

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra pedagogiky

Diplomová práce

VÝCHOVA K HLEDÁNÍ SMYSLU ŽIVOTA VE SKAUTINGU

Vedoucí práce: Doc. Michal Kaplánek, Th.D.

Autor práce: Jana Knížková
Studijní obor: Pedagog volného času
Ročník: VII.

2009

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č.111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě Teologickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

12. června 2009

.....

Děkuji vedoucímu diplomové práce Doc. Michalu Kaplánkovi, Th.D. za
cenné rady, připomínky a metodické vedení práce

Obsah

ÚVOD	6
1 INTERDISCIPLINÁRNÍ POHLED NA SMYSL ŽIVOTA	8
1.1 Pohled na smysl života z filosofického hlediska	8
1.1.1 Existencialismus	9
1.1.2 Filozofie hodnot Gabriela Marcela	12
1.1.3 Životní přínos Jana Pavla II.	15
1.2 Pohled na smysl života z teologického hlediska	17
1.2.1 Kultura v kontextu náboženství	17
1.2.2 Zodpovězení otázky smyslu v křesťanství	20
1.3 Pohled na smysl života z psychologického hlediska	23
1.3.1 Logoterapie	23
1.3.2 Význam tvůrčích, zážitkových a postojevých hodnot v lidském životě	25
1.3.3 Dienneitův příspěvek k výchově k odpovědnosti	26
1.4 Pohled na smysl života z pedagogického hlediska	29
1.4.1 Výchova a vzdělávání	29
1.4.2 Dějinný smysl výchovy	32
1.4.3 Logoterapeutický přínos pedagogice	33
1.4.4 Zkušenost	35
1.4.5 Pedagogika volného času	38
2 ONTOGENEZE ČLOVĚKA	43
2.1 Adolescence	48
2.1.1 Pubertální změny	49
2.1.2 Kognitivní změny	50
2.1.3 Emocionalita	51
2.1.4 Oblast vztahů	52
2.1.5 Utváření identity	55

3	SKAUTING	59
3.1	Volnočasové instituce a občanská sdružení pro děti a mládež	59
3.2	Stanovení kritérií pro evaluaci skautingu	60
3.3	Co je skauting?.....	61
3.3.1	Skautské organizace v České republice	63
3.4	Historický základ skautingu.....	65
3.4.1	Ernest Thompson Seton	66
3.4.2	Robert Baden-Powell	67
3.4.3	Antonín Benjamín Svojsík.....	69
3.5	Principy skautského hnutí.....	71
3.6	Metodika výchovy	80
3.6.1	Oddílové společenství	81
3.6.2	Život v přírodě	83
3.6.3	Aktivity	87
3.7	Rovering jako cesta k nalezení smyslu života	90
3.7.1	Služba sobě	91
3.7.2	Služba okolnímu světu	94
3.8	Zhodnocení skautingu podle stanovených kritérií.....	96
	ZÁVĚR.....	99
	PŘÍLOHA	101
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	111

ÚVOD

„Schopnost nacházet smysl v životních situacích patří k základním schopnostem člověka.“¹

Proč je potřeba hledat smysl života? Už vůbec ta skutečnost, že si člověk klade otázku „PROČ?“, je velmi pozitivní. A z jakého důvodu? Člověk touto otázkou rozkrývá mnohé otázky své osobnosti. Už to, že si kladu otázky tohoto typu, mě posouvá do aktivní roviny hledání, zkoumání, nacházení správných slov, provádím hlubinnou návštěvu sebe sama na rozdíl od pasivního kopírování smyslu života spatřeného u jiných lidí. Proč hledám smysl života? Tato otázka svědčí o mé aktivitě, s níž život přijímám. Mohla bych přeci přijmout modely života druhých lidí, opakovat scénáře rodinné či ty, které jsem viděla u blízkých. Ale toužila jsem si tuto otázku zodpovědět sama? Ve svobodě? Bez závislosti na druhých?

Hledání smyslu života je přirozeností každého člověka a vyvíjí se v závislosti na různých okolnostech. Rozhodla jsem se svou práci zaměřit na věk dospívání. Právě adolescenti jsou přirozeně nasměrováni k hledání hodnot a i z vývojového hlediska jsou v tomto období k dané problematice nejcitlivější. Ráda bych zdůraznila, že sama jsem věřící člověk, a proto je celá práce křesťansky založená.

První část mé práce poukazuje na interdisciplinaritu v pohledech na smysl života. Nelze na danou problematiku pohlížet pouze jednooborově, protože bychom nedokázali pojmout celý její rozsah. Proto zde předkládám nástin několika vědních oborů, jimiž jsou filosofie, teologie, psychologie a pedagogika.

Ve filosofickém pojednání ukazuji, že otázka smyslu života je stará jako lidstvo samo a názory na danou oblast se měnily v závislosti na dějinných okolnostech. Jako příklady jsem vybrala pouze tři směry, a to: existencialismus, filosofii hodnot Gabriela Marcela a personalismus Jana Pavla II. Následně chci ukázat na význam teologie, jež je v podstatě upřesněním

¹ FRANKL, V. E. In KŘIVOHLAVÝ, J. *Mít pro co žít*. Praha: Návrat domů, 1994. s. 48.

předchozí části. V další podkapitole se věnuji psychologickým aspektům, kde spatřuji jako nejvýznamnější oblast logoterapii. Právě přínos logoterapie čtenáře přesune do pedagogického hlediska na smysl života. Zde chci vyzdvihnout velký význam tohoto vědního oboru pro rozvoj lidského potenciálu.

Celou druhou kapitolu věnuji vývojové psychologii. Ontogeneze člověka je důležitou součástí v problematice hledání smyslu života. Zde chci ukázat na souvislosti ve vývoji jedince a jeho kladení a zodpovídání si těchto otázek. Adolescence je obdobím, kdy jsou otázky po smyslu života nejpálčivější a mladý člověk je k těmto otázkám nejcitlivější.

Třetí a zároveň poslední kapitola pojednává o skautingu, jeho hodnotách, cílech a prostředcích jeho výchovy. Právě na ukázce tohoto volnočasového hnutí, které má již dlouholetou tradici, se pokouším demonstrovat, jak lze u adolescentního jedince formovat osobnost prostřednictvím správně zvolené volnočasové aktivity.

Cílem mé práce je představit skauting jako pedagogický systém a hodnotit jej, jestli ve své podstatě rozvíjí hledání smyslu života. Pro tuto evaluaci jsem si zvolila určité kategorie, vyplývající z teoretického pojednání o hledání smyslu života.

Touto prací bych ráda ukázala důležitost hledání smyslu života v dnešní společnosti a významnost rozvoje výchovy k odpovědnosti.

Zde bych ráda citoval E. Lukasovou: „Kdo chce dnešní mládeži pomoci, musí pro ni najít smysluplné úkoly a ty jí předat. Musí ale také být sám ochoten předvést smysluplný způsob života, v němž nevládne uspokojování pudů, nýbrž svědomí, vůle a rozum.“²

²LUKASOVÁ, E. *Logoterapie ve výchově*. Praha : Portál, 1997. s. 30.

1 INTERDISCIPLINÁRNÍ POHLED NA SMYSL ŽIVOTA

Při vytváření hypotézy o hledání smyslu života nelze vycházet pouze z jediného oboru, ale je nutné brát v úvahu poznatky z různých vědeckých disciplín. K tomuto účelu jsem si zvolila a ráda bych použila poznatky z oblasti filosofie, teologie, psychologie a v neposlední řadě i pedagogiky. V uvedených oblastech se zaměřím na význam smyslu života v několika vybraných subdisciplínách.

1.1 Pohled na smysl života z filosofického hlediska

Vlastní disciplína filosofie vznikla jako úžas nad životem, chtěla odpovědět na otázky po prapříčině vesmíru, světa, člověka a hledala prapůvodního hybatele celého stvoření. Během celého vývoje filosofie je problematika hledání smyslu života trvale aktuální a odpovědi na ni neustále žádoucí. Otázku smyslu života je možné nalézt v díle mnoha filosofů od prvních myslitelů, jakými byli např. Hérakleitos, Platón, Aristoteles, přes křesťanskou filosofii, kde se této problematice věnovali mimo jiné sv. Augustin a sv. Tomáš Akvinský. Stěžejním oborem v této oblasti se stala filosofie existence prezentovaná Karlem Jaspersem, který byl inspirován mimo jiné Arturem Schopenhauerem a Friedrichem Nietzsche. V současnosti je mezi odborníky na toto téma řazen např. Karl Reimund Popper a další myslitelé.

Z mnoha filozofických disciplín mě oslovily především tři směry, které představím v této kapitole.

1.1.1 *Existencialismus*

Ptá-li se člověk po smyslu života, je nutné si ujasnit základní pojem lidského bytí - bytí samotné, tedy existenci. Pro začátek je možné vycházet z filozofie existence. Jak nahlíží na lidské bytí?

Existence je vždy přisuzována pouze člověku. Středem existenciální filozofie je člověk, proto může být použito označení humanistická filozofie.

Existence je vždy pouze individuální existencí, která je vlastní jednotlivci a již nelze odvozovat z něčeho dalšího. (Zde je rozdíl k filozofii života, kde bytí jednotlivce bylo vždy součástí něčeho nadindividuálního)

V existenciální filozofii není již člověk chápán jako věc s vlastnostmi a stanovenou podstatou, ale člověk se musí učit být tím, čím je. Člověk je sám sobě projektem, proto jej nelze uchopit a určit věcnými kategoriemi. Zdůrazněna je jeho aktivita a svoboda, s níž je spojena jeho odpovědnost za rozhodování a konání.

Existence je bytím v čase, což hraje pro existencialismus velkou roli.

Přestože se filozofie existence zaměřuje na jednotlivce, nedeterminuje ji to na individualistickou, ale poukazuje nato, že lidské bytí je vždy bytí ve světě, ve společnosti druhých.

Nemalý důraz je kladen na hraniční situace v životě člověka, v nichž si člověk uvědomuje sám sebe – úzkost, vztah ke smrti, těžkosti svobody, nezbytnost rozhodovat se apod.³

Existenci lze nejlépe porozumět jako bytí ve světě, to znamená, že člověk žije v jednotě s prostředím. Bytí a svět jsou podle existencialistů nedělitelné, neboť oboje vytváří člověk sám. Tím vlastně uznávají, že k pochopení určité lidské bytosti je třeba porozumět smyslu světa, který si tento člověk sám vytváří.

Celost člověka se vyznačuje spojením tří vzájemně odlišných způsobů bytí. Člověk je tělesný, duševní a duchovní zároveň. Tyto tři dimenze člověka jsou vůči sobě navzájem ve zvláštním vztahu. Na jedné straně se člověk z těchto tří dimenzí neskládá, jednota člověka vzniká spíše tím, že duchovní v něm se

³ Srov. STÖRIG, H. J. *Malé dějiny filozofie*. 2. rozšíř. Vyd. Praha : ZVON, 1992. s. 430-437.

vyrovnává s psychofyzickým. Na druhé straně se ve třech dimenzích lidského bytí rozvíjí jejich vlastní dynamika, která se projevuje v podobě motivačních sil.

Jako tělesné bytosti jde člověku o uchování a o zdraví vlastního těla, což je řízeno prostřednictvím potřeb (např. spánku, jídla, pití apod.)

Jako duševní bytosti jde člověku o uplatnění jeho vitálních sil a o pohodu ve vlastním těle. Usiluje o příjemné pocity a o odstranění napětí podle svých osobních vloh. Úspěch takového úsilí je prožíván jako slast a selhání jako nepříjemnost, napětí a frustrace.

Jako duchovní bytosti (osobě) jde člověku o smysl a hodnotu v životě, o věci jako je víra, spravedlnost, svoboda, odpovědnost atd.⁴

Sama si představuji tyto tři dimenze člověka jako obraz "kormidelníka na lodi", kterou po dobu celého života řídí. To znamená, že musí mít na zřeteli všechny uvedené dimenze lidského bytí. Jinými slovy má schopnost vyrovnávat se svou osobnostní existencí, umí též přihlídnout ke své tělesně-duševní situaci a zároveň respektuje své psychofyzické dispozice. Přihlédne-li moudrý kormidelník ke všem těmto aspektům, dokáže si vytvořit odstup sám vůči sobě "sebeodstup". To mu umožňuje vystupovat a jednat sám vůči sobě.

Tato "vnitřní otevřenost" člověka vůči sobě samému je jednou stránkou této třetí, specificky lidské dimenze. Druhou stránkou je její "otevřenost světu". Člověk rozpoznává a prožívá hodnoty ve světě, smysl situace. Tím člověk sám sebe překračuje, tj. překračuje svou uzavřenost ve vnitřním světě vlastních potřeb, pudů a napětí "sebepřesazení". Tím se člověk otevírá dialogu se světem.

Člověk žije ve vztahu ke třem úrovním světa:

- bytí v přírodě – vztah Já k biologickým a fyzickým aspektům světa
=>**přírozené** aspekty života
- bytí s druhými – vztah ke světu lidí, k sociálnímu světu =>**sociální** aspekty života

⁴ Srov. BALCAR, Karel. *Logoterapie a existenciální analýza Viktora E. Frankla* [online]. 2007 [cit. 2007-06-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.slea.cz/index.php/odborne-texty-mainmenu-2/4-karel-balcar/5-karel-balcar-logoterapie-a-existencialviktora-e-frankla>>.

- bytí pro sebe samého – vlastní svět; způsob, jakým pochybujeme, hodnotíme sebe sama, svojí vlastní existenci =>**osobní** aspekty života.⁵

Ve snaze o vytvoření "zdravé existence" se střetáváme s problémem nejlepšího způsobu bytí v přírodě, s druhými a pro sebe. Nejlepší alternativou je podle existencialistů autentičnost. **Autentická existence** pak člověku přináší otevřenost ke vztahu k přírodě, druhým i sobě sama, protože se rozhodl neutíkat před světem ani před sebou, ale postavit se všemu čelem. A to je cílem lidského života – být začleněn. Autentický člověk je také více vědomý, protože před ničím nezavírá oči. Autentická existence je zdravá také částečně proto, že všechny tři úrovně našeho bytí jsou propojeny a nejsou v konfliktu. Sebe sama člověk prožívá jako celek; to, jaký skutečně je, není v konfliktu s tím, jak se prezentuje navenek a jak zná sebe sama. Ke zdravé existenci patří harmonický vztah ke každé úrovni bytí, bez zdůrazňování jedné na úkor druhé či třetí.⁶

K existenci však patří určité skutečnosti, které v člověku vyvolávají touhu nebýt si tak vědom. Tyto skutečnosti naplňují člověka strachem nazývaným existenciální úzkost.

Prvním zdrojem této úzkosti je vědomí smrti, která jednou přijde a bytí skončí. Vlastní smrtelnost se můžeme snažit popřít jako něco, co se života netýká, ale skutečnost, že náš život jednoho dne skončí a rozplyne se, nám může nahánět strach.

Druhým zdrojem může být uvědomění si nutnosti rozhodovat se a jednat. Musíme jednat, ale nemáme jistotu, že se rozhodneme správně, nevíme dopředu, jak naše rozhodnutí dopadnou a tak nad námi stále visí hrozba provinění. Za naše rozhodnutí neseme zodpovědnost pouze my sami. Součástí této zodpovědnosti je i úzkost pramenící z vědomí našich chyb.

Třetím důsledkem lidské existence, který vyvolává úzkost, je hrozba nesmyslnosti. Chceme to, co v životě děláme, vnímat jako smysluplné. Zde se

⁵ Srov. JANKE, W. *Filosofie existence*. Praha : Mladá fronta, 1994.

⁶ Srov. JANKE, W. *Filosofie existence*. Praha : Mladá fronta, 1994.

člověk často dostává k otázce, zda má jeho existence vůbec nějaký smysl. Část úzkosti tak vychází z poznání, že jsme to jen my sami, kdo dává našemu životu smysl a zároveň my sami ho můžeme nechat umřít. Proto my sami musíme pokračovat v utváření hodnotného a smysluplného života. Vyhlídka na bezvýznamnost existence je děsivá a závěr, že vlastní život je zcela absurdní, může člověka umořit. Jestliže život nemá smysl, pak není možné dělat rozhodnutí a je to i zbytečné.

Další skutečností vyvolávající úzkost je naše izolace, osamocení uprostřed všeho. Bez ohledu na míru důvěrnosti mezi mnou a druhými se jimi nikdy nemohu stát a ani oni mnou. Neustále nám hrozí, že nikdy úplně nepochopíme jeden druhého. Navíc zvolíme-li si cíl dál jít svým směrem a vytvářet vlastní smysl života, může to u druhých vyvolat nechuť být dále v naší přítomnosti.

Tyto zdroje existenciální úzkosti svědčí o určující charakteristice lidského života, kterou je konečnost. Tyto důsledky života jsou nevyhnutelnými danostmi – musíme se rozhodovat, musíme zemřít.⁷

Zajímavou součástí existencialismu tvoří katolicky zaměřený proud zastoupený Karlem Jaspersem, Martinem Buberem a Gabrielem Marcellem.

1.1.2 Filozofie hodnot Gabriela Marcela

Velice dobrým pomocníkem na cestě životem je, vytvoříme-li si životní hodnoty. Vybudování hodnotového žebříčku je nelehký úkol. Zvláště pro mladého nezkušeného člověka. Tímto problémem se budu zabývat v kapitole věnované dospívání. Nyní si rozebereme hodnoty z pohledu Gabriela Marcela, který na rozdíl od ateistického existencialismu zohledňuje přítomnost naděje a víry. Tento přístup nám může totiž pomoci pochopit je prakticky.

Co to vůbec je hodnota? Podle Marcela⁸ existuje hodnota v relativním smyslu - co je směnitélné, prodejné. Hodnota se tedy netýká svého tvůrce.

⁷ Srov. STÖRIG, H. J. *Malé dějiny filosofie*. 2. rozšíř. Vyd. Praha : ZVON, 1992. s. 430-437.

Hodnota ztrácí svůj význam tím, že je zpředmětněna. Zbavíme-li ale hodnotu těchto tržních zákonů, je hodnota něčím, co nelze volit. Hodnotou může být jen „bytí“. Nesmíme tedy hodnotu posuzovat kvantitativně, ale kvalitativně. Pro Marcela je tou největší hodnotou láska. Láska se nedá posuzovat kvantitativně. Učiníme-li to tak, pozbývá láska hodnotu, tedy je tím znehodnocena. Takto chápe ale pouze lásku heterocentrickou. Tzn. lásku, kterou vnímají oba partneři jako vzájemnou. Kdy jeden je středem toho druhého. Něco jiného je láska héautocentrická neboli sebestředná. Tu Marcel neuznává jako nejvyšší hodnotu.

Láska nesmí být zatížena smlouvami, dluhy apod. Potom by byla degradována do tržní podoby, což, jak jsem už zmiňovala, je nepřípustné. Láska je dar totální, absolutní, nepodmíněný. Člověk se celý život učí tříbit si hodnoty. Jeho životní cesta se klikatí podle toho, jak zvládá toto snažení. I když Marcel odmítá život přirovnávat k cestě. Přirovnává ho s jeho začátkem i koncem k obdělávanému pozemku. Tam si totiž člověk umí neustále tříbit své hodnoty, neustále na sobě pracovat. Když pozemek připravíme pro sklizeň a poté šťastně sklídíme, nemáme ještě vyhráno. Pokaždé hrozí nebezpečí, že přestaneme-li obdělávat pozemek, zaroste býlím.⁹ Úrodu mohou napadnout škůdci.

Musíme být neustále ve střehu. Neustále hledat a stát si za svými hodnotami. Jestliže totiž zasvětime svůj život nějaké hodnotě, dostane náš život tuto hodnotu. Ta mu poskytuje jakousi ochranu před vrtkavými životními osudy. Nesmíme si je ale obalovat iluzemi. Iluze přicházejí spolu s hodnotami a mohou je obalit do té míry, že už ani nebudeme sto rozeznat tu pravou hodnotu. S iluzemi je život snadnější, proto se k nim lidé často obrací.

Jak rozeznat ale hodnotu od iluzí? Hodnota předpokládá oběti. Nikdo asi nebude souhlasit, že by měl zemřít za samotnou krásu, svobodu apod. Budeme ale ochotni umírat ve válkách za osvobození své země a hlavně svých blízkých. Smrt by v tomto případě znamenala oběť. Oběť jako pozitivní účast na nějaké pravdě,

⁸ Srov. BENDLOVÁ, P. *Hodnoty v existenciální filosofii Gabriela Marcela*. Praha : ACADEMIA, 2003. s. 10.

⁹ Srov. BENDLOVÁ, P. *Hodnoty v existenciální filosofii Gabriela Marcela*. Praha : ACADEMIA, 2003. s.50.

na nějakém dobru. Nemůžeme zemřít za holou ideu. Tato oběť by byla zcela nesmyslná a zbytečná. Idea si totiž vystačí sama. Není jí zapotřebí smrti. Žije naprosto samostatně. Umíráme a děláme oběti za konkrétní věci.

Hodnoty musí být spojeny se skutky. Tato pevná semknutost je naplněním hodnoty. Pouze práce nás samých dodá pravý význam hodnotě. Práce ostatních může sice zastínit naši vlastní inaktivitu, to nás však povede k závislosti na práci druhých. Sami před sebou budeme skrývat svou vlastní nečinnost. Zkusme si to ukázat na příkladu nezaměstnaného. Takového člověka trápí a sužují myšlenky na vlastní nemohoucnost a neuplatnitelnost. Život se pro něj stává téměř nesnesitelně krutým. Pozvolna mu přestává na všem záležet. Jediné, co ho může vyvést ze stereotypu a nějakým způsobem překvapit je nemoc a smrt.

Můžeme říci, že dostáváme tolik, co dáváme. Ale nebylo by to zcela přesné tvrzení. Lepší a o mnoho přesnější je výrok dávání je jistým způsobem dostávání. To tedy znamená, že nezaměstnaný člověk z našeho příkladu není ochuzen tím, že nic nedostává. Je ale ochuzen o to, obohacovat svět. Musí fungovat ve světě, ve kterém se stal jaksi nadbytečným. Přesto však mu zůstává naděje, že jeho situace není definitivní.

Myslím si, že z uvedených skutečností je zřejmé, že každý člověk si při hledání smyslu života musí uvědomit, co je pro něj podstatné. Jestli upřednostňuje materiální zabezpečení, které je pomíjivé, nebo hodnoty vyšší, jež přesahují jeho samého. Je také důležité, jakým způsobem jsou tyto hodnoty uspořádány – paralelní či pyramidální zajištění hodnot. Při paralelním zajištění má člověk několik hodnot stojících vedle sebe - např. partnera, práci, koníčky. Pokud jedna hodnota pozbude svého významu, zůstanou ještě hodnoty ostatní, jež člověka drží. V druhém případě při pyramidálním (hierarchickém) zajištění má jedna hodnota nejvyšší význam, a pokud odezní, člověku zmizí smysl života.¹⁰

¹⁰ Srov. MUCHOVÁ, L. *Úvod do náboženské pedagogiky*. Olomouc : Matice cyrilometodějská, 1994. s. 30 – 31.

1.1.3 Životní přínos Jana Pavla II.

V souvislosti s existencialismem nemohu opomenout významnou osobnost nejen filosofického světa a touto postavou je bývalý papež Jan Pavel II. Jeho dílo mne oslovilo především svou otevřeností a náklonností k mladým lidem. Jan Pavel II. k nim měl i přes své postavení vždy blízko, chtěl jim naslouchat a porozumět jejich starostem a obtížím. Tím si získal velkou oblibu nejen v této věkové skupině ale i všeobecně. V jeho práci vidím velké pozitivum hlavně v jeho ocenění hodnoty lidského života. Bránil život ve všech jeho formách (viz otázka potratů, eutanázie apod.).

Tím, že celý život poukazoval na důstojnost člověka, se zasloužil o pokřesťanství existenciální filosofie. Karol Wojtyła se narodil 18. května 1920 ve Wadowicích v Polsku. Jeho studia filosofie a literatury byla přerušena válkou, během níž byl nasazen jako dělník v chemické továrně. V té době se začal věnovat teologii a po válce byl v roce 1946 vysvěcen na kněze. Ve studiích pokračoval v Římě, poté ve Francii a v Belgii. V roce 1954 byl jmenován profesorem etiky na katolické univerzitě v Lublinu, v roce 1958 titulárním zástupcem biskupa v Ombi pro Krakov a téhož roku profesorem teologie na univerzitě v Krakově. V letech 1964 – 1978 působil jako metropolita a arcibiskup krakovský, roku 1967 se stal kardinálem, 16. října 1978 byl zvolen papežem - prvním neitalským. Jeho pontifikát zůstane navždy spojen se vřelou snahou o šíření evangelia po celém světě. Papež Jan Pavel II. zemřel 2. dubna 2005 ve Vatikánu.

Když jsem při studiu životního díla Jana Pavla II. hledala odpověď na otázku po smyslu života, shledala jsem její jasné znění: člověku je dána možnost poznat veškerou pravdu o hodnotě a smyslu lidského života a to skrze osobu Ježíše Krista. Z tohoto zdroje vyvěrá schopnost tuto pravdu uskutečňovat, to jest přijímat a zásadně plnit úkol milovat lidský život, sloužit mu, chránit ho a rozvíjet. V Kristu je předána radostná zvěst o životě. Člověku je tedy dána možnost, aby ze slov, skutků i samotné osoby Ježíše mohl poznat veškerou pravdu o hodnotě lidského života. Z jeho úst chceme slyšet “slova Boží”. V síle této

zprávy nabývá lidský fyzický i duchovní život plnost a smysl.¹¹ „Radostná zvěst o životě tak shrnuje, přijímá, pozvedá a dovádí k vrcholu všechno to, co nám říkají o významu lidského života vlastní zkušenost a lidský rozum.“¹² Život, který Bůh dává člověku je zcela jiný, než život jakéhokoliv druhého tvora. I přesto, že je člověk příbuzenstvím spjatý s prachem země, stojí ve světě jakožto obraz Boha, znamená jeho přítomnosti a odlesk jeho slávy (srov. Gn 1, 26 – 27).¹³ Člověk je tedy poctěn nejvyšší důstojností, v člověku září odraz samotné podstaty Boží.

Bůh vidí smysl každého jednotlivce v povolání člověka ke svému obrazu, k účasti na vládě nad světem, kde jeho úkolem je uctívat a chránit život.

Ježíš naplňuje smysl života uprostřed proměnlivosti lidské existence. Jeho slova a skutky se netýkají pouze nemocných, trpících či jinak vyloučených ze společnosti. Ještě hlouběji se dotýkají vlastního významu života každého člověka, a to jak v oblasti morální, tak i duchovní.

Ve své filosofii se Jan Pavel II. věnuje nejen důstojnosti člověka, ale též lidským právům, které z ní vyplývají. Dalším z témat jeho učení je problematika “humánní ekologie” či “lidské ekologie”. V této souvislosti se zmiňuje o problémech “sociální ekologie”. „Bůh dal člověku také jeho samého, a proto musí člověk respektovat přirozené a morální struktury, jimiž byl vybaven.“¹⁴

Závěrem bych ráda spolu s autory knihy *Síla v slabosti* Jana Pavla II. shrnula nesporné vlastnosti osobnosti Jana Pavla II., kterými přispěl k humánnímu rázu své filosofie.

- Zastával odvážné postoje - byl rozhodný a důsledný v době, která spíše přála kompromisům.
- Zasazoval se o mír ve světě i tehdy když jiní podporovali válku.
- Odvážně hájil rodinu – rodina je v první řadě základní buňkou lidské společnosti.

¹¹ Srov. JAN PAVEL II. *Evangelium vitae*. Praha : ZVON, 2005. s. 40.

¹² JAN PAVEL II. *Evangelium vitae*. Praha : ZVON, 2005. s. 41.

¹³ Srov. *Bible*. Ekumenický překlad, Česká biblická společnost, Praha, 1995. s. 22.

¹⁴ JAN PAVEL II. *Centésimus annus*. Praha : ZVON, 1991. s. 51.

- Odvážně hájil důstojnost každé lidské bytosti, bez rozdílu barvy pleti, člověka zdravého i nemocného, bohatého i chudého, a to od samého početí až do smrti. Jeho encyklika *Evangelium vitae* je obranou lidského života.
- Stýkal se s mladými lidmi a nebál se s nimi vést dialog – Jan Pavel II. věděl, že mladí lidé nemůžou najít opravdový smysl života bez Krista.
- Nebál se ani v obtížném období nemoci ani v okamžiku své smrti.¹⁵

1.2 Pohled na smysl života z teologického hlediska

Každé náboženství existuje v sociálním kontextu. Nemůžeme si představit náboženství bez skupiny jednotlivců, kteří je praktikují. Náboženský život lze rozčlenit do tří hlavních forem či dimenzí projevu, jimiž jsou **názory** (dogmata), **způsoby chování** a **zážitky**. U všech je rozhodující sociální základ. Na úrovni představ spjatých s vírou (názory, přesvědčení) slouží náboženství jako soustava, která vyjadřuje smysl a cíl lidského života. Náboženství jako systém dávající smysl tedy propůjčuje obtížně pochopitelným projevům význam, nebo je alespoň činí pro jedince nějak přijatelnými. Náboženství se zabývá především velkými životními událostmi: narozením, sňatkem, rituály dospívání, nemocí, neštěstím a smrtí.¹⁶

1.2.1 *Kultura v kontextu náboženství*

„Kultura bývá někdy pojímána jen jako určitá kompenzace u člověka ne právě dostatečně vyvinutých instinktů. Stejně tak však může být zdůrazňováno, že právě jistá zvláštní vyvinutost některých fyzických předpokladů umožnila vyčlenění člověka z pasivní závislosti na přírodě.“¹⁷ Lidské kultury se vyznačují

¹⁵ Srov. DZIWIŚ, S. DRAZEK, C. a spol. *Síla v slabosti Jana Pavla II.* Kostelní Vydří : KARMELITÁNSKÉ NAKLADATELSTVÍ, 2006. s. 85 – 97.

¹⁶ Srov. HOLM, G. N. *Úvod do psychologie náboženství.* Praha: PORTÁL, 1998. s.19-20.

¹⁷ BURIÁNEK, J. *Sociologie.* Praha: FORTUNA, 2001. s.33.

neobyčejnou mnohotvárností. Také hodnoty a normy jednotlivých kultur jsou velmi rozmanité. Každá kultura má své jedinečné vzorce chování, které se lidem pocházejícím z jiného kulturního prostředí zdají podivné. Protože jsou mezi lidskými kulturami tak hluboké rozdíly, není žádným překvapením, že lidé pocházející z jedné kultury často jen obtížně přijímají myšlenky nebo chování kultury jiné.

„Obecně se poukazuje na to, že člověk je bytost přírodní a společenská současně. Přírodě patří člověk svým tělem a společnosti především sociálními rolemi; je determinován biologickými základy své psychofyzické konstituce, ale také svou příslušností k určitému kulturnímu prostředí.“¹⁸

Za základní aspekty kultury lze pokládat materiální kulturu (hospodářství, technika), sociální instituce (výchova, rodina) a sociální organizace a kulturu v užším smyslu (umění, věda, náboženství atd.). Obecně je ale v užším smyslu kultura chápána jako systém určitých vzorců (obyčejů, mravů, zákonů, tabu, módy atd.), které vystupují jako příkazy a zákazy regulující lidské prožívání a chování a jejichž účinnost je zajišťována systémem pozitivních a negativních sankcí (odměn a trestů). Z psychologického hlediska lze kulturu chápat také jako systém symbolů vytvářející specificky lidský svět významů a hodnot, které tyto významy vyjadřují.¹⁹

„Lidská společnost je charakteristická právě tvorbou materiálních a kulturních, tj. v užším smyslu duchovních hodnot. Tyto hodnoty, pojímané ve významu dobra, fungují jako určité směrnice uplatňující se nejen příkazy a zákazy, ale dávají také určité formy a určitý obsah mezilidským vztahům a životu člověka vůbec; jsou nejen základem jednání a jeho motivací, ale také určitých představ o světě atd.“²⁰

Každá dílčí kultura, resp. subkultura je charakterizována specifickými vzorci chování, standardy, které vyjadřují její zvláštnosti (chování určité kategorie

¹⁸ NAKONEČNÝ, M. *Encyklopedie obecné psychologie*. Praha: ACADEMIA, 1998. s.76.

¹⁹ Srov. NAKONEČNÝ, M. *Encyklopedie obecné psychologie*. Praha: ACADEMIA, 1998. s.76.

²⁰ NAKONEČNÝ, M. *Encyklopedie obecné psychologie*. Praha: ACADEMIA, 1998. s.77.

populace). Pro příslušníky určitých kategorií populace se tak vytvářejí určité standardy autoprezentace, které mají povahu psychologického typu. Jsou to převzaté role, s nimiž se jejich jedinci identifikují jako s formami určité sebezpřítání. Kultura je svět skrytých pravidel, řízený vlastními zákony. Je tu zřejmá návaznost na biologické jevy, např. v tzv. teritorialismu (kulturou organizovaných prostorových vztazích, které mají biologický základ v obraně teritoria jako zdroje potravy).²¹

To znamená, že člověk jako jedinec je určován touto kulturou. Těmito zákony a formami, do kterých je vychováván a ve kterých on sám hledá sám sebe jako individualitu. V této kultuře objevuje svůj smysl života, ale i smysl celé této kultury. Ztotožňuje se s ní a předává ji dál. Dodnes si však nejsme jisti, zda je tato kultura tvořena s nějakým smyslem její existence nebo je to pouze náhodný proces, jak to prosazoval Darwin.

Podle Darwina vznikl lidský druh jako výsledek náhodného procesu. Evoluční teorie neshledává ve vývoji živočišných druhů, člověka nevyjímaje, žádný smysl a účel. Evoluce je výsledkem toho, co Darwin nazval přirozeným výběrem. Nepřetržitý proces přirozeného výběru je umožněn biologickým mechanismem mutace. Mutace je náhodná genetická změna, která mění biologické vlastnosti jednotlivce. Tento proces vysvětluje jak malé změny uvnitř druhu, tak velké změny vedoucí k vymizení celých druhů.

Existují mnohé důkazy toho, že kulturní vývoj probíhal souběžně s vývojem druhu a někdy mu i předcházela a ovlivňovala jej. Použití nástrojů, rozvoj poměrně složitých forem komunikace a vznik sociálních skupin téměř určitě hrály v evolučním procesu významnou úlohu. Poskytovaly předkům lidského druhu větší šanci na přežití, než měli jiní živočichové. Skupiny, které si je dokázaly osvojit, dokázaly své okolí zvládnout daleko efektivněji než ty, které to nedokázaly.²²

²¹ Srov. NAKONEČNÝ, M. *Encyklopedie obecné psychologie*. Praha: ACADEMIA, 1998. s.78.

²² Srov. GIDDENS, A. *Sociologie*. Praha: ARGO, 1999. s. 33-34.

Ztotožňuji se s myšlenkou V. E. Frankla, kterou rozvinul během svého života a mimo jiné zveřejnil ve svém díle *Co v mých knihách není*. Podporuje a dokazuje zde myšlenku, že vznik a vybudování kultury nebyl pouze náhodný proces. Na smysl života se vlastně nesmíme ptát, neboť jsme my sami, kdo je tázán: my jsme ti, kdo mají odpovědět na tyto otázky, které nám klade život sám. A tyto životní otázky můžeme zodpovědět jen tím, že odpovídáme za své vezdejší bytí.²³

1.2.2 *Zodpovězení otázky smyslu v křesťanství*

Křesťanská teologie recipovala filosofické myšlenky, ale křesťanství opět změnilo filosofické vědomí. Křesťanství totiž přineslo nový pohled na skutečnost, a to jak na skutečnost světa tak na skutečnost člověka. Určité prvky tohoto křesťanského pohledu na skutečnost se staly samozřejmou součástí filosofie, aniž by byl patrný jejich křesťanský původ.

Právě křesťanství a náboženský individualismus staví do centra pozornosti člověka a jeho nedotknutelnost zdůvodňuje verši Gen 1, 27.

„Bůh stvořil člověka, aby byl jeho obrazem, stvořil ho, aby byl obrazem Božím.“²⁴

Rovněž pojem osoby nabyl dnešního významu až ve spojení s křesťanstvím. S pojetím osoby souvisí i důraz na osobní svobodu.

V křesťanství hledání smyslu překračuje naše schopnosti chápání, respektive je musí překračovat, protože se jedná o vyšší smysl, ve který můžeme a zároveň musíme věřit. „To znamená, že všechno, co se člověku přihodí, musí mít nějaký poslední smysl, nějaký vyšší smysl. Avšak tento vyšší smysl nemůžeme znát, v něj musíme právě věřit.“²⁵

Člověk v jakékoliv situaci zakouší a dělá zkušenosti, ať už dobré či špatné. Z psychologického hlediska je prožívání zkušeností. A proto sama zkušenost, ať

²³ Srov. FRANKL, V. E. *Co v mých knihách není*. Brno: CESTA, 1997. s. 42-43.

²⁴ *Bible*. Ekumenický překlad, Česká biblická společnost, Praha, 1995. s. 22.

²⁵ FRANKL, V. E. *Co v mých knihách není*. Brno: CESTA, 1997. s. 43.

už něčeho dobrého nebo zkušenost utrpení, přivádí k otázce po dárci dobra či toho, kdo dopouští i zlé.

Kam při položení otázky smyslu života zakořeněného v křesťanství postavit víru jako osobní rozhodnutí? Jaký má víra význam v oblasti smyslu a kde je její nepopíratelné místo? Josef Ratzinger rozvíjí ve svém díle myšlenku, že „víra náleží do oblasti základního rozhodnutí, jemuž se člověk nemůže vyhnout a které podle své povahy může uskutečnit jen v nějaké formě.“²⁶

Co vlastně znamená věřit? Věřit nemůžeme redukovat na vědět. Je to základní chápání člověka v celkové skutečnosti. Je to stanovení smyslu, bez něhož člověk zůstává jako bez opory, a které je nutné pro uvažování i jednání. To je možné jen silou nějakého smyslu, který člověka nese. Ve skutečnosti člověk jako takový žije ze *slova, z lásky a z životního smyslu*. „Životní smysl je ten chléb, který člověka udržuje. Bez slova, bez smyslu, bez lásky se dostane člověk do situace, kdy už nemůže opravdu žít, i kdyby žil v sebevětším přepychu.“²⁷ Člověk se během svého života může ocitnout v situaci, kdy si opakuje: "Já už nemohu", přestože žije obklopen blahobytem. „Smysl života je na člověku nezávislý – člověk si jej neurčuje sám.“²⁸

Uvedené myšlenky teologa Josefa Ratzingera vypovídají o vyšším smyslu života a existenci Boha. Tomuto tématu se též věnuje Nikolaj Berďajev, který osvětluje: „Křesťanství ukazuje člověku vyšší cíl života, mluví o vyšším původu člověka a jeho vyšším poslání. Ale křesťanství na rozdíl od mnoha jiných učeních se nevlíhčuje lidské přirozenosti v jejím hříšném, pokleslém stavu, ale vyžaduje od člověka hrdinné překonání sebe sama.“²⁹

Tyto myšlenky dokládají, v čem může být křesťanství přínosné v hledání smyslu člověka a dávají jasnou odpověď, že nejsme vlastními dárci smyslu, i když se v jednotlivostech o to snažíme. Křesťané svěřují udání smyslu Bohu. Při pokusu dát smysl určitým událostem a zkušenostem často ztroskotáme, ale jasným

²⁶ RATZINGER, J. *Úvod do křesťanství*. Brno: PETROV, 1991. s. 30.

²⁷ RATZINGER, J. *Úvod do křesťanství*. Brno: PETROV, 1991. s. 30.

²⁸ RATZINGER, J. *Úvod do křesťanství*. Brno: PETROV, 1991. s. 30 -31.

²⁹ BERĎAJEV, N. *O hodnotě křesťanství*. Brno: Větrné mlýny, 1998. s. 9 – 10.

svědectvím o nalezení smyslu i v zdánlivě nesmyslných situacích je biblický příběh Jób. Mimo jiné ukazuje, jak málo jsme sami ze sebe dárci smyslu v tom, že protismyslné skutečnosti, kterými jsou nemoc a smrt, nedovedeme ani objasnit, natož potom zrušit.

Tento dramatický příběh ukazuje, že lidský rozum nedovede dát jasnou odpověď na poslední otázky života a smrti. Jóbovo drama dokládá, že lidské úvahy nemohou dát konečnou odpověď na otázky po smyslu života a nemohou tudíž ani vysvětlit a zdůvodnit lidské utrpení. Otázku je možno řešit jen z hlediska víry. Tím se však nutně posune důraz a na první místo – dárce smyslu – vstupuje Bůh.

„ Jób odpovídá Bildadovi

Boží svrchovanost

Jób na to odpověděl:

"Vskutku vím, je tomu tak,

což může být člověk před Bohem spravedlivý?

Kdo by s ním chtěl vésti spor,

z tisíce otázek jedinou nezodpoví.

On má srdce moudré a nesmírnou sílu,

což dojde pokoje ten, kdo se mu vzepře?

On přenáší hory, než by se kdo nadál,

převrací je v hněvu;

zemí pohne z místa,

až se její sloupy chvějí.

Slunci rozkáže – a nesmí vzejít,

zapečetí uje i hvězdy,

sám nebesa roztahuje,

kráčí po hřebenech mořských vln,

on udělal souhvězdí Lva, Orióna

i Plejády a souhvězdí jižní.

Dělá věci veliké a nevyzpytatelné,

nesčíslné divy.

Jde-li mimo mne nevidím ho,

míjí-li mě, ani ho nepostřehnu.

Jestliže co uchvátí, kdo ho donutí to vrátit,
kdopak se ho zeptá: Co to děláš?³⁰

1.3 Pohled na smysl života z psychologického hlediska

Psychologie poskytuje vhled do psychického vývoje člověka. Věnuje se poznatkům o jednotlivých teoretických směrech a jejich názorech na psychický vývoj. Úkolem psychologie je též charakterizovat jednotlivé činitele psychického vývoje. Výkladem psychologie se pro budoucí pedagogy (rodiče, vychovatele) otevírá zajímavější pohled na lidskou individualitu a napomáhá respektujícímu přístupu k osobitému lidskému vývoji. Je nutné vědět, proč se v určitém období setkáváme s určitými projevy a co z toho pro nás vyplývá. Výklad respektuje i vývojově podstatné vztahy a souvislosti. Pedagog by si měl uvědomovat, že psychický vývoj je variabilní a jeho podmíněnost závislá na mnoha faktorech. Toto vše jasně poukazuje na přínos psychologie a její službu k orientaci a porozumění všech psychických projevů člověka.

1.3.1 Logoterapie

Logoterapie je psychoterapeutickým směrem zabývající se především problematikou hledání smyslu života. Hlavním představitelem tohoto směru je rakouský psychiatr Viktor Emanuel Frankl. V. E. Frankl chtěl ukázat, že v člověku není jen “touha po rozkoši“ (popisovaná S. Freudem) a “touha po moci“ (popsaná A. Adlerem), ale že člověka determinuje “touha po smyslu“.³¹

Viktor Emanuel Frankl se narodil 26. března 1905 ve Vídni a zemřel 1. září 1997 tamtéž. Jeho rodiče však pocházeli z Čech a Moravy. Viktorův otec Gabriel se narodil v moravském městečku Pohořelice a do Vídně odešel na studia medicíny. Pro nedostatek financí se musel vzdát absolutoria vystudované školy

³⁰ Bible. Český ekumenický překlad. Praha : Česká biblická společnost, 1995. s. 424.

³¹ FRANKL, V. E. *Co v mých knihách není*. Brno : CESTA, 1997. s. 49 – 50.

a vstoupil do státních služeb. Franklova matka Elsa pocházela ze staré pražské židovské rodiny.

Již na střední škole si Viktor Frankl začal dopisovat se zakladatelem psychoanalýzy Sigmundem Freudem. V průběhu universitních studií se zase dostal do těsného kontaktu se zakladatelem individuální psychologie Alfrédem Adlerem. Ve Vídni vystudoval medicínu a nastoupil na kliniku. Oproti svému původnímu záměru, tedy stát se gynekologem a být tak co nejbližší zrození lidského života, se nakonec Frankl vydal na dráhu neurologa a psychiatra. Postupem doby ale vyvinul svou vlastní metodu, logoterapii, která je dnes považována po psychoanalýze a individuální psychologii za tzv. třetí vídeňskou psychoterapeutickou školu.

Slibně se rozvíjející kariéru přerušila druhá světová válka. V letech 1942-1945 byl Frankl vězněn v koncentračních táborech v Terezíně, Osvětimi a Dachau, kde sdílel se svými spoluvězni hraniční situace lidského bytí, což dodalo zvláštní váhu jeho úvahám o životním smyslu. Frankl přežil pobyt v koncentračních táborech a smrt své rodiny díky tomu, že „našel smysl“ – totiž pomáhal druhým čelit kruté životní zkoušce věznění v nacistických táborech. Podle Frankla je hledání smyslu základním kamenem psychického zdraví a protipólem sebevraždy.³²

V. E. Frankl je zakladatelem logoterapie (jeden ze směrů psychoterapie). Stal se přednostou neurologického oddělení vídeňské polikliniky a profesorem vídeňské univerzity. V rámci propagace svého učení podnikl častá přednášková turné do celého světa.

V. E. Frankl po letech utrpení v nacistických koncentračních táborech, kde zahynuli jeho matka, otec, bratr i žena, došel k přesvědčení, že *vůle ke smyslu* je základní hodnotou existence. Právě logoterapie se soustřeďuje na chybění smyslu (logo=mysl). Sám na vlastní kůži zakusil pravdivost Nietzscheho prohlášení: „Ten, kdo má pro co žít, může vydržet téměř cokoli.“ Ale tváří v tvář hrůzám druhé světové války a šílenství nukleární budoucnosti stále více lidí zjišťuje, že se

³² Srov. PLHÁKOVÁ, A. *Dějiny psychologie*. Praha : GRADA, 2006. s. 214 – 215.

jejich život stává existenciálním vakuem. Existenciální frustrace vzniká tehdy, když člověk pochybuje o smyslu své existence, když se smysl bytí stal sporným, když dosavadní smysl ztratil odůvodněnost. Existenciální frustrace může vyústit v neurózu, pro niž má logoterapie speciální název – „noogenní neuróza“.³³

Člověk je podle Frankla tak zaměřen na naplnění smyslu, že chybějící zkušenost smysluplnosti může vést až k duševnímu onemocnění. Tato forma deprese vyplývá z nevyužití duchovní dimenze člověka. Prvním krokem při léčbě noogenní neurózy je vysvětlit pacientovi, že důvod jeho strádání je běžný a příčinu lze nalézt v nedostatečném uplatnění vlastních duchovních sil, v chybějícím cíli pro každodenní snažení. Logoterapeutickou možností, jak se zbavit uvedené frustrace, je metoda tzv. dereflexe. Jedná se o odvrát pozorování sama sebe. Pacientovi je nutné nabídnout jiný směr zájmu.³⁴

Smysl však nemůže být dán, nýbrž musí být nalezen. Také v rámci logoterapie to není snad lékař, který dává životu smysl, ale smysl života musí najít pacient sám. V logoterapii člověk přijímá zodpovědnost za sebe a za uskutečňování hodnot tím, že reaguje na požadavky a úkoly, které před něho staví život.

1.3.2 Význam tvůrčích, zážitkových a postojoyých hodnot v lidském životě

Otázce hodnot věnuje Frankl značnou pozornost. Ve své knize Lékařská péče o duši rozlišuje tři kategorie hodnot: hodnoty tvůrčí, hodnoty zážitkové a hodnoty postojoyé.

Hodnoty tvůrčí lze uskutečnit tvůrčí činností – patří sem např. práce. Člověk, který svědomitě plní okruh svých úkolů – pracovních či rodinných – nalézá smysl svého bytí, byť by se mu jeho život mohl zdát „malý“, ba naopak je „velký“, neboť místo, na kterém je postaven, skutečně a smysluplně zastává.

Zážitkové hodnoty jsou realizovány v přijímání světa, např. v ponoření se do krásy přírody nebo umění. Představme si muzikálního člověka, jak sedí

³³ Srov. FRANKL, V. E. *Lékařská péče o duši*. Brno . CESTA, 1995. s. 68.

³⁴ LUKASOVÁ, E. *Logoterapie ve výchově*. Praha : Portál, 1997. s. 18-22.

v koncertní síni a kolem uší mu zní nejpůsobivější takty jeho zamilované symfonie. On vnímá ono mrazení, které člověk prožívá tváří v tvář nejčistší kráse. Položme tomuto člověku v takovém okamžiku otázku, má – li jeho život smysl. Dotázaný by odpověděl, že by stálo za to žít jen pro to, aby prožil onen strhující zážitek³⁵. Už na velikosti okamžiku lze měřit velikost života. Paralelně s tímto postojem se shoduje i můj osobní prožitek během skautingu. Člověk ponořen do krásy přírody si uvědomuje svou maličkost, vnímá její krásu a čerpá z ní sílu.

Existuje ještě třetí kategorie hodnot, neboť život může být smysluplný, i když není tvořivě plodný ani bohatý na zážitky. Její realizace spočívá v tom, jak se člověk staví k omezení svého života. Právě v jeho počínání proti tomuto zúžení jeho možností se otvírá nová, specifická říše hodnot, která náleží k hodnotám nejvyšším. Tyto hodnoty nazýváme **hodnoty postojové**. Nabývají zvláštního významu u lidí s těžkými nevyлéčitelnými chorobami, u lidí odsouzených k utrpení. Vyjadřují pacientův postoj k utrpení a způsob, jakým utrpení přijímá. Pacient uskutečňuje tyto hodnoty tím, že bere osudové utrpení na sebe a příkladně je nese. Konečný smysl utrpení pak Frankl hledá ve vztahu k absolutní říši hodnot. Tím se dostává do kontaktu s náboženstvím, k němuž má blízký vztah i jeho filozofická koncepce.³⁶

1.3.3 Dieneltův příspěvek k výchově k odpovědnosti

Ve své knize Antropologické základy pedagogiky vyjadřuje K. Dienelt toto osobní přesvědčení: „Otázka po smyslu života se ukazuje jako stěžejní centrální téma pedagogiky. To, co je potřeba vidět jako podstatné pro výchovu a vzdělávání a co je od základů ohroženo, je životní orientace a nalezení smyslu.“

Ve Franklově logoterapii lze najít požadavek na sociální psychoterapii, na kolektivní psychohygienu. Toto není jen přáním odborných lékařů, ale i filosofů a teologů, psychologů a pedagogů. V dnešní době, kdy se mnoho lidí potýká s duševní krizí, se stává toto téma ještě palčivější. „Tady právě platí, jak říká

³⁵ Srov. FRANKL, V. E. *Lékařská péče o duši*. Brno . CESTA, 1995. s. 62.

³⁶ Srov. FRANKL, V. E. *Lékařská péče o duši*. Brno : CESTA, 1995. s. 61 – 63.

Frankl: dnešní lidskost chránit před posledním a konečným pádem do propasti především skrze výchovu“.³⁷

Logoterapie se cítí být nejpovolanejším směrem pro prapůvodní úkol pedagogiky - výchovu k odpovědnosti. Frankl požaduje od pedagogiky, aby se osvobodila od zastaralého antropologického modelu. Podle něj je člověk bytostí, která má pouze potřeby, jež se snaží uspokojit za účelem udržení, popř. znovunavození vnitřní rovnováhy. Ale člověk určité napětí podle Frankla nejen potřebuje, dokonce si ho v případě jeho nedostatku vytváří.

Protože dnešní doba poskytuje až příliš mnoho podnětů, je o to důležitější, učit se rozhodovat, co je podstatné a co ne. Úkolem výchovy tedy není jen předávat vědomosti, ale také působit na rozvoj svědomí. Tato myšlenka pochází již z doby před dvěma a půl tisícem let a je známa jako tzv. Sokratovská metoda (na což správně poukázal Derbolav). Ta odpoutává mladé lidi od pouhé rutiny, řemeslných tradic a zvykově-politických konvencí. Nabádá k sebehledání a ke kritickému obnovování pohledu na svět a vlastního svědomí. Aby tato metoda nemohla být špatně pochopena, je důležité poskytovat podrobné informace a být připraven k permanentní diskuzi.

Smysl a hodnoty však nemohou být dle Frankla naučeny – musí se prožívat. Na otázku smyslu lidského utrpení a života neodpovídáme slovy, ale celkovým bytím. Vyjádřeno slovy rakouského básníka Adalberta Stiftera: „Mnohem více vychováváme tím, čím jsme, než tím, co říkáme.“³⁸ Vychovatel tudíž zastává funkci vzoru, ve které musí počítat s konfrontací sebe - dospělého s mladistvým. Pro adolescenty je takováto konfrontace nenahraditelná.

Podle H. Rotha je možné znovu získat autoritu (s jejíž ztrátou se dnes dospělý často musí vyrovnávat) výchovou k odpovědnosti skrze rozdělení a

³⁷ DIENELT, Karl. *Die anthropologischen Grundlagen der Pädagogik : Konstruktiv-analytische Reflexionen zum Thema "Pädagogische Anthropologie"*. Kastellaun : A. Henn Verlag, 1977. s. 147.

³⁸ STIFTER, A. In. DIENELT, Karl. *Die anthropologischen Grundlagen der Pädagogik : Konstruktiv-analytische Reflexionen zum Thema "Pädagogische Anthropologie"*. Kastellaun : A. Henn Verlag, 1977. s. 163.

přenesení odpovědnosti (pro tento způsob je zaveden pojem spoluodpovědnost). Při této situaci je nutné počítat s tím, že bude více docházet ke konfliktům s mladistvými, kterých je zapotřebí se odvážit a prožít je. Dospělý se při nich musí rozhodnout pro svůj postoj, ale nesmí se jej držet až křečovitě. Tyto konflikty je potřeba podstupovat s vědomím, že se mladý člověk nemusí rozhodnout pro „vzorový“ životní styl vychovatele, ale naopak jej někdy odmítne.

Jak vyplývá z výše uvedeného, mladí lidé potřebují svůj osobní vzor, ale také věcné úkoly, které často vyplývají ze zvoleného ideálu. Se zvoleným vzorem totiž mladý člověk přijímá i cíle, jichž chce dosáhnout. Výchova k odpovědnosti pomocí zvyšování nároků na svědomí zde vyplývá z požadavků, které na svědomí kladou přijaté cíle.

„Když mladí lidé nenaleznou žádný smysl života, je důležité, aby se od tohoto pocitu distancovali a nepovažovali ho za neurotický syndrom, za který by se měli stydět. Neboť není jen lidské, klást si otázky smyslu, ale je také výsadou mládí, nepřijmout smysl od jiné generace, nýbrž klást si tuto otázku a sami se vydat na cestu za jejím nalezením.“³⁹

Může se stát obzvláště tápajícím mladým lidem, že se dostanou do stavu tzv. existenciálního vakua. Podle Frankla je podniknut rozhodující krok k jeho překonání v okamžiku, když podporujeme pocit odpovědnosti za vlastní smysl života. Lidství může být znovu dosaženo jen do té míry, v jaké je chápáno jako odpovědnost za nějaký úkol, za naplnění smyslu.⁴⁰

Výchovu k odpovědnosti prostřednictvím rozvoje svědomí považuje skautské hnutí za důležitou oblast všestranného rozvoje osobnosti. Konkrétní popis činností, směřujících k tomuto cíli, je uveden v kapitole č. 3.8. Současně si skauting uvědomuje skutečnost, že skautský vůdce se často stává vzorem pro svůj

³⁹ FRANKL, V. E. In. DIENELT, Karl. *Die anthropologischen Grundlagen der Pädagogik : Konstruktiv-analytische Reflexionen zum Thema "Pädagogische Anthropologie"*. Kastellaun : A. Henn Verlag, 1977. s. 173.

⁴⁰ Srov. DIENELT, Karl. *Die anthropologischen Grundlagen der Pädagogik : Konstruktiv-analytische Reflexionen zum Thema "Pädagogische Anthropologie"*. Kastellaun : A. Henn Verlag, 1977. s. 160-173.

oddíl. I z tohoto důvodu záleží na tom, aby se skauting stal obzvláště pro vůdce životním stylem.

1.4 Pohled na smysl života z pedagogického hlediska

Na začátku kapitoly o pedagogice je nutno připomenout, že pedagogika je velmi interdisciplinární obor. Tato vědní disciplína zahrnuje mnohé jiné vědecké obory, na něž bere zřetel a akceptuje jejich závěry, postoje a teorie. V moderní pedagogice se zohledňují např. psychologické, sociologické, ekonomické a jiné teorie. V praxi si to můžeme ukázat na přípravě nových pedagogů, kteří jsou vzděláváni právě v těchto oblastech. Pedagogika se tak stává nedílnou součástí mé práce, protože pomocí výchovy se snaží mladým lidem zprostředkovat hodnoty, cíle a smysl jejich životům.

1.4.1 *Výchova a vzdělávání*

Pedagogika jako taková se věnuje výchově a vzdělávání. **Výchova** bývá v různých publikacích vymezována různě. Pro jasnou ilustraci jsem si vybrala charakteristiku výchovy dle Průchy, který ve své knize *Přehled pedagogiky* píše: „Výchova je v pedagogickém pojetí považována za záměrné působení na osobnost jedince s cílem dosáhnout změn v různých složkách osobnosti.“⁴¹ Výchovou tedy rozumíme působení na jedince, které může být přímé či nepřímé. Za přímé působení se považuje záměrná výchova ve škole, kde je tento cíl zřejmý. Nepřímé působení se odehrává např. v rodině, kde jsou jedinci zprostředkováni různými normami a hodnotami, které si člověk osvojuje a přijímá za vlastní.

Vzdělávání je podle stejné publikace charakterizováno následovně: „Vzdělávání se obecně v pedagogické teorii chápe, jako proces záměrného a organizovaného osvojování poznatků, dovedností, postojů aj., typicky realizovaný prostřednictvím školního vyučování.“⁴²

⁴¹ PRŮCHA, J. *Přehled pedagogiky*. Praha : PORTÁL, 2000. s. 15.

⁴² PRŮCHA, J. *Přehled pedagogiky*. Praha : PORTÁL, 2000. s. 15.

Vztah mezi výchovou a vzděláváním je v pedagogickém pojetí trochu komplikovaný. Na jedné straně se výchova a vzdělávání považují za velmi propojené jevy, ale na straně druhé se uznává, že vzdělávání představuje něco zcela odlišného od výchovy. Teoreticky by se daly tyto dva pojmy snadno odlišit, ale v praxi jsou tyto pojmy neoddělitelné, protože výchovu a vzdělávání nelze od sebe rozdělit. Každý pedagog přeci nejen svého svěřence vzdělává, ale zároveň jej formuje už jen svým vzorem a tím jej také vychovává.

Této problematice se do hloubky věnuje Průcha ve své *Moderní pedagogice*, kde poukazuje na rozdíly mezi výchovou a vzděláváním a jejich morfologickými rozdíly nejen v českém jazyce ale i v němčině a angličtině. Zde také dokládá, že „zahraniční legislativa i pedagogika volí obvykle postup, v němž je výchova pokládána za součást vzdělávání a celý proces je označován jediným slovem (například education). Předkládaný materiál se k tomuto úzu příklání...**používá slovo vzdělávání jako termín označující souhrnně jak výchovné, tak vzdělávací působení.**“⁴³ Dále zde Průcha uvádí, že tento postup by se měl zavést i v moderní české pedagogice, ale za tímto účelem by se musel změnit celý terminologický aparát, který by užíval málo obvyklé, ale mezinárodní termíny typu: edukace, edukační realita, edukační prostředí, edukační procesy apod.⁴⁴

V současné civilizaci je možné nalézt široké využití pedagogiky v následujících sférách:

Oblast školství – je základní oblastí využití pedagogiky, která je používána pro všechny školské instituce a subjekty školského systému. Zde je čerpáno především z pedagogické psychologie, obecné didaktiky apod., kde se využívá poznatků potřebných pro edukaci ve školním prostředí.

Oblast mimoškolního vzdělávání – zde je aplikace pedagogiky velmi podobná jako v předchozím případě, pouze se bere na vědomí skutečnost, že se jedná o neformální vzdělávání. Pro tuto oblast jsou vytvořeny specifické

⁴³ PRŮCHA, J. *Moderní pedagogika*. Praha : PORTÁL, 1997. s. 51.

⁴⁴ Srov. PRŮCHA, J. *Moderní pedagogika*. Praha : PORTÁL, 1997. s. 51 – 52.

disciplíny a teorie jako je pedagogika volného času, andragogika, rekreologie apod.

Oblast ekonomického rozhodování – tato oblast hraje v současné společnosti velkou roli, protože ekonomická realita musí mít na zřeteli pedagogické aspekty jako např. jaký je žádoucí poměr mezi počtem žáků a učitelů na školách, a tedy kolik učitelů je nutno zaměstnávat a platit. Této oblasti se věnuje ekonomie vzdělávání.

Oblast sociální politiky – bere v úvahu, které skupiny obyvatelstva podle úrovně dosaženého vzdělání získávají uplatnění na trhu práce, které profese bývají málo zaměstnávány a naopak po jakých profesích je velká poptávka. Důležitými jsou pro tuto oblast ekonomie vzdělávání, sociologie výchovy, vzdělávací politika aj.

Oblast pomáhajících profesí – v této oblasti je odborníky poskytována pomoc lidem v institucích, kteří potřebují pomoc především psychologického charakteru – např. v domovech mládeže, nemocnicích, ústavech nápravné výchovy apod. Proto zde uplatňuje své poznatky především sociální pedagogika.

Oblast samotné vědy – jak jsem již uvedla, pedagogická věda je silně interdisciplinární. Z toho vyplývá, že nelze na základě pouze jedné vědy objasňovat složité jevy, ale že je potřeba komplexního pohledu několika věd. Pedagogika přispívá svými poznatky k celkovému vědeckému objasňování současného života společnosti, její minulosti i budoucnosti.

Z výše uvedeného vyplývá, že pedagogika má široké pole využití. Využívání pedagogiky se specializuje podle toho, o kterou její složku nebo disciplínu se jedná. Využitelnost pedagogiky je hlavním zdrojem toho, že pedagogická věda se stále rozvíjí a nabývá stále více na významu⁴⁵.

Pro mou diplomovou práci se stává stěžejní oblast mimoškolního vzdělávání, kde jde o vzdělávání uskutečňované mimo formální školský systém, tedy např. v kulturních zařízeních, zájmových klubech apod.

⁴⁵ Srov. PRŮCHA, J. *Přehled pedagogiky*. Praha : PORTÁL, 2000. s. 21 – 22.

1.4.2 Dějinný smysl výchovy

Jak již bylo výše uvedeno, pedagogika je disciplínou, která se zabývá výchovou a vzděláváním. Již v dějinách výchovy uznávaný pedagog J. H. Pestalozzi viděl východisko pedagogiky ve výchově, obklopující dítě láskou, která v něm vyvolává vztah důvěry k lidem.⁴⁶ Jak je možné se dočíst v Ciprově pojednání o pedagogice J. H. Pestalozziho, často hledal ve své pedagogické praxi optimální vyváženost mezi svobodou a poslušností. Z vlastní zkušenosti si uvědomil, že Rousseau byl ve svém pojetí svobody příliš jednostranný.

Pestalozziho záměrem bylo působit na děti rodičovskou láskou a tím z nich vykřesat opravdové lidství.⁴⁷ Chtěl dokázat, že má-li veřejné vychovávání mít nějakou skutečnou cenu pro lidstvo, musí napodobovat prostředky, jež jsou zásluhou domácího vychovávání. Jeho zásada, k níž se snažil přizpůsobovat celé chování, byla tato: „Snaž se nejdříve rozšířit soucit dětí, a vyhovuje jejich denním potřebám, vštípit lásku a něžnost v takový neustálý styk s jejich dojmy a činností, aby se tyto city zakořenily v jejich srdcích; pak hled' vypěstovati v nich takovou soudnost a takt, jenž by je uschopňoval, aby moudře, jistě a hojně užívaly těchto ctností v kruhu je obklopujícím.“⁴⁸

Ústřední myšlenkou celé Pestalozziho pedagogiky byla výchova k **člověčenství**. Svými postoji vybízeli k uvědomění, že cílem vyučování nemůže být nic jiného než sama lidskost, rozvinutá a oživená harmonickým vzděláváním sil a vloh lidské přirozenosti. Idea všestrannosti výchovy, která vystupuje u Pestalozziho stejně silně jako již předtím u Komenského a později v každé humanistické pedagogice, staví ideál plně rozvitého člověka nad všechny vzdělávací cíle.⁴⁹

V pojetí R. Palouše je dnes výchova chápána jako prostředek k nabytí příslušného vybavení osobnosti pro život v přírodě a společnosti. A jde o to, aby

⁴⁶ Srov. CIPRO, M. *J. H. Pestalozzi a výchova*. Praha : M. Cipro, 1996. s. 4.

⁴⁷ Srov. CIPRO, M. *J. H. Pestalozzi a výchova*. Praha : M. Cipro, 1996. s. 8.

⁴⁸ CIPRO, M. *J. H. Pestalozzi a výchova*. Praha : M. Cipro, 1996. s. 9.

⁴⁹ Srov. CIPRO, M. *J. H. Pestalozzi a výchova*. Praha : M. Cipro, 1996. s. 17.

se člověk stal tím, čím má být. Palouš se domnívá, že Evropa a její dědici zradili archetyp výchovy tím, že jsou utopeni ve všednodenních povinnostech orientovaných pouze egocentricky. Člověk setrvává v sobě samém, ve svém ustaraném usilování, ve své uzavřenosti, samotě, ustrašenosti o majetky a svou existenci. Nápravu lze nalézt ve výchově vybízející k pravé lidské poctivosti a návratu ke svým povinnostem.⁵⁰

Z uvedeného pojednání dějinného smyslu výchovy vyplývá, že veškeré výchovné působení by mělo být zaměřeno na rozvoj samotného lidství. Každý jedinec si zaslouží prostor, podmínky a motivaci pro rozvoj svých dovedností a kompetencí.

1.4.3 Logoterapeutický přínos pedagogice

Na tomto místě bych ráda podnikla malý pedagogický exkurz do oblasti logoterapie, jež se také mimo jiné zabývá otázkami výchovy. Hlavní představitelkou této oblasti je psychoterapeutka Elizabeth Lukasová, žákyně V. E. Frankla, která z pohledu logoterapie pojednává o problémech, cílech a postupech nejen výchovného, ale i osobního a rodinného poradenství.

Logoterapie sama sebe pojímá jako psychoterapii, filozofii a antropologii zároveň. Navíc však osahuje mimořádně cenné pedagogické aspekty. Svůj hlavní úkol spatřuje ve skutečné pomoci nejen vychovatelům, ale i jejich svěřencům, a tím pomáhá omezit současnou expanzi existenciálního vakua.⁵¹

Významnou roli ve výchově hrají tři pedagogické oblasti. První z nich je oblast **výkonu**. V souvislosti s právy dětí se v pedagogické praxi setkáváme s pojmy, jako je přetěžování dětí a nucení k výkonům. Dnes se tyto pojmy staly velmi módními a učitelé i rodiče se v tomto ohledu dětí spíše bojí. „Hlavně od nich nevyžadovat žádné výkony.“ Děti však potřebují nejen vědomí hodnoty věcí kolem sebe, ale také úkol (činnost), jemuž mohou věnovat své síly v konstruktivním záměru. Potřebují být motivovány od pouhého konzumování

⁵⁰ Srov. PALOUSH, R. *Čas výchovy*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1991. s. 16-17.

⁵¹ Srov. LUKASOVÁ, E. *Logoterapie ve výchově*. Praha : Portál, 1997. s. 84.

věcí k cílevědomé činnosti, k níž mohou přispívat svými nápady a svou prací v určitém tvůrčím procesu. Je důležité je naučit radosti z vlastní práce, aby mohly být hrdé na to, co vytvořily.⁵²

Druhou oblastí je pojem **skupiny**. Skupina má v dnešní společnosti větší význam než jedinec. Každý chce patřit do nějaké skupiny, přijmout její pravidla a hodnoty, aby byl „in“. Jak má ale mladý člověk vyzrát v jedinečnou a nezaměnitelnou osobu, jíž se má každý člověk stát, když nemá nic jiného, podle čeho by se orientoval, než „ty ostatní“? Proto je nesmírně důležité vychovávat tak, aby si každý jedinec hledal svou osobní životní cestu, svůj jedinečný úkol, svůj vlastní styl – sebeuskutečňování.⁵³

Třetí oblastí je pojem **svobody**. „Svoboda ve skutečnosti znamená nejvyšší míru vlastní odpovědnosti, nikoli chaos nesvědomitých činnů bez ohledu na jejich následky.“⁵⁴ Mladí lidé se mýlí, když chtějí získat svobodu tím, že nerespektují zákony, překračují všechny hranice a tím se mnohdy dostávají do nových pro ně nerozpoznatelných závislostí – a jejich svobodná vůle se vyčerpává v dokazování vlastní vzpoury. Mladí často jen ví to, co nechtějí dělat, od čeho chtějí být svobodni – totiž od úkolů, práce a závazků.⁵⁵

Lukasová dále poukazuje na souvislost výše uvedených oblastí s poruchami, které dále řeší výchovní poradci a pedagogové. S oblastí výkonu spojuje školní obtíže a poruchy pozornosti, se skupinou potíže v kontaktu a agresivitu a s pojmem svobody poruchy motivace. Tomuto tématu se ale nemohu v rámci své práce více věnovat.

Logoterapie nám tedy nabízí výchovnou pomoc, které se má dařit spojit schopnost svobodného rozhodování se zaměřeností k cíli a s vědomím odpovědnosti, tak aby se dospívajícímu člověku dařilo rozvíjet schopnost smysluplného nasazení vlastních sil a ambicí. „To, co vložíme do „výchovy

⁵²Srov. LUKASOVÁ, E. *Logoterapie ve výchově*. Praha : Portál, 1997. s. 81.

⁵³Srov. LUKASOVÁ, E. *Logoterapie ve výchově*. Praha : Portál, 1997. s. 82.

⁵⁴LUKASOVÁ, E. *Logoterapie ve výchově*. Praha : Portál, 1997. s. 82.

⁵⁵Srov. LUKASOVÁ, E. *Logoterapie ve výchově*. Praha : Portál, 1997. s. 82.

k lidství“, je náš příspěvek k jedinému životnímu pojištění lidského pokolení, které existuje.“⁵⁶

1.4.4 Zkušenost

Jedním z faktorů ovlivňující psychický vývoj člověka je **zkušenost**. Člověk přichází na svět jako biologická bytost, společenskou bytostí se teprve stává. To se děje v procesu socializace postupným osvojováním lidských psychických vlastností. Děti držené od narození v naprosté sociální izolaci vykazují zásadní deficit lidské psychiky. Proces socializace probíhající jako postupné vrůstání do společenských podmínek života, tj. jako postupná orientace v daném sociokulturním prostředí a osvojování si přiměřeného účelného chování tohoto prostředí, je ve své podstatě rodinnou výchovou.⁵⁷

Rodina a potažmo celé kulturní uspořádání formují jedince a jeho psychiku pomocí **zkušeností**. Každý člověk prochází jednotlivými životními etapami, v nichž získává určité zkušenosti, které mu pak pomáhají při přechodu do nové životní fáze. Jedinec si s sebou do nové situace přináší nějakou zkušenost, ať kladnou či zápornou a tuto zkušenost dále zpracovává a podle jejího charakteru se i nadále chová a jedná.

„Vliv kultury na osobnost zprostředkovává výchova; nejprve rodinná, která uvádí dítě do společnosti a umožňuje mu základní orientaci v daném kulturním prostředí, potom výchova školní (vzdělávání) a posléze je to i vliv průběžný, zprostředkovaný působením prostředků hromadné komunikace a sociálními interakcemi.“⁵⁸

Člověk ve společnosti zaujímá v každé životní etapě nějaké určité místo a toto postavení je označováno jako role. Každý jedinec během svého života prochází několika rolemi, s nimiž se identifikuje. Uveďme si to na jednoduchém

⁵⁶ LUKASOVÁ, E. *Logoterapie ve výchově*. Praha : Portál, 1997. s. 150.

⁵⁷ Srov. NAKONEČNÝ, M. *Encyklopedie obecné psychologie*. Praha: ACADEMIA, 1998. s.317-320.

⁵⁸ NAKONEČNÝ, M. *Encyklopedie obecné psychologie*. Praha: ACADEMIA, 1998. s. 154.

příkladu zaměstnané matky vystupující v několika rolích najednou. Jejími rolami je být matkou, manželkou, zaměstnankyní, dcerou, přítelkyní apod.

Získávání zkušeností našlo své praktické využití i v moderní pedagogice, kde dalo základ zážitkové pedagogice. Tento pedagogický proud představuje významný směr v celé pedagogice, ale především v pedagogice volného času. Hlavním rysem tohoto směru je skutečnost, že intenzivní prožitky a zkušenosti získávané aktivní účastí ve většinou fyzicky náročném programu, vedou k rozvoji sociálních vztahů, k sebepoznání a následná sebereflexe pak může vést ke změně chování a pozitivnímu postoji k sobě samému. Právě tyto výše uvedené skutečnosti mohou vést u mladých lidí k otázkám po smyslu lidské existence. Reflektovaný zážitek se stává podkladem pro další přemýšlení nejen o sobě ale i druhých a o věcech, které nás obklopují a přesahují lidské možnosti.

Principy pedagogiky zážitku se na rozdíl od „normální“ pedagogiky dají spatřovat dle Vážanského v následujících deseti znacích:

Pedagogika zážitku umožňuje v prostředí, chudém na podněty, získávat bezprostřední zkušenosti, které jsou celistvé a obsahují racionální i emocionální prvky, ale současně prezentují i volnost v jednání. Jedinec není nucen k dodržování striktních příkazů a zákazů, ale může se sám svobodně rozhodnout, jak se zachová a bude-li přitom brát ohledy i na další členy skupiny.

Získané zkušenosti nejsou odtrženy od životní reality, naopak mají konkrétní všední vztah. Všechny zážitky jsou zcela reálné a poskytují tak člověku možnost k zamyšlení se nad danou skutečností a následným rozhodnutím se.

Prožitá zkušenost, navazující na dřívější zážitky, je zachycena nejen zevně a objektivně, nýbrž dochází k jejímu zvnitřnění a prohloubení jedincem, což vytváří předpoklad trvalého vlivu zážitků. Každý tuto skutečnost přece zná: co si zažije na vlastní kůži si bude pamatovat mnohem lépe, než zážitek popsany někým jiným.

Nové zkušenosti mají "charakter vážnosti", protože požadavky na člověka jsou skutečné a situace vyžadují okamžité rozhodnutí i rychlé jednání a neposkytují prostor pro zmaření vlivu okolností. Od jedince je požadováno, aby se rozhodl sám za sebe, podle svého přesvědčení a svědomí.

Formy pedagogiky zážitku vytvářejí příznivé předpoklady učení se sociálnímu chování tím, že eventuelní skupinové konflikty jsou ihned patrné, ale také se mohou včas rozpoznat, pochopit a bezprostředně překonat. Práce ve skupinách umožňuje vyzkoušet si týmovou práci, v níž si každý jednotlivec vyzkouší nakolik je této spolupráce schopen. Ne každý je pracovník týmu a chce přijmout společnou taktiku. Následné konflikty a jejich řešení ukazují na charakter jednotlivců a potažmo celé skupiny.

Pedagogika zážitku přispívá k rozšíření individuálního oboru získáváním kontrastních zkušeností daleko od všedního dne (avšak ve všedním vztahu) srovnáním sebe sama se členy kolektivu, podobně jako se dříve nabytými zkušenostmi a osvojenými modely řešení konfliktů. Individuu je nabídnuta možnost, aby se sám dokázal poučit z vlastní nové zkušenosti a dokázal je konfrontovat s minulými.

Zážitkově pedagogické činnosti podporují osobní rozvoj získáním limitních zkušeností. K tomu náleží střetnutí s vlastním organismem, reflexe obvyklých vzorců rolí a schémat chování, stejně jako forma vypořádání se s méně známými životními situacemi. Uvedme si to na příkladu: člověk, který má strach z výšek, je postaven během kurzu před realitu slanit výtahovou šachtu jako společný úkol celé skupiny. Neslaní-li jeden, celá skupina nesplní zadání. Na jednotlivce je dána velká zodpovědnost nejen za sebe ale i za celou skupinu, proto se překoná a slaní. Tento okamžik se tak na jedné straně stane hraničním pro jeho organismus, ale na straně druhé bude zážitkem na celý život.

Ke klíčovým momentům pedagogiky zážitku patří akcent na jednání a přímou empirii proti "pouhému mluvení", na aktivizaci lidských potřeb i pomoc při jejich uspokojování, na úsilí při utváření zcela jiných vztahů mezi účastníky a "vedoucími". Tato skutečnost navazuje na předchozí bod. Překonávající se jedinec bude mít podporu celého týmu i jeho vedoucího a i to pro něj bude velkou motivací.

Pedagogika zážitku se jednoznačně odlišuje od nabídky ryzích extrémních dobrodružství následujícími zásadami: demokratická spolupráce zúčastněných místo principu rozkaz – poslušnost; učení se na důsledcích vlastního jednání místo

postoupení odpovědnosti hierarchickým strukturám; zřeknutí se předstíraných obrazů světa ve prospěch budování vlastních společných i individuálních názorových soustav; hromadné zdolávání úkolů místo konkurence a principů soutěživosti; společné mínění, pocit spravedlnosti, schopnost organizace, osvědčení se v nečekaných situacích.

Pedagogika zážitku se hodí a uspokojuje především nároky mladých lidí: obsahuje vysokou atraktivitu činností a událostí. Podle vývojové psychologie právě mladý člověk potřebuje vysokou míru stimulace, motivace a intenzivní prožitky jsou pro něj cílem. Této problematice se věnuji podrobněji v kapitole druhé.⁵⁹

Pro pedagogiku zážitku je důležitá otevřenost jedince, zvědavost a hledání něčeho nového dosud nepoznaného. Člověk poznává své dosud skryvané schopnosti a nachází tak v sobě nové někdy nečekané skutečnosti. Zážitková pedagogika přivádí jedince k novým dalším otázkám, kterým se do té doby ještě nevěnoval, a tím přispívá k jeho psychickému rozvoji.

1.4.5 Pedagogika volného času

Pedagogika volného času hraje v dnešní společnosti velmi významnou roli. Právě pedagogika volného času se zabývá neobyčejně významnou součástí života dětí a mládeže tj. tím, co dělají, když nejsou ve škole. Průcha charakterizuje její předmět následovně: „ Pedagogika volného času se zabývá:

- obsahem, formami a prostředky edukačních aktivit pro kultivaci individuálně a společensky prospěšného trávení volného času a mládeže;
- činností školských a jiných zařízení, která zabezpečují edukaci ve volném čase;

⁵⁹Srov. VÁŽANSKÝ, M. *Základy pedagogiky volného času*. Brno : PRINT – TYPIA, 2001. s. 135 – 136.

- teorií a výzkumem toho, jak současná mládež (resp. i jiné skupiny populace) tráví volný čas v podmínkách soudobého stavu společnosti.⁶⁰

Pedagogika volného času se snaží trávení volného času ovlivňovat a to tak, že vede cílovou skupinu k poznání toho, jak lze trávit volný čas, tak aby byl pro člověka prospěšný, aby pomáhal realizovat jeho zájmy a tím mu přinášel pocit uspokojení a seberealizace.

Nesmíme zapomínat ani na preventivní funkci pedagogiky volného času, která má za úkol mladým lidem ukázat vhodné formy a náplň volného času. Za tímto účelem je potřeba zmínit koncept **animace**, který je charakteristický právě pro pedagogiku volného času. Animace je výchovná koncepce, původně rozvíjena již v 70. letech německým pedagogem H. Opaschowským, zaměřující se na nedirektivní a akční metody povzbuzování mladých lidí k hledání vlastní cesty životem a schopnosti realizovat svou svobodu a autonomii.⁶¹

Pedagogika volného času úzce souvisí s několika jinými pedagogickými disciplínami i s jinými vědními obory. Značně koreluje se sociální pedagogikou, sociologií výchovy a využívá též poznatků sociologie a sociální a vývojové psychologie.

Možnosti využívání volného času

Na pojetí a praxi volného času dětí a mládeže má vliv také vztah účastníků k jeho aktivitám a institucím. Za účastníky pokládáme jak děti a mladé lidi, tak také dospělé organizátory, kteří mezi dětmi nebo mladými lidmi působí jako dobrovolní, externí nebo profesionální pracovníci. Děti, mladí lidé i jejich vedoucí jsou společnou aktivitou motivováni – mohou se na ní podílet počínaje záměrem a zpracováním projektu přes jeho realizaci až po zakončení a hodnocení jeho bezprostředního nebo dlouhodobého výsledku. V postavení obou skupin se samozřejmě projevují odlišnosti. Děti a mladí lidé si účastí na volnočasových

⁶⁰ PRŮCHA, J. *Přehled pedagogiky*. Praha : PORTÁL, 2000. s. 94.

⁶¹ Srov. VÁŽANSKÝ, M. *Základy pedagogiky volného času*. Brno : PRINT – TYPIA, 2001. s. 97 – 102.

aktivitách osvojují nový obsah a získávají novou sociální zkušenost. Dospělí mezi nimi působící a za činnost odpovídající jim v tom pomáhají, rozvíjejí jejich výchovu ve volném čase, prostřednictvím volného času a k volnému času a touto svou výchovou a lidskou zkušeností se sami obohacují.⁶²

Základní funkce volného času je odpočinek, zábava, aktivní soužití se sociálním prostředím, zájmová činnost a vzdělávání. Volný čas se sférou relativně svobodné volby činnosti, proto je považován jako nejcennější čas. U volného času je významná možnost seberealizace jedince – člověk potřebuje subjektivní pocit smysluplného využití času. Dlouhodobý nedostatek tohoto pocitu vyvolává nespokojenost, rozladěnost až psychické trauma a bývá zdrojem různých výstřelků v chování. Aktivita, při které se cítíme spokojeni, přispívají k pocitům naplněnosti života, a nejsou provždy dány, proměňují se. Seberealizace člověka nachází své vyjádření nejčastěji v celkovém postoji k životu, v pocitu životní pohody, ve spokojenosti s vlastním způsobem života. Diferenciace v pestrosti prožívání volného času je ovlivňována věkem, pohlavím, vzděláním, rodinným stavem, tělesnou a duševní kondicí, zaměstnáním jedince a tradicemi daného prostředí.⁶³

Zhodnocení volného času ve výchově⁶⁴

Aktivita a instituce volného času se dnes uplatňují ve všech prostředích života a výchovy dětí a mládeže: v rodině a činnosti školy mimo vyučování, ve specifických institucích a sdruženích, v obci a médiích jako dalších prostředích každodenního života. Aktivita volného času obsáhly v posledních desetiletích rozsáhlé, výborně se diferencující spektrum činností různorodých obsahů a realizačních způsobů, odlišné odborné specializace a výchovné náročnosti. Vstoupily do všech pracovních dnů žáků škol i dospělých, do jejich víkendů a prázdnin v průběhu školního roku a v létě, i do dovolených. Staly se nedílnou součástí všech fází lidského života od dětství a dospívání přes dospělost až po

⁶² Srov. HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: PORTÁL, 2004. s. 33-34.

⁶³ Srov. SPOUSTA, V. *Kapitoly z pedagogiky volného času*. Brno: Masarykova univerzita - pedagogická fakulta 1996. s. 16-21.

⁶⁴ Srov. HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: PORTÁL, 2004. s. 55-98.

seniorský věk. Jejich účastníky jsou příslušníci všech sociálních a zájmových skupin společnosti.

Rodina jako primární sociální skupina je pro rozhodující většinu dětí a mladých lidí také prvotním prostředím volnočasového života a výchovy, zásadně se podílejí na formování jejich osobnosti. Do života a výchovy dětí a mladých lidí v rodině vstupují svými vlivy také další prostředí; rodina ztratila nemalou součást svého vlivu a přestala být privilegovaným prostorem socializace. Z blízkého i širšího společenského prostředí do ní pronikají četné podněty, které se stávají součástí života dětí a výchovného působení rodičů. Na volný čas dětí v rodině jako zdroj pozitivních i negativních vlivů působí především objektivní podmínky života a výchovy dětí v rodině – její velikost a úplnost nebo pozdější zakládání rodiny. Mění se rovněž životní úroveň a sociální status rodiny, způsob začlenění do společnosti a úroveň bydlení, vybavenost domácností včetně potřeb pro volný čas. Vliv má rovněž realizace volného času uvnitř rodiny, podmíněná zejména způsobem jejího života, postoji a výchovnou praxí rodičů vzhledem k dětem nebo časovými a hmotnými předpoklady vytvářenými pro volnočasovou činnost. Rodina jako inspirátor, podporovatel i realizátor volnočasových aktivit může svoje děti učit k volnému času přistupovat tvůrčím způsobem a vytvářet postoje, které budou ochotny a schopny v budoucnosti uplatňovat i po založení vlastní rodiny. Vstřícné rodinné prostředí v rozvoji volného času svých dětí tedy hraje a má hrát významnou úlohu. Rozvíjí individuální předpoklady dětí a odporuje jejich kontakty s dalšími prostředími, bere v úvahu jejich volnočasové potřeby a zájmy a otevírá se pozitivním vnějším vlivům. Životní styl rodiny jako přirozený stimulátor i regulátor umožňuje tyto vlivy třídit, pozitivní využívat a nežádoucí eliminovat.

Od **školy** jako všeobecně rozšířené vzdělávací a výchovné instituce se očekává vytváření předpokladů pro úspěšný vstup příslušníků mladé generace do profesionálního, občanského i volnočasového života. Dobrovolná účast na volnočasových aktivitách školy vytváří prostor pro rozvoj individuálních předpokladů účastníků a jejich zájmového vzdělávání jako souhrnu jednorázových i pravidelných činností. Volnočasové aktivity školy v letech školní docházky

odkrývají zájmy a nadání dětí a mladých lidí, rozvíjejí je samy nebo tomuto rozvoji dávají podněty. Jejich prostřednictvím pomáhají utvářet vztah dětí a mladých lidí k dalším způsobům vzdělávání prostřednictvím volnočasových aktivit, k budoucí profesi a celému životu. Mimořádně významná je zájmová činnost pravidelná – zájmové kroužky, soubory umělecké tvořivosti, sportovní družstva atd.

Důležitou součástí výchovného zhodnocování volného času jsou **prostory a zařízení mimo školu** procházející zvláště v posledních desetiletích rychlou proměnou. Volnočasové aktivity se uskutečňují nejen ve specializovaných zařízeních, ale také v prostorech k tomuto účelu původně neurčených. Volnočasové aktivity se uskutečňují v původním nebo přizpůsobeném přírodním či městském prostředí a současně v národním i mezinárodním měřítku podněcují vznik nových činností i typů zařízení.

Častým, oblíbeným a významným způsobem realizace volného času dětí a mládeže je jejich sdružování. Jeho základem je dobrovolné rozhodnutí dítěte a mladého člověka do sdružení vstoupit a účastnit se jeho činnosti; přijmout jeho hodnotovou orientaci a uplatňovat jeho cíle, obsahové a organizační zásady; svoje znalosti a dovednosti, aktivitu a čas nevyužívat pouze pro vlastní rozvoj nebo podíl na výhodách, ale také ve prospěch svých vrstevníků nebo prostředí. Takto člen sdružení rozvíjí svoji osobnost, sociální vztahy a osvojuje si žádoucí hodnoty. Vymezení přiměřeně náročných požadavků, závazných mechanismů i tradičních rituálů umožňuje probouzet a uspokojovat zájmy členů a současně klást na ně požadavky. Dobrovolná účast rozšiřuje prostor a možnosti života dítěte a mladého člověka, naplňuje ho novými zážitky a zkušenostmi, spojuje realizaci individuálních potřeb a zájmů s účastí na společné činnosti.

2 ONTOGENEZE ČLOVĚKA

Vývojová psychologie je jednou z disciplín psychologie. Zkoumá psychický vývoj od prenatálního období přes dětství, mládí a dospělost až po stáří. Někdy se také nazývá ontogenetická psychologie. Tento vědní obor také mimo jiné poukazuje na vývoj hledání smyslu v jednotlivých fázích života. Jen těžko bychom u kojence či předškolního dítěte hledali nějaké otázky typu: Co je smyslem mého života? Jak mám plnohodnotně naplnit své konání? apod. První otázky tohoto ražení bychom snad mohli najít u žáků 6. – 7. tříd, ale opravdové hledání je řazeno až o něco později a to do období adolescence. Ale ani po tomto období nekončí hledání, ale naopak se někdy více či méně stupňuje. Člověk pod vlivem různých skutečností hledá a přehodnocuje svá dosavadní přesvědčení.

Podíváme-li se na život člověka očima vývojové psychologie, můžeme rozlišit různé vývojové fáze, při čemž každá tato fáze má svá specifika. A to nejen v oblasti fyzické, ale také sociální a psychické. Vývoj člověka ovlivňuje mnoho faktorů – dědičnost, prostředí, sociokulturní vlivy, sociální skupina, malá sociální skupina atd. Lidé se od sebe liší nejen svým fyzickým vzhledem a tělesnými charakteristikami, ale také psychologicky. „Vývoj osobnosti je spojen jednak se zráním určitých tělesných struktur (např. s činností pohlavních žláz s vnější sekrecí, které určují nástup dospívání a s ním spojené výrazné změny v duševním životě), jednak s procesem sociálního učení, tj. s vlivem zkušeností získávaných ze sociálních interakcí.“⁶⁵ Psychický vývoj člověka ovlivňuje také zrání a učení. „Zrání je podmínkou připravenosti k učení, a tím i k dalšímu rozvoji. Učení je proces, který se projevuje určitou, přetrvávající změnou psychických procesů a vlastností, navozenou účinkem zkušenosti.“⁶⁶

⁶⁵ NAKONEČNÝ, M. *Encyklopedie obecné psychologie*. Praha: ACADEMIA, 1998. s.156.

⁶⁶ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie - dětství, dospělost, stáří*. Praha: PORTÁL, 2000. s. 30.

„Psychický vývoj nebývá zcela plynulý a rovnoměrný. Jednotlivé vývojové fáze jsou typické určitými změnami, vývojovými mezníky. Pro rozvoj určitých kompetencí je jedinec nejvíce disponován v tzv. citlivém období. To znamená, že je v této době vnímavější k podnětům, které vývoj v této oblasti podporují. Zkušenosti z raného dětství mohou významně ovlivnit další psychický vývoj, ale nemohou jej jednoznačně predeterminovat.“⁶⁷

Každá etapa vývoje jedince má své specifické znaky, svůj účel. V raných fázích dětství bychom jen těžko hledali jiný cíl a smysl snažení, než je přizpůsobení se svému okolí. **Novorozenecké** období je dobou adaptace, během níž se dítě přizpůsobuje novým podmínkám. K tomuto účelu je vybaven základními reflexy, vrozenými způsoby chování a schopností učení. **Kojenecké** období je fází receptivity. To znamená otevřenosti k okolnímu světu. Základním úkolem je zde získání důvěry ve vztahu ke světu. V tomto období má značný význam potřeba stimulace a s ní související potřeba učení – získávání zkušeností. Všechny tyto zkušenosti jsou zúročeny v dalším období – **batolecím** věku. Motorické dovednosti a samostatná lokomoce umožňují batoleti uspokojovat svou potřebu stimulace samostatnějším způsobem. Také řečové dovednosti přispívají k osamostatnění jedince. Komunikační funkce řeči umožňuje dítěti orientaci v obecně platných normách chování, které uspokojují dětskou potřebu orientace.

Důležitý mezník v životě dítěte představuje období **předškolního** věku. Pro toto období je charakteristické postupné uvolňování vázanosti na rodinu a rozvoj aktivity, která už není tak samoučelná – umožňuje dítěti, aby se uplatnilo a prosadilo ve vrstevnické skupině. K uvolnění této závislosti přispívá osvojení běžných norem chování, znalost obsahu rolí a přijatelná úroveň komunikace. „Morální uvažování se vyvíjí v závislosti na celkovém vývoji dítěte a na jeho zkušenosti, která nemá jen individuálně specifický charakter, ale je dána sociokulturně. Předškolní dítě akceptuje taková pravidla chování, jaká mu

⁶⁷ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie - dětství, dospělost, stáří*. Praha: PORTÁL, 2000. s. 31.

prezentují uznávané autority. Na této úrovni přijme jakékoliv normy, o jejich kvalitě neuvažuje a ani toho zatím není schopné.“⁶⁸

Podíváme-li se na vývoj dítěte od narození až do doby nástupu do školy, zjistíme, že je život dítěte řízen jeho okolím – rodiči, později se připojují i výchovné instituce (mateřská školka, škola).

Dalším velmi důležitým sociálním mezníkem v životě dítěte je **nástup do školy**. Role školáka není výběrová, závisí na dosažení určitého věku a jemu odpovídající vývojově úrovni. Pro dítě má role školáka takový význam, jaký jí přiřítají jeho rodiče. Škola je první významnou institucí, do níž se dítě dostává. Nástup do školy ovlivní další rozvoj dětské osobnosti. Škola je důležitým místem socializace, dítě zde získává nové a leckdy rozdílné zkušenosti, než jaké získalo v rodině. Škola rozvíjí i jeho schopnosti a dovednosti, ovlivňuje dětské sebehodnocení, mnohdy velice zásadním způsobem. Nástup do školy lze chápat jako jednu fázi v procesu odpoutávání ze závislosti na rodině, kdy je její vliv postupně nahrazován působením jiných sociálních skupin.⁶⁹ „Spolužáci, vrstevníci získávají pro dítě značný význam, vytvářejí se kamarádské i přátelské vztahy, ale také vztahy charakterizované antipatií, soupeřením, agresivitou. Dítě se učí různým formám sociální interakce a komunikace s různými lidmi – členy rodiny, učiteli, spolužáky. Mnoho záleží na předchozích zkušenostech dítěte v sociální interakci a komunikaci; znevýhodněny jsou děti, které nemají sourozence, nechodily do mateřské školy, byly omezovány v hrách s vrstevníky nemocí, úzkostlivými rodiči aj.“⁷⁰

Role školáka není výběrová, dítě ji získává automaticky, bez ohledu na vlastní přání. Má dosti přesná pravidla a společností určený rituál, který vymezuje její počátek. Každé dítě tuto roli zpracovává individuálně specifickým způsobem a zaujímá k ní určitý postoj. Role školáka zahrnuje dvě dílčí role – roli žáka a

⁶⁸ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie - dětství, dospělost, stáří*. Praha: PORTÁL, 2000. s. 120.

⁶⁹ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie - dětství, dospělost, stáří*. Praha: PORTÁL, 2000.

⁷⁰ ČÁP, J., MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele*. Praha: PORTÁL, 2001. s. 229.

spolužáka. Vrstevnická skupina je místem sdílení životní zkušenosti a společného řešení problémů. Je místem přijetí skupinových norem a generačního stylu života, ideálů, hodnot atd. Kromě běžných a obecně platných norem si dítě musí osvojit pravidla, která určují jeho chování ve škole. Tyto normy obsahují mnoho omezení, která je třeba striktně dodržovat. Z toho důvodu mohou působit jako zátěž. V závislosti na rozvoji konkrétních logických operací se mění vztah ke všem pravidlům chování. Školní děti je chápou realisticky, ale o jejich obsahu neuvažují. Přijímají je takové, jaké jsou, protože jsou prezentovány společností, v níž žijí, a lidmi, kteří jsou pro ně autoritou. Jejich význam je závislý na postoji těchto lidí a na vědomí důsledků, jaké by pro ně jejich respektování či nerespektování mělo. Ve středním školním věku si dětská skupina vytvoří svoje vlastní normy. Normy vrstevnické skupiny jsou pro děti velmi důležité. Sice ještě nejsou považovány za významnější než pravidla, která určují dospělí, ale v dětské skupině jsou respektovány.⁷¹

Rodiče nahrazují potřebu smysluplného učení, protože slouží jako model určité role, vzor určitého způsobu chování. Mohou být nejenom reálným modelem pro učení nápodobou či v rámci identifikace, ale i ideálem, kterému by se dítě chtělo přiblížit, i když je to zatím nemožné. Rodiče mohou také významným způsobem ovlivnit uspokojování potřeby seberealizace dítěte prostřednictvím svých požadavků na něho, výběrem aktivit, které považují pro své dítě za důležité, a hlavně svým hodnocením. Rodiče také představují určitý model pro budoucnost, vzor dospělého chování, které naplňuje představu dítěte o dosud otevřené budoucnosti.⁷²

„Období dospívání je přechodnou dobou mezi dětstvím a dospělostí. Puberta představuje snad nejdynamičtější, komplexní proměnu v životě jedince, která nějakým způsobem modifikuje všechny složky osobnosti.“⁷³ „Podle

⁷¹ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie - dětství, dospělost, stáří*. Praha: PORTÁL, 2000. s.159-162.

⁷² Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie - dětství, dospělost, stáří*. Praha: PORTÁL, 2000. s.171-172.

⁷³ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I*. Praha : KAROLINUM, 1996. s. 237.

E. Eriksona je dospívání charakteristické hledáním vlastní identity, bojem s nejistotou a pochybnostmi o sobě samém, o své pozici ve společnosti atd.⁷⁴

Nástup puberty bývá datován mezi 11. – 12. rokem věku a končí zhruba kolem 15. roku života (ukončením povinné školní docházky). V pubertě probíhají především biologické změny jako je růst postavy, změna proporcí, sekundární pohlavní znaky apod. Význam zevnějšku je pro pubescenta velmi důležitý. Dospívající přikládají velký význam tomu, jak vypadají nejen ve svých očích, ale především jak na ně hledí příslušníci opačného pohlaví. Tělesná atraktivita má tedy nejen svou sociální hodnotu, ale je také důležitá při tvorbě sebehodnocení a sebevědomí.

Pro pubescenci je typická změna v citové oblasti, kdy dospívající se stávají citlivější a jejich nálada nestabilní. Tato skutečnost se pak nejčastěji odráží v sociální oblasti, kdy pubescenti mají problém s konflikty ve vztazích. Nejtypičtějším příkladem toho je jejich negativní vztah k rodičům a autoritám všeobecně. Dospívající se stávají více uzavřenými a nechtějí dávat svoje city najevo. Mění se i sebehodnocení pubescentů, kteří bývají zranitelnější a nejistí, z čeho plyne jejich vztahovačnost.

Dle Eriksonovy charakteristiky je pubescence fází hledání a vytváření vlastní identity. Mladý člověk si rozvíjí představu, o tom jaký by chtěl být a pokouší se ji realizovat. Snaží se o hlubší sebepoznání a ovlivnění nové identity. Je nucen svou starou identitu přehodnotit pod vlivem výrazných změn a to vede ke zvýšenému zabývání se sám sebou. Významnou součástí identity je budoucí sociálně profesní role a nesmíme zapomínat ani na vliv vrstevnických vztahů.

Jednou z vývojových potřeb pubescenta je odpoutání od rodiny, které sice nevede ke zrušení citové vazby k rodičům ale k proměně tohoto vztahu. Jedinec se snaží stát se samostatnou individualitou, odpoutat se od rodiny a nahradit jí vrstevnickou skupinou. Role získané ve skupině vrstevníků se liší od rolí

⁷⁴ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie - dětství, dospělost, stáří*. Praha: PORTÁL, 2000. s.210.

k dospělým a vrstevníci se tak stávají neformálními autoritami, které mohou mít větší vliv než dospělí.⁷⁵

2.1 Adolescence

Období adolescence je stěžejní oblastí mé práce, a proto bych mu ráda věnovala větší prostor, aby byla zřejmá charakteristika a smysl tohoto vývojového období. Je to také jedno z nejdůležitějších období ve vývoji člověka. Tento časový úsek bývá ohraničován věkem 15 – 20let. Nejen věk vymezuje toto období, ale také sociální mezník, kterým je na jedné straně ukončení povinné školní docházky a na straně druhé ukončení přípravy na povolání (tato hranice je posunuta u vysokoškoláků). V tomto věku si jedinec dotváří pohled na svět a na své vlastní hodnoty. Člověk se zde osamostatňuje, což s sebou nese vysoké požadavky na jeho sociální, fyzickou, duševní a vůbec na celkovou dotvořenost.

Adolescence je obdobím klidnějším, než byla puberta, ale vůbec není obdobím bezproblémovým. Adolescenti pokračují ve formování své identity, jsou však v přechodné situaci mezi dětstvím a dospělostí. Děťmi již být nechtějí, ale nechtějí akceptovat odpovědnost a jednotvárnost dospělosti.

Celé toto období je možné rozčlenit podle různých hledisek do několika oblastí, kterými se budu zabývat.

E. Erikson to vyjádřil termínem psychosociální moratorium. To znamená, že mladí se snaží prodloužit si období nedospělosti, chtějí si užít volnosti apod. Ale nechtějí, aby je dospělí považovali za nedospělé⁷⁶.

Na dospívajícího doléhá ještě existenční závislost na rodičích. Jedinci jsou biologicky už zcela zralí a dozrávají také sociálně a emočně, ale přesto ještě podléhají autoritám a jejich zákazům. Oni se chtějí rozletět do lákavých výšek a jsou drženi při zemi existenciální praktičností světa. Není proto divu, že toto

⁷⁵ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I*. Praha : KAROLINUM, 1996. s. 237 – 294.

⁷⁶ Srov. ČÁP, J., MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele*. Praha: PORTÁL, 2001. s. 236.

období je plné krizí mladých lidí. Je však na nich samotných, aby tyto krize překonali. I tam se ukáže, jak jsou připraveni na samostatný život.

2.1.1 Pubertální změny

Adolescentní identita považuje tělesnou složku jako její důležitou součást. Přesto že v této fázi již neprochází tělo žádnými výraznými změnami, hraje pro adolescenta velkou roli. Chlapci dozrávají v muže, dívky v ženy. Dostávají jedinečné proporce dospělého těla. V pubescenci rostou do délky více končetiny než trup. Zde je tomu naopak. Adolescence dává chlapcům mužnost v podobě rostoucích svalů a sílení trupu. Dívkám dodává ženskost růst ňader a boků. Pohyby se stávají ladnějšími. Postava jednoduše zkrásní⁷⁷. Odlišnost chlapecké a dívčí postavy, která ještě v pubescenci nemusela být výrazná, je nyní zřejmá.

Uvědomění si vlastních pubertálních změn má větší vliv na sebehodnocení u dívek než u chlapců. Dívky také vnímají pubertu a dospívání ve větší míře než chlapci jako restriktivní zásah do svého života (omezení v souvislosti s menstruací, podíl na ženských pracích doma, zvýšená kontrola ze strany rodičů apod.). Chlapci vnímají pubertální změny u sebe samých většinou pozitivně (růst svalové hmoty, síly, výkonu atd.) a také změna statusu jim přináší více výhod než omezení.

Stejně důležité jako vlastní biologické a fyzické změny je, jak jsou tyto změny vnímány a hodnoceny jejich nositeli a také jejich okolím. Klíčovou roli má předpokládané hodnocení od osob, které dospívající považuje za důležité. Při sebereflexi adolescentů mají velký význam též instituce, média, kultura, umění apod.⁷⁸

Adolescenti mají potřebu neodkladného uspokojení – charakteristickým projevem tohoto jevu je za co možná nejkratší čas dosáhnout co možná největšího uspokojení. Výsledkem jsou pak rychlé známosti, překotný sňatek či závislost na drogách.

⁷⁷ Srov. ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. Praha: PANORAMA, 1989. s. 207.

⁷⁸ Srov. MACEK, Petr. *Adolescence*. Praha: Portál, 1999. s. 54 – 57.

Pro mladého člověka je důležitá skutečnost, jak je hodnocen jinými lidmi a zevnějšek se pro něj stal cílem i prostředkem. Adolescent se potřebuje líbit jiným i sobě, aby se ubezpečil o své hodnotě. Tato skutečnost omezuje adolescenta ve větší individualizaci, protože jej svazuje společenská norma krásy. Adolescenti se věčně trápí otázkami, proč zrovna oni jsou: tak malí, mají příliš nežensky úzké boky, malá ňadra, úzká ramena, široká ramena atd. Jsou k sobě velmi často až přehnaně kritičtí. Také zde si může jedinec vyzkoušet svou vyzrálost a připravenost pro život. Vyrovná-li se všemi svými „vadami“, má téměř vyhráno. Naproti tomu, když se nesmíří s tím, jak vypadá, může se stát závistivým a zlým jedincem.

2.1.2 Kognitivní změny

Dle Piageta dosahuje člověk v tomto vývojovém období úroveň abstraktního logického myšlení, provádí operace s pojmy podle principu logiky, ale ne vždy přesně a správně. Má schopnost operovat se symboly a testovat hypotézy a dedukovat závěry z hypotéz.⁷⁹ Abstraktní myšlení adolescenta je v takovém rozletu, že ho názorná výuka s množstvím konkrétních příkladů už může obtěžovat: potravou jeho intelektu jsou pojmy, nikoli obrazy.

Mladý člověk umí dobře používat formální logické operace, ale ještě nemá dostatek zkušeností, a proto může uvažovat příliš radikálně. V tomto věku může být jeho úsudek snadno ovlivněn emocionálně. Adolescent se umí nadchnout pro nějakou činnost, pokud je dostatečně motivován. Ve školním prostředí však motivaci příliš nespátřuje, nevidí žádný bezprostřední zisk a podle toho také podává své výkony. Adolescence je vrcholem intelektuální zralosti. (Uvádí se, že vrchol je mezi 15.-16. rokem.) Neznamena to ale, že inteligence potom klesá. Člověk, který přestane chodit do školy a nastoupí do pracovního procesu, zpravidla nemá už tak široký záběr a proto zapomíná. Tu svoji oblast však může znát dokonale. U lidí, kteří stále intelektuálně pracují, může inteligence stoupat

⁷⁹ Srov. NAKONEČNÝ, M. *Encyklopedie obecné psychologie*. Praha: ACADEMIA, 1998. s. 403.

ještě desítky let. Adolescent se stává rovnocenným partnerem a soupeřem dospělého. Většinou mu však ještě chybí patřičné zkušenosti.

2.1.3 *Emocionalita*

V souvislosti s dalším rozvojem abstraktního myšlení a potřebou najít odpověď na existenciální otázky se v adolescenci mění vztah k víře. Podle E.O.Wilsona má člověk vrozený sklon k víře, i když jej samozřejmě nemají všichni lidé stejně silný. Je to jedna ze složek sociálního chování, s nimiž se lze setkat v každé společnosti. Obvykle bývá vyjádřena konkrétním způsobem, a to konfesní příslušností. Poskytuje jedinci nejenom abstraktní hodnoty, ale i členství v určité skupině, která slouží jako opora jeho identity. Člověk díky ní někam patří a lze ho tímto způsobem charakterizovat. To by ovšem nestačilo. K víře vedou existenciální motivy, které nabývají na významu právě v adolescenci. Je to nejčastěji:

- hledání smyslu života
- hledání absolutně platných, trvalých hodnot
- potřeba přesahu vlastního života.

V průběhu dospívání se mění charakter víry, resp. vztah k duchovní oblasti. Pro adolescenta už není Bůh jen všemocnou bytostí. Podstatou víry se v rámci schopnosti abstraktního uvažování stává pochopení něčeho vyššího mimo vlastní život. Víra může dát vlastnímu životu hlubší smysl, který přesahuje jeho aktuální existenci a určuje jeho směřování. Nejvyšší autorita, které jsme oddáni, musí mít takovou hodnotu a trvalost, aby mohla sloužit jako spolehlivý rámec orientace za všech situací a po celý život. V souladu s ní bude možné najít uspokojivý smysl života. Mnozí mladiství se snaží najít opravdové hodnoty, které by byly trvalé a nezpochybnitelné, a proto by mělo význam je dodržovat.⁸⁰

Kdy si adolescent řeší otázky po smyslu života, když je tak zaneprázdněn vzděláním, zahálením, koníčky a dalšími věcmi? Tráví spoustu času se svými

⁸⁰ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie - dětství, dospělost, stáří*. Praha: PORTÁL, 2000. s. 271-274.

přáteli a kamarády, kde si předávají mezi sebou zkušenosti ze všech oblastí života. Učí se v nich mluvit, ale i poslouchat.⁸¹ Adolescent však potřebuje i samotu. O samotě přemýšlí a vyvozuje závěry z nově nabytých zkušeností, pokládá si a snaží se zodpovědět otázky po smyslu života a hodnot v životě člověka. A právě zde zaujímá důležité postavení četba.

V knihách adolescent sbírá zkušenosti. Nastupují většinou vážnější témata. Oblíbené jsou psychologické romány, ve kterých jde většinou o mezilidské vztahy. Ukazují, jací lidé opravdu jsou – bez zastírání reality. Zvláště někteří autoři dokážou dokonale popsat lidskou duši a prolínání životů a složitých lidských osudů. Adolescenta zajímá drama. A hlavně pravda, která už nemusí být milá a příjemná. Příběh už nemusí končit happyendem. Pravda v příběhu může být i tragická.

Bohužel v dnešní době adolescenty odvádí od knihy televize, počítačové hry a internet. Zde je převážně na rodičích, aby svému dítěti pomohli najít směr. A to ne až v adolescenci, ale mnohem dříve. Televize podsouvá člověku už hotový obraz. Při četbě je možnost nebo dokonce nutnost postavy dotvářet. To podporuje čtenářovu kreativitu.

Adolescent se zajímá také o umění. Je velice senzitivní k uměleckým projevům. Začíná tvořit také sám. Ať už jde o fotografii, malbu, hudbu nebo autorské psaní. Píše básně, písně na věčné téma lásky, ale také na témata o životě a smrti. Adolescent vyjadřuje své nejniternejší pocity. Těchto existenčních námětů není nikdy dost. A za každým byt' sebejednodušším dílkem stojí jediná otázka: Co je smyslem života? A i když tato dílka většinou ještě nemají velkou uměleckou hodnotu, známe-li autora osobně, mohou nás dojmout.

2.1.4 Oblast vztahů

Výše uvedené probíhající změny u dospívajících vedou k novému pohledu na oblast vztahů, a to jak k sobě samému, tak i k ostatním lidem.

⁸¹ Srov. ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. Praha: PANORAMA, 1989. s. 213.

Adolescenti experimentují se vztahy. Mnohdy jsou si vědomi, že vztah, který navázali, nebude mít delšího trvání. Mnohdy přichází na řadu pouhý flirt. Jedinci – a to obou pohlaví – si tak dokazují, že jsou žádoucí a že „na to mají“. Přesvědčují tak sami sebe o vlastní kráse a přitažlivosti. Toto všechno však neznamená, že rozchod s partnerem se obejde bez bolesti. Adolescent poznává novou dimenzi lásky – smutek.

Láska je nedílnou součástí dospívání. S láskou se setkáváme už na prvních pískovištích. Není výjimkou, že malý chlapeček s holčičkou plánují svatbu. Často zde proběhnou první pusy a nevinná obětí. V adolescenci však nastupuje do popředí nejen láska, ale také erotika. Jak jsem už zmiňovala, adolescent je biologicky už dokonale vyzrálý a tudíž připravený na sexuální život. Po první pubescentní spíše platonické lásce přichází ta druhá – adolescentní. Člověk je citově zkušenější a připravenější. Adolescent už cítí potřebu, aby jeho láska byla opětovaná, a velice trpí, když to tak není. Tato láska je jakousi přípravou pro tu celoživotní lásku.

City v tomto období ještě zpravidla nebývají tak hluboké jako v dospělosti. Adolescent se teprve učí cítit.⁸² Svou lásku hledá v souladu s tím, jak je daleko na své cestě za poznáním. Nevyzrálý člověk může toto hledání pojmout pouze jako sexuální hrátky pokaždé s jiným partnerem. Naproti tomu jedinec, který má své hodnoty už téměř srovnané, jde i v citech více do hloubky.

Jako ve všech oblastech týkajících se člověka vždy platí, že každý člověk je individualita. A my na něj tak musíme pohlížet. Adolescent, který hledá sám sebe, požaduje, aby byl okolím také tak přijímán. Zároveň však také chce někam patřit. Adolescence je celkově rozhárané období. Jedinec se uklidňuje až na jejím konci. Jak jsem nastínila, učí se zde cítit, vnímat, poslouchat i mluvit, utváří si pevnější žebříček hodnot. Ale jak si má v tomto složitém období, při neustálém hledání čehosi uvědomit, co je správné a nesprávné? Už u předškoláka funguje svědomí, které mu určuje, co je správné a co špatně. I toto chápání dobra a zla se musí vyvíjet.

⁸² ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. Praha: PANORAMA, 1989. s. 220.

Adolescent (oproti tomu malému dítěti) ví, proč je ono dobré a tamto zas špatné. Zná důvod. Není to pouze to, co říká autorita. Už pubescent si uvědomuje, že pravidla správného chování stanovili lidé a že tedy není neměnný. Ale mravné je pro něj jednat tak, aby to bylo prospěšné i druhým a jednat v souladu se svým svědomím⁸³.

Adolescent prohlubuje své zájmy spojené s morálkou a stává se absolutistou. Dokáže se trápit oběťmi války, bídou celého světa, hladomorem. Uvažuje i o tom, jaké dalekosáhlé důsledky budou mít jeho činy (např. na životní prostředí). Dokáže sám sebe obviňovat z ekologické katastrofy. Zde se adolescenti stávají vegetariány, vstupují do různých ekologických hnutí, ale i církví a jiných skupin. Snaží se dělat absolutně vše pro dobro. Pro to, čemu věří, že je správné.

Vydvává tu ale velké nebezpečí.⁸⁴ Pokud adolescent pozná, že jeho vize jsou neuskutečnitelné, může se obrátit na opačnou cestu. Stane se egoistou myslícím jen na své dobro. Měl by mít ve svém okolí možnost vidět několik dobrých příkladů. Velkou úlohu hrají rodiče, kteří jsou většinou lokálně nejbližší. Říkám lokálně, protože v tomto složitém období je adolescent často odmítá. Je přímým kritikem svých rodičů. Nejedná se už o dětskou vzpouru. Adolescent je už mnohem zkušenější, ví přibližně, kam směřuje. Tudíž i jeho kritika rodičů je cílenější a přesnější. Rozpory většinou směřují k základním otázkám bytí. A to i přesto, že začínají kvůli naprosto obyčejným věcem, jako je rozdílný pohled na sobotní nákup, na fotbalový zápas, či na populární hudbu.

Dospívající nutně potřebuje tyto výměny názorů. Musí si obhajovat své názory na svět. Velká laxnost rodičů (necháme ho mluvit, však on z toho vyroste) je jen na škodu. Jedinec si potřebuje dokazovat, že ho lidé berou vážně. Tyto rozpory, ale i chvíle rodinné pohody se počítají do emancipačního procesu. Dospívající se mění v dospělého a ten odejde z domova postavit se plně na své vlastní nohy.

⁸³ ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. Praha: PANORAMA, 1989. s. 225.

⁸⁴ ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. Praha: PANORAMA, 1989. s. 226.

Nejen rodiče však mají roli v hledání hodnot mladého člověka. Důležití jsou také přátelé, známí, nejrůznější autority. Zprostředkování hodnot mladým lidem či uspokojení jejich potřeb by mělo být hlavním cílem také nejrůznějších volnočasových organizací.⁸⁵

2.1.5 Utváření identity

Hledání vlastní identity doprovází člověka po celý život. Základy se vytvářejí již v raném dětství. V době adolescence nabírá však toto hledání největší intenzity. Snad nejznámější a nejvlivnější jsou v tomto směru myšlenky E.Eriksona, který považoval ujasnění vztahu k sobě a hledání vlastní identity za základní vývojový úkol období adolescence. Dospívání popisoval jako konflikt mezi potřebou integrace sebe samého a potřebou vyrovnat se s nejasnými požadavky společnosti tak, aby byl adolescent schopen najít a akceptovat svoje vlastní místo a hodnotu jako člen tohoto společenství.⁸⁶

Co to vlastně znamená hledat vlastní identitu? Jedná se o zodpovězení si otázek typu: kdo jsem, kam patřím, v co věřím a co je smysl mého života. Rozumět vlastním emocím i vlastním motivům, pochopit vlastní jedinečnost, dívat se do budoucnosti a pokoušet se vlastní nápady a myšlenky uskutečňovat.

Z hlediska morálního vývoje je adolescence chápána jako most mezi dětstvím a dospělostí. Od pravidel určených vnější autoritou se přechází k vnitřně přijatým hodnotám. Tyto hodnoty již adolescent plně uznává a usiluje o jejich uskutečnění v souladu s vlastním svědomím. Svědomí je hlas, který hodnotí naše činy, slova i myšlenky. Odpovědnost za ně se stává podstatnou stránkou osobnosti. Naopak utlumování hlasu svědomí, jeho zanedbávání a podceňování bývá zdrojem mnoha selhání, životních omylů či jakési lhostejnosti.⁸⁷

⁸⁵ Srov. KAPLÁNEK, M. *Pastorace mládeže*. Praha : Salesiánská provincie Praha ve spolupráci se Sal. střediskem mládeže v Praze – Kobyliších, 1999. s. 21.

⁸⁶ Srov. MACEK, Petr. *Adolescence*. Praha: Portál, 1999. s. 78.

⁸⁷ Srov. BŘICHÁČEK, Václav. *Moji milí...* Praha : Junák - svaz skautů a skautek ČR, 2008. s. 60 – 61.

Identitu je možné také nacházet v sebepoznání. Sebepoznání má významný zdroj v reakcích okolí, ve smyslu hodnocení přijatelnosti určitých projevů chování. Typické znaky adolescenční identity se projeví v zájmech i hodnotách. Mění se vztah k existenciálním otázkám, k uměleckému vyjádření i prožitku.

Nyní jsou před námi dvě skupiny dospívajících – těch, co si chtějí aktivně odpovídat na otázky smyslu života a na druhé straně skupina dospívajících, kteří pasivně přijímají modely chování ať už od svých vrstevníků, rodičů či společnosti.

Je nutné podotknout, že v případě **aktivního přístupu** k otázkám po smyslu života, nutně přispěla v předešlém vývojovém období rodina.⁸⁸ Jestliže již v předešlé době předkládala rodina svému dítěti dostatek podnětů a motivovala ho v různorodé činnosti, má se za to, že tento jedinec bude více kompetentní k zodpovězení nových otázek. A právě tyto otázky jsou nutné k posílení jeho identity, k nalezení sebe samého a k poctivému zvládnutí těchto vývojem si žádaných kritických etap.

Zde můžeme vyjádřit paralelní hypotézu, že takto aktivně smýšlející jedinec si bude v adolescenci odpovídat i na náboženské otázky. Adolescent je již schopen představy a vysvětlení abstraktních pojmů jako jsou svoboda, právo, spravedlnost. V souvislosti s tímto abstraktním myšlením a potřebou najít odpověď na existenciální otázky mění i svůj vztah k víře.⁸⁹

Na druhé straně jedinec s **pasivním přístupem** k životním otázkám bude závislý na názoru druhých resp. rodiny a vrstevníků. Bude nekriticky přijímat modely jednání spatřující ve svém okolí. Tento jedinec bude neautentický, nebude jednat sám ze sebe, opravdovými hodnotami a ideály se pro něj např. stanou názory různých skupin či sekt. Jeho identita bude identitou skupinovou ne jeho osobní. „Jedinec se ve své nejistotě a úzkosti vzdal vlastní individuality a nahradil ji skupinovou identitou. K postupnému osamostatňování nedojde, protože mu to

⁸⁸ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I.* Praha : KAROLINUM, 1996. s. 319.

⁸⁹ Srov. WILSON, E. O. In VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I.* . Praha : KAROLINUM, 1996. s. 318.

vůdce sekty nedovolí. Naopak ho posiluje v jeho závislosti všemi možnými způsoby: obyčejně kombinací tvrdého nátlaku a citového vydírání.⁹⁰

Neznamená to ovšem, že jedinec, který si zodpoví otázku víry kladně a přikloní se k ní, má od této doby snadnou cestu. S přijetím víry vyvstávají nové a nové otázky. A zdála-li se otázka věřit či nevěřit složitá, jeví se pak následující otázky nezodpověditelné. Mohu opravdu věřit? Důvěřovat? Neboť kdo jsem já? Co je to správné, čemu mám věřit? Mohu se spolehnout na určité náboženství?⁹¹

Vyhrajeme-li a uklidníme se nějakou pro nás přijatelnou odpovědí, budeme šťastni. Ale na jak dlouho? Ve víře člověka se dostaví pochybnosti. Víra často funguje jako jakási sinusoida. Víra sílí a slábne a tak pořád dokola. V okamžicích, kdy se na ose Y ukážou záporné hodnoty, řešíme už dávno zodpovězené otázky znovu. Začneme se ptát, k čemu to všechno vlastně je. Prahne po nějakém důkazu toho, v co věříme. Odpověď můžeme hledat v motlitbě a v rozjímání. Sami sebe svými pocity utvrdíme o tom, že toto vše není zbytečné. Stále nemáme hmatatelný důkaz, ale naše duše je už klidná, protože ví.

Ani tehdy ale nejsme schopni zodpovědět zcela přesně otázku smyslu našeho života. Uvidíme bolest, smrt, samotu a nebudeme vědět, jaký to má všechno smysl. Obzvláště mladý dospívající člověk, jehož soudy a závěry jsou často příliš rychlé, se bude zlobit nad nespravedlností. Neustále se bude ptát: Proč?

Na otázku po smyslu života si adolescent odpovídá sestavením pořadí svých preferencí – hodnot. Hodnotová orientace se v průběhu dospívání mění v závislosti na několika faktorech, kterými jsou např. sociální zkušenosti, kognitivní předpoklady či potřeba jedince se těmito otázkami zabývat.

Empirická typologie hodnot u šestnáctiletých dle L. Osecké sestává z několika specifických konfigurací. Dívky jsou více než chlapci orientovány na allocentrické hodnoty (porozumění a pomoc druhým). Ty se většinou kombinují

⁹⁰ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I*. Praha : KAROLINUM, 1996. s. 319.

⁹¹ *Vyznání víry církve*. Překlad 1. dílu katolického katechizmu pro dospělé. České Budějovice: SDRUŽENÍ SV. JANA NEUMANNA, 1999. s. 20.

s dalšími typy. U některých dívek je to sociocentrická orientace (pracovat pro společnost), u jiných jde o orientaci směrem k estetickým a intelektuálním hodnotám. U chlapců jsou frekventované následující empirické typy: prvním je souběžná preference allocentrických a intelektuálních hodnot v kombinaci s nízkou preferencí hodnot materiálních, další typickou kombinací je vysoká preference hodnot estetických s nízkou preferencí hodnot sociocentrických a třetím častým typem je spojení vysoké preference hodnot materiálních s odmítáním hodnot allocentrických.

V pozdní adolescenci začínají nabývat významu hodnoty související s partnerskými vztahy, s rodinným životem a místem jedince ve společnosti.

3 SKAUTING

Jak jsem již zdůvodnila v předcházejících kapitolách, pro mladého člověka je velmi prospěšné, když je i ve svém volném čase nenásilným způsobem veden a vychováván. Každý jedinec, který má zájem a vůli se dále rozvíjet, se může svobodně rozhodnout, jestli se stane členem nějaké volnočasové organizace, zda se bude věnovat sportu nebo se uplatní např. jako příslušník určité církve. Možností existuje mnoho a při rozhodování, kterou z nich zvolit, by neměl být dospívající osamocen. Poradní hlas patří především rodičům, ale i ostatním členům rodiny a vrstevníkům. V současnosti ale nemůžeme zapomínat ani na vliv médií a obzvláště internetu.

Jaké má tedy adolescent v České republice možnosti, když se rozhodne vstoupit do volnočasové organizace?

3.1 Volnočasové instituce a občanská sdružení pro děti a mládež

V současné době existuje v České republice velké množství různých celostátně působících institucí a sdružení. Jejich vznik je umožněn zákonem č.83/1990 Sb. O sdružování občanů a Školským zákonem z roku 1992. Sdružení mohou zakládat občané, ale i právnické osoby. Sdružení vzniká registrací na Ministerstvu vnitra na základě návrhu na registraci, které musí podávat tzv. přípravný výbor. V něm musí být alespoň tři občané, z nichž minimálně jeden musí být starší osmnácti let. Na činnost velkých (masových) sdružení finančně přispívá Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Další finanční prostředky získávají instituce a sdružení prostřednictvím různých grantů, v malé míře od sponzorů.⁹²

⁹² Srov. NĚMEC, J. a kolektiv: *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času*. Brno: PAIDO, 2002. s. 31.

Sdružení, hnutí a organizace věnující se dětem a mládeži jsou nezastupitelným prvkem výchovy ve volném čase. Nabízejí mladým lidem sociální prostředí zaplněné skupinovými prožitky, činnosti v nich realizované se podílejí na rozvoji důležitých sociálních dovedností. Skupina dětem a mladým lidem poskytuje neopakovatelnou příležitost určitého skupinového prožitku, výrazně se podílí na formování osobnosti. Ve sdruženích, hnutích a organizacích potřebným a odpovídajícím výchovným způsobem vedených dochází k pozitivnímu formování osobnosti. Nedostatek zkušenosti a prožitků ze spolupráce ve skupině může mít vliv na negativní a sociálně neadekvátní chování v dospělosti.⁹³

Konkrétních spolků je opravdu nepřehledně. Zahrnují různé náboženské skupiny, ekologická hnutí, turistické oddíly, pionýr, skauting a mnoho dalších. Velmi často je výběr omezen pouze lokální působností sdružení. Některá však působí celorepublikově a tudíž každý má možnost stát se jejich členem. Velkou roli při rozhodování o vhodném sdružení však zajisté hrají i reference od známých a zkušenosti rodičů.

Podíváme-li se na náplň činnosti existujících institucí, zjistíme, že na první pohled jsou si mnohé podobné. V programu figurují především nejrůznější typy her, výtvarná činnost, výlety do přírody i za kulturou a letní tábor. Proč tedy zvolit zrovna skauting? Čím se liší od ostatních sdružení nabízejících podobné zážitky? Jedná se skutečně o možný způsob k nalezení smyslu života pro adolescenta? Zodpovězení těchto zásadních otázek je cílem celé této kapitoly méj diplomové práce.

3.2 Stanovení kritérií pro evaluaci skautingu

Pokud chci zodpovědně posoudit objektivní přínos skautingu pro hledání smyslu života adolescentů, musím si za tímto účelem stanovit konkrétní ukazatele.

⁹³ Srov. NĚMEC, J. a kolektiv: *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času*. Brno: PAIDO, 2002. s. 28.

V první kapitole své diplomové práce jsem se věnovala různým vědním oborům. Každý z nich se zabýval určitými hodnotami vedoucími ke stanovení smyslu života. Za nejdůležitější z nich považuji tyto:

- Odpovědnost
- Svědomí
- Empatie
- Svoboda
- Spravedlnost

Z kapitoly věnující se ontogenezi vyplývá přirozená schopnost adolescentů zaujímat svůj postoj k hodnotám. Každý z nich si v tomto období klade řadu otázek souvisejících s hledáním vlastní identity. Při zodpovězení těchto otázek může být mladému člověku nápomocná nejen jeho rodina a nejbližší okolí, ale i příslušnost k nejrůznějším organizacím či církvi.

Jako pedagogickou formaci, o které jsem přesvědčená, že může vhodně provázet adolescenta při hledání odpovědí, jsem si vybrala skauting. V následující části diplomové práce budu hodnotit, jestli skauting rozvíjí tyto hodnoty a pokud ano, tak jakým způsobem.

3.3 Co je skauting?

Položíme-li tuto otázku různým lidem, dozvíme se dozajista od každého jinou odpověď. Důvodem je široký záběr skautingu a možnost dívat se na něj z různých úhlů. Některé z těchto pohledů tu nyní uvedu. Když chceme pochopit skauting, nemůžeme si však vybrat jen některý z uvedených názorů, ale musíme je brát jako celek, neboť náplní skautingu jsou všechny.

„Skauting je výchovné hnutí, původně zamýšlené jen jako organizace pro mladší hochy, ale brzy domyšlené a rozšířené na celoživotní bratrské a sesterské sdružení všech lidí, kteří skautským životním stylem života usilují o vyšší a hodnotnější lidství.“⁹⁴

⁹⁴ RUSEK, Ladislav. *Co je a co není skauting*. Olomouc : L. Rusek, 2003. s. 2.

Skauting je tedy životní styl, který staví na duchovních hodnotách. Je to životní styl člověka, který se dobrovolně zavázal plnit povinnosti k Bohu, k bližním a k sobě samému.

Je možné též tvrdit, že skauting je život v přírodě, v souladu s přírodou a poznávání přírody. Skaut totiž znamená stopař. Stopař je ten, kdo se dokáže dívat s otevřeným srdcem, kdo přijímá dary přírody a též zodpovědnost za ně. Skaut bere přírodu jako dar od Stvořitele a s úctou k němu se ji pokouší poznávat a chránit ji.⁹⁵

Skauting je také metoda, která vychovává dobré občany. Z mladých skautů vyrůstají dospělí, kteří znají své místo ve společnosti a jsou pro společnost přínosem. Každý jedinec, který se řídí svým skautským slibem a zákonem, má hodnotový žebříček postavený na mravních hodnotách. Je zastáncem svobody každého člověka, tzn. demokratického systému.⁹⁶

Dost často slyšíme i tvrzení, že skauting je hra. Toto tvrzení vychází většinou ze skutečnosti, že hra je ve skautingu důležitým výchovným prostředkem. Kvůli tomu bývá často zlehčováno. Ze špatného pochopení tohoto výroku vychází i srovnávání skautingu s ostatními sdruženími. Přirovnávat skauting ke hře, ve smyslu dětské hry, je omyl! Jsem však toho názoru, že můžeme skauting prohlásit hrou ve smyslu hry na překonávání svých vlastních hranic, na sebevzdělávání, na seberealizaci. Ráda bych však zdůraznila, že tato hra má velmi přísná pravidla.

Myslím si, že už různorodost chápání skautingu a především jeho náročné cíle jsou důkazem o tom, že toto hnutí není jen prostředkem k zabavení dětí v jejich volném čase. Nejedná se pouze o způsob strávení několika hodin v týdnu, ale jde o program, který nutí své členy, aby byly skauty neustále - v oddíle, doma, ve škole, ve společnosti. Z tohoto důvodu jej nelze srovnávat s ostatními spolky s podobnou náplní schůzek. Cílem většiny sdružení je totiž především mít děti

⁹⁵ Srov. *Www.skaut.org* [online]. 2003 [cit. 2009-03-01]. Dostupný z WWW: <<http://www.skaut.org/skauting.php#a>>.

⁹⁶ Srov. NAVRÁTIL, Zdeněk. *Skauting a společnost* [online]. 2004 [cit. 2009-03-05]. Dostupný z WWW: <<http://els.skaut.org/download.detail.php?id=346>>.

trávící svůj volný čas pod dohledem, aniž by si to uvědomovaly. Naproti tomu skauting učí své stoupence tomu, aby na sebe dohlíželi sami, a to v každém okamžiku svého života.

Pokud bych měla shrnout výše uvedené, označila bych skauting jako cestu. Cestu životem, během níž se poutník snaží, jak nejlépe umí, stát se lepším člověkem. Vstup na tuto cestu je zcela dobrovolný, ale když už se po ní vydáme, musíme ji následovat, jestliže chceme mít čisté svědomí.

3.3.1 Skautské organizace v České republice

Organizací praktikujících skauting je ve většině zemí hned několik. Rozdíly mezi nimi jsou především v kladení důrazu na některý z cílů, popř. principů popsaných v dalším textu. I v České republice máme možnost si zvolit mezi několika skautskými sdruženími:

- **Junák - svaz skautů a skautek ČR** je naším nejpočetnějším

a nejznámějším skautským sdružením. Chlapecký kmen Junáka je členem světové organizace WOSM (World Organisation of the Scout Movement – Světová organizace skautského hnutí)

a dívčí kmen je součástí WAGGGS (World Association of Girl Guides and Girl Scouts – Světová asociace skautek). Bližší informace je možné najít na internetových stránkách www.skaut.cz.

- **Svaz skautů a skautek** má blízko ke konzervativní evropské organizaci Scout d'Europe (část je i členem). Vznikl v roce 1989 (ještě před obnovením Junáka) a byl založen skupinou skautských činovníků, kteří nesouhlasili s účastí osob, které se podle jejich mínění kompromitovaly spoluprací s komunistickým režimem, na obnově Junáka.⁹⁷ Oficiální stránky jsou www.svazskautu.cz.

⁹⁷ www.skaut.org [online]. 2003 [cit. 2009-03-01]. Dostupný z WWW: <<http://www.skaut.org/skauting.cr.php>>.

- **YMCA – Skaut ČR** je členem světové organizace YMCA (Young Men's Christian Association – Křesťanské sdružení mladých lidí). Jedná se o sdružení praktikující křesťanský skauting. Kromě toho pořádá YMCA – Skaut pravidelně také tábory a program i pro neorganizovanou veřejnost. Informace se nachází na stránkách www.ymcats.cz.

- **Skaut - český skauting ABS** je občanským sdružením, které se odštěpilo od Junáka v roce 1999. Důvodem k jeho založení byl nesouhlas některých činovníků s vývojem a směřováním Junáka. Tato organizace si za svůj cíl stanovila návrat k původní cestě dosahování nadčasových skautských principů a ideálů, stanovené zakladateli skautingu.⁹⁸ V únoru roku 2009 se stal Skaut ABS členem WFIS (World Federation of Independent Scouts – Světová federace nezávislých skautů). Veškeré dokumenty a odkazy týkající se tohoto sdružení jsou dostupné na www.skautabs.cz.

Tyto čtyři skautské organizace jsou dostupné pro všechny věkové kategorie a působí celorepublikově. Kromě nich existují ještě další, které však uvedené dvě podmínky nespĺňují. Patří mezi ně např. Skautský oddíl Velena Fanderlika, sdružující dospělé skauty - členy jakékoliv z existujících skautských organizací.

I přes uvedené rozdíly bych ráda zdůraznila, že přes rozdílnost názorů jsou všechny tyto organizace organizacemi skautskými a jako takové mají především mnoho společných znaků. Všechny jsou založeny na stejných principech. Následující text tedy pojednává o skautingu všeobecně, není to pojetí praktikované jen jedním sdružením, ale všemi!

⁹⁸ www.skautabs.cz : Prohlášení přípravného výboru hnutí Skauta - českého skautingu ABS [online]. 2004 [cit. 2009-03-01]. Dostupný z WWW: <<http://www.skautabs.cz/rs2/view.php?cisloclanku=2004112702>>.

3.4 Historický základ skautingu

Při hledání inspirativních zdrojů pro vznik skautingu a jeho předchůdců je často jmenováno mnoho myslitelů od antiky až po přelom 19. a 20. století. Všichni tak často jmenovaní jistě ovlivnili některý aspekt skautingu, ale žádný z nich se nedá považovat za předchůdce skautingu v celé jeho šíři. Já osobně se ztotožňuji s názorem, že skauting jako takový, se svými idejemi a výchovnými metodami vychází především ze dvou hlavních zdrojů.

Tím prvním a základním je nepochybně *západní křesťanská myšlenková a hodnotová tradice*. Ačkoliv se skauting definuje jako konfesně nezávislé hnutí, přece nelze popřít, že veškerá jeho hodnotová a myšlenková výbava je v jádru křesťanská. Hodnoty jako uznání lidské svobody a důstojnosti, vědomí povinnosti k přesahujícímu mravnímu řádu, individuální odpovědnost, snaha o nezištnou pomoc druhým – to vše patří k jádru toho, co tato tradice světu přináší.

Zdrojem druhým, který je ovšem od prvního neoddělitelný, je klasické tradiční pojetí výchovy (včetně mravní a sociální) jako *rozvoje přirozených schopností člověka*, jako uskutečnění a naplnění přirozených tendencí lidské přirozenosti. Skautské pojetí výchovy tak stojí do značné míry v protikladu proti představě mnoha novověkých myslitelů, že lidská přirozenost a mravní řád jsou v rozporu, že etické normy chování vycházejí především z pragmatické potřeby stanovit hranice přirozenému lidskému egoismu, aby společnost vůbec mohla fungovat, a působí tedy v podstatě proti přirozenému zaměření člověka. Skauting se tím vlastně vrací ke staré, platónsko-aristotelsko-křesťanské etice přirozeného zákona a z ní vyplývající metody přirozené výchovy – kterou ovšem dokázal velmi originálně rozvinout.⁹⁹

Za zakladatele světového skautingu je považován Brit Robert Baden-Powell, který dokázal spojit výše uvedené myšlenky se svou zkušeností a vypracoval výchovný systém vedoucí k lepšímu lidství a odpovědnému

⁹⁹ www.skaut.org [online]. 2003 [cit. 2009-03-05]. Dostupný z WWW: <<http://www.skaut.org/skauting.svet.php>>.

občanství. Při formulování svých ideálů byl však Baden-Powell značně ovlivněn Ernestem Thompsonem Setonem, s nímž si dopisoval a od něhož převzal některé metody výchovy mládeže, publikované v příručce *Scouting for Boys* (Skauting pro chlapce).¹⁰⁰

3.4.1 Ernest Thompson Seton

Ernest Thompson Seton (14. 8. 1860 – 23. 10. 1946) je osobností, která měla přímý vliv na vznik a počáteční podobu skautingu. Někdy (obzvláště v České republice) bývá dokonce považován za spoluzakladatele tohoto hnutí.

Seton, přezdíváný „Black Wolf“ (Černý vlk), byl zálesákem, přírodovědcem, kreslířem a spisovatelem. Své myšlenky o výchově mládeže začal formulovat počátkem 20. století a jeho snaha předat vlastní zkušenosti vyvrcholila v roce 1902 založením organizace Woodcraft Indians (pozdější Woodcraft League – Liga lesní moudrosti) ve Spojených státech. Výchova mládeže je v tomto hnutí postavena na ideálu života v přírodě, inspiraci americkými indiány a sebevýchově v duchu lesní moudrosti.¹⁰¹

Celá organizace Ligy lesní moudrosti je postavena na Setonových názorech, které lze shrnout do těchto bodů:

- člověk se rodí jako čistá, nezkažená bytost, která se může výchovou, respektující přirozené pudy, a pod zušlechťujícím vlivem přírody, přiblížit ideální bytosti
- nezbytnou součástí výchovy je fyzická práce, spojená s řemeslnou dovedností, ideálně v lesním prostředí¹⁰²

¹⁰⁰ Srov. [Http://www.etsetoninstitute.org/](http://www.etsetoninstitute.org/) [online]. 2008 [cit. 2009-03-06]. Dostupný z WWW: <<http://www.etsetoninstitute.org/biography/>>.

¹⁰¹ Srov. [Www.skaut.org](http://www.skaut.org) [online]. 2003 [cit. 2009-03-06]. Dostupný z WWW: <<http://www.skaut.org/skauting.svet.php>>.

¹⁰² Srov. [Www.wikipedia.org](http://www.wikipedia.org) [online]. 2009 [cit. 2009-03-07]. Dostupný z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Woodcraft>>.

- důraz je třeba klást na duchovní základ, který se však neprojevuje příslušenstvím k nějaké církvi, ale v oddání se „Velkému Duchu“, na niternou zbožnost¹⁰³

Setonova organizace ve Spojených státech na přechodnou dobu dokonce splýnula se skautským hnutím, ale brzy se projevíly názorové rozdíly Setona a Baden-Powella na metodu výchovy. Woodcrafterství od skautingu odlišuje větší důraz na blízkost přírodě a tradici přírodních národů (zejména Indiánů) a naopak absence formálních prvků jako je např. skautský kroj, odlišný způsob organizace (kmeny smíšené z členů různého věku a pohlaví), vlastní ideové základy odvozené z indiánských tradic (dvanáct zákonů lesní moudrosti), symbolika (čtyřnásobný oheň) i vzdělávací a výchovné metody (cesty čtyř světél, mistrovství lesní moudrosti). Základní rysy hnutí jsou popsány v knihách *Svitek březové kůry* a *Kniha lesní moudrosti*.¹⁰⁴

3.4.2 Robert Baden-Powell

Celosvětově uznávaný zakladatel skautského hnutí Robert Stephenson Smyth Baden Powell (22. 2. 1857 – 8. 1. 1941) nasbíral své vůdcovské zkušenosti především v průběhu své vojenské kariéry. V armádě se specializoval na vyzvědačství, mapování terénu a průzkum. Svou dovedností natolik vynikal, že byl pověřen výcvikem ostatních. Na tehdejší dobu používal Baden-Powell zcela nestandardní metody. Jeho lidé pracovali v malých skupinkách s vlastním vůdcem. Při vydařené práci jim B. P. uděloval zvláštní pochvaly. Nejvíce se však Baden-Powell proslavil svým vedením obrany Mafekingu během Búrské války, na přelomu let 1899 – 1900. Tuto strategickou pozici se podařilo Britům uhájit po dlouhou dobu 217 dní, než dorazily posily. Během obrany Mafekingu si Baden-

¹⁰³ *Myšlenkové základy skautingu* [online]. Tiskové a distribuční centrum, 2001 [cit. 2009-03-07]. Dostupný z WWW: <<http://krizovatka.skaut.cz/organizace/dokumenty/e-knihovna/detail-953/>>. ISBN 80-86109-73-9.

¹⁰⁴ *Www.skaut.org* [online]. 2003 [cit. 2009-03-06]. Dostupný z WWW: <<http://www.skaut.org/skauting.svet.php>>.

Powell vyzkoušel využívat mladé chlapce mezi 12–15 roky jako posly. Odvaha a schopnosti těchto dětí na něj udělaly velký dojem.

Po návratu do vlasti B. P. zjistil, že se stal národním hrdinou. Byl zván na nejrůznější besedy a shromáždění. Velkým překvapením pro něj bylo zjištění, že knihu *Aids to Scouting*, kterou napsal pro vojáky, využívají s oblibou vedoucí mládeže k vytváření programu pro své svěřence.

Na základě uvedených zjištění se B. P. rozhodl napsat knihu *Scouting for Boys*. Ještě před jejím vydáním si ale chtěl ověřit, zda v ní uvedený systém výchovy bude použitelný v praxi. Proto v roce 1907 uspořádal tábor pro 22 chlapců z velmi rozdílných sociálních poměrů na ostrově Brownsea. Tábor byl velmi úspěšný. Výsledkem bylo, že se skauting prováděný podle příručky *Scouting for Boys* začal rozšiřovat po celé Británii a dále po světě. Rok konání tábora na ostrově Brownsea je dnes považován za rok vzniku skautského hnutí.¹⁰⁵

Základní pilíře, které B. P. vložil do své výchovné metody, jsou:

- *smysl pro řád* (v životě, výchově, společnosti, přírodě). Vycházel přitom z přesvědčení, že veškerá skutečnost je výsledkem tvůrčí činnosti Boha. Proto je v jejím základu rozumný řád, který je oporou správného života a vyjádřením Stvořitelovy péče o člověka. Člověk má tento řád poznávat a podle něj uspořádávat svůj život.
- *nutnost služby* (bližním, obci, vlasti, církvi, lidstvu). B. P. charakterizoval skauting jako praktické naplnění přikázání lásky k bližnímu. Odtud plyne jak orientace na společenství a na společnost, tak potřeba praktických vědomostí a dovedností, aby tato služba byla účinná. Původním cílem Baden-Powella bylo vychovávat pomocí skautingu schopné a loajální občany pro britskou společnost.

¹⁰⁵ Srov. *Robert Baden Powell : šéf světového skautského hnutí* [online]. 2007 [cit. 2009-03-07]. Dostupný z WWW: <<http://verejnost.skaut.cz/media/100-let-skautingu/robert-baden-powell-sef-svetoveho-skautskeho-hnuti/>>.

- *komplexní výchovu* (tělesnou, duševní, sociální, mravní i duchovní). Zkušenosti z Afriky přivedly B. P. k názoru, že jedině tato komplexnost výchovy, která využívá přirozených předpokladů dětí (touhy hrát si, vytvářet malé skupiny) a podstatně spočívá na sebevýchově uprostřed vrstevníků, může vést k trvalým výchovným důsledkům.¹⁰⁶

Kniha *Scouting for Boys* měla tak velký úspěch, že když v září roku 1909 svolal Baden-Powell celonárodní setkání skautů, aby zjistil, jaký ohlas mezi chlapci skauting vyvolal, reagovalo více než 10 tisíc chlapců, a k Baden-Powellově ohromení i několik skupin dívek. V roce 1910 Baden-Powell definitivně opustil armádu, aby se mohl naplno věnovat skautskému hnutí, které se rychle šířilo po celém světě.

Další důležitou událostí v životě B. P. byla jeho svatba s Olave Saint Claire Soames v říjnu 1912. S Olave se B. P. seznámil na jaře téhož roku během cesty lodí. Jeho žena ho plně podporovala ve všech jeho činnostech a sama se stala aktivní v dívčím skautingu.

3.4.3 *Antonín Benjamín Svojsík*

Antonín Benjamín Svojsík (5. 9. 1876 – 17. 9. 1938) je uznáván jako zakladatel českého skautingu – junáctví. Tento středoškolský profesor tělocviku a nadšený člen Českého pěveckého kvarteta se aktivně zúčastnil českého veřejného života. Se skautingem se poprvé seznámil v roce 1911 a byl jím velmi zaujat. Od svého přítele, žijícího v Anglii, si proto vyžádal bližší informace, které mu byly poskytnuty formou novinových výstřižků a prostřednictvím knihy *Scouting for Boys*. A. B. S. shledal skauting velmi propracovaným a inovativním výchovným systémem, o kterém věřil, že by byl potřebný také v českých zemích.

¹⁰⁶ *Myšlenkové základy skautingu* [online]. Tiskové a distribuční centrum, 2001 [cit. 2009-03-07]. Dostupný z WWW: <<http://krizovatka.skaut.cz/organizace/dokumenty/e-knihovna/detail-953/>>. ISBN 80-86109-73-9.

Ihned

o prázdninách téhož roku se tudíž vypravil do Anglie, kde se zúčastnil programu tamních skautů a byl nadšen působením skautingu na chlapce. Cestou domů navštívil Svojsík ještě další země, kde již byl skauting adaptován, aby zjistil, jak skauting funguje v jiném prostředí, než vznikl. Na základě těchto cest začal připravovat skauting pro české prostředí.

Při sestavování základní příručky českého skautingu se nespolehal jen na vlastní síly, ale požádal o příspěvky mnoho tehdejších českých odborníků. Výsledkem se staly *Základy junáctví*, které je možné dodnes považovat za cenný zdroj poznatků a inspirace.

Svojsík se však nevěnoval skautingu jen teoreticky, ale ihned po návratu z Anglie sestavil ze svých žáků skautský oddíl, se kterým podnikal vycházky do přírody a následující rok s nimi strávil prázdniny na táboře pod hradem Lipnicí. Tento tábor definitivně vyvrátil předsudky mnohých o nereálnosti skautingu v českých poměrech.¹⁰⁷

Junáctví v době svých začátků se značně odlišovalo od svého britského vzoru – Svojsík mu dal ryze národní tvář. Do velké míry se projevovalo ještě větší zaměření na život v přírodě a přijetím romantických prvků do výchovy (v této oblasti se A. B. S. inspiroval spíše Setonem). Další odlišnosti souvisí především s dobou vzniku českého skautingu, která souvisí se vznikem samostatné Československé republiky. Oproti původnímu vzoru skautingu posílil Svojsík v české verzi národní cítění, na druhé straně došlo k potlačení duchovních principů. To souviselo s tehdejším spojováním katolické církve s nenáviděnou habsburskou mocí. Český skauting byl tehdy vnímán jako proticírkevní, což vyústilo ve 30. letech k vzniku nové skautské organizace Svaz katolických skautů Republiky československé. Postupem času však docházelo namísto konkurence existujících organizací spíše k jejich sblížení, což považoval Svojsík za velmi

¹⁰⁷ ŘEHÁK, Bohuslav. *Antonín Benjamín Svojsík - Jak šel životem* [online]. 2006 [cit. 2009-06-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.adam.cz/view.php?cisloclanku=2006090401>>.

důležité pro budoucnost. (V roce 1938 také došlo ke spojení všech stávajících organizací v jednu.)¹⁰⁸

3.5 Principy skautského hnutí.

Skautské hnutí je založeno na třech základních principech, které formuloval jeho zakladatel. Důležité je i pořadí uvádění těchto principů.

1. povinnost vůči Bohu

- chápaná jako povinnost hledat v životě vyšší hodnoty než materiální
- věrnost duchovním principům, oddanost náboženství, které je vyjadřuje a přijetí povinností z toho vyplývajících

2. povinnost vůči ostatním

- chápaná jako věrnost své vlasti, která je v souladu s úsilím o mír, o vzájemné pochopení a spolupráci mezi lidmi, národy a různými sociálními skupinami; je pojata jako závazek účastnit se na rozvoji společnosti, jako úcta a láska prokazovaná bližním a přírodě
- účast na rozvoji společnosti, při kterém je uznávána a respektována důstojnost ostatních a nedochází k poškozování přírody

3. povinnost k sobě

- odpovědnost za rozvoj sebe sama
- odpovědnost za rozvoj svých vlastních možností¹⁰⁹

Služba Bohu stojí na prvním místě mezi skautskými principy. Druhé dva z něj již vyplývají. Ve skautingu je velmi důležité dávat důraz na duchovní rozměr lidství. Samozřejmě to neznámá, že duševní a fyzický rozvoj by se měl zanedbávat. Nicméně s tím nebývají problémy. Naopak duchovní rozměr bývá

¹⁰⁸Srov. ZAJÍC, Jiří. *Skauting v České republice a postavení katolíků v něm* [online]. 2006 [cit. 2009-06-10]. Dostupný z WWW: <http://krizovatka.skaut.cz/organizace/odbory-a-komise/odbor_duchovni_vychovy/dokumenty/1388-skauting_a_katolici/>.

¹⁰⁹Srov. BŘICHÁČEK, V. *Skautský oddíl I*. Liberec: SKAUTSKÉ PRAMENY, 1992. s. 18 – 20.

v současné společnosti dost často opomíjen. Právě proto se skauting snaží o mravní obnovu společnosti tím, že vyzdvihuje povinnost k Bohu jako základ pro prožití smysluplného života.

Přínosem skautingu je, že odpovědnost vůči Bohu nepodmiňuje příslušenstvím ke konkrétní církvi (díky tomu se skauting mohl rozšířit po celém světě). Každý skaut je však povinen sloužit Bohu podle svého svědomí. V praxi to znamená, že např. katolíci jsou zavázáni plnit povinnosti, které vyplývají z jejich členství v katolické církvi. Ti, jež se nehlásí k příslušenství v žádné církvi, jsou zase odpovědní za to, že na horních stupních jejich hodnotového žebříčku nenajdeme hodnoty materiální, ale mravní a etické. Pro skautské činovníky pak platí, že nejen sami musí přijmout skautskou spiritualitu, ale musí k ní vést i své následovníky.¹¹⁰

Odpovědnost vůči druhým je přesvědčením, že posláním člověka je být členem společenství, rozvíjet vztahy, budovat silné mezilidské vazby a pečovat o ně. Je nutné si uvědomovat, že to, co děláme, děláme pro druhé a kvůli nim. Vědomě podporovat spolupráci a porozumění a konkrétně a účinně pomáhat tam, kde je to třeba. Odpovědnost k druhým začíná přiměřeně věku v rodině, u nejbližších lidí. Postupně se ale rozšiřuje na obec, národ, lidstvo i celou přírodu.

Praktické provádění třetího principu by se dalo nazvat „**sebeúcta a seberozvoj**“. Tento princip vyplývá z přesvědčení, že každý jsme jedinečná lidská bytost, cenná a důležitá. K lidství patří, že nezůstáváme na místě, ale cíleně se rozvíjíme, pracujeme na sobě, posunujeme se na vlastní cestě.¹¹¹

Všechny principy byly Baden-Powellem pro potřebu praxe zpracovány do formy, která je přístupná a srozumitelná i dětem, a sice do skautského slibu a skautského zákona.

Při pohledu na skautský zákon si snad každý musí povšimnout, že má deset bodů. Zde je velká paralela právě ke křesťanství a k jeho desateru. „Skauting

¹¹⁰Srov. NAVRÁTIL, Zdeněk. *Putování za prvním principem* [online]. 2002 [cit. 2009-06-10]. Dostupný z WWW: <<http://els.skaut.org/download.detail.php?id=360>>.

¹¹¹Srov. *Čekatelská zkouška* [online]. 2006 [cit. 2009-06-10]. Dostupný z WWW: <<http://krizovatka.skaut.cz/organizace/dokumenty/e-knihovna/#results>>.

je výchovná metoda, či životní styl spočívající na obecnějších předpokladech jako křesťanství.¹¹² Východisko skautingu má společné předpoklady jako křesťanství – přijetí duchovní dimenze, služba Bohu, služba duchovním skutečnostem. Skauting má v člověku rozvíjet přirozené dobré vlastnosti, které vycházejí z předpokladu Boží existence a tedy i Božího zákona nejen v přírodě ale i v nás samých hlasem našeho svědomí. Skaut, jako ten, který hledá cestu, objevuje a obdivuje Boží přítomnost skrze přírodu, její krásu a učí se naslouchat hlasu svého svědomí.¹¹³

Abychom však nemluvili o skautském desateru příliš abstraktně, uvedu zde nyní jeho deset bodů spolu s jejich krátkým výkladem.

Skautský zákon:

1. **Skaut je pravdomluvný.** Každý skaut má usilovat o hledání a prosazování pravdy v každé situaci. Mluvit pravdivě neznamena jen říkat pravdu, ale i nezamlčovat pravdu, nenadsazovat, nepřehánět ani nepodceňovat. Život v pravdě se netýká jen mluvení, ale i konání a myšlení. Z tohoto bodu zákona plynou např. vlastnosti jako je upřímnost a spolehlivost.
2. **Skaut je věrný a oddaný.** Věrnost se projevuje ve vztazích skauta s ostatními lidmi i se sebou samým. Věrní musíme být své rodině, oddílu, vlasti, mravním zásadám. Věrnost skautskému zákonu, o které jsme přesvědčeni, že je správná, nám pomáhá vychovávat své vlastní svědomí a nenechat se ukolébat falešnými výmluvami. Oddanost znamená, že vytrváme věrní v dobách snadných i těžkých, dobrých i zlých.
3. **Skaut je prospěšný a pomáhá jiným.** Vše, co vykonáme, by mělo mít smysl nejen pro nás, ale i pro společnost. Třetí bod skautského zákona je podpořen ještě denním příkazem skautů, jenž zní: „Každý den alespoň jeden dobrý skutek!“. Příkazem a skautským zákonem jsme zavázáni

¹¹² *Skautský seminář o výchově mládeže a formace vůdců. K 80. narozeninám vůdce lesních škol Jana Remišera.* Praha: Ekumenická lesní škola, 1992. s. 7.

¹¹³ *Srov. Skautský seminář o výchově mládeže a formace vůdců. K 80. narozeninám vůdce lesních škol Jana Remišera.* Praha: Ekumenická lesní škola, 1992. s. 7 – 8.

konat dobro, pomáhat svým bližním, aniž bychom za to čekali odměnu. Navíc jsme povinni pomáhat s úsměvem na tváři a hlavně v duši, aby dobrý skutek mohl být s radostí přijat. Plnění tohoto závazku nás zbavuje sobectví a činí náš život smysluplným.

Není však možné, aby skaut pomáhal ostatním pouze svou dobrou vůlí. Cílem skauta je, aby byl připraven pomoci, kdykoliv to bude potřeba. Proto se snaží naučit co nejvíce dovedností, které může uplatňovat při každé příležitosti. Jako příklad můžeme uvést schopnost poskytnout první pomoc. Nejdříve se musíme vzdělat a vycvičit, abychom v případě nouze byli nejen ochotni, ale také schopni pomoci. Správný skaut však nejen čeká na příležitost pomáhat, ale cíleně si ji vyhledává!

4. **Skaut je přítelem lidí dobré vůle a bratrem každého skauta.** Kolem nás existuje spousta lidí, kteří se cítí osamoceni, opovrhováni. Spousta zločinů je spáchána jen proto, aby si někdo všiml člověka, jenž je páchá. Mnoho lidí hledá útěchu např. v alkoholu. A to vše jen proto, že lidem chybí přítel. Úkolem skautů je být přítelem těm, kteří právě přátelství potřebují nejvíce ze všeho. Rozdávat lásku, které stačí darovat trošičku, a ona se rozmnoží. Hledat potřebné, všímat si našeho okolí.

Posláním skautů je taktéž šířit bratrství přes veškeré rozdíly mezi jednotlivci i skupinami. Cílem je najít na každém jeho lepší stránku a vzájemně si pomáhat, být aktivním členem společnosti, obhajovat lidskost.

5. **Skaut je zdvořilý.** Zdvořilost neboli slušnost je způsob, jakým věci děláme. Musíme se cíleně snažit, abychom veškeré své jednání s ostatními vedli tak, abychom je nemohli ranit. Z toho důvodu si musíme své jednání především uvědomovat a předem se nad ním zamýšlet. Když se chováme zdvořile, obohacujeme nejen ostatní tím, že kolem sebe šíříme radost a štěstí, ale i sebe. Sami sebe přitom činíme ušlechtilými. Slušné chování musíme nacvičovat, dokud se pro nás nestane zvykem.
6. **Skaut je ochráncem přírody a cenných výtvorů lidských.** Příroda je veliká kniha, ze které má každý dovoleno číst. Skaut má však povinnost

čerpat z přírody a snažit se ji chránit. Avšak nejen pasivně (tj. nepoškozovat), ale také aktivně (např. vyčistit studánku, zasadit strom). Když chceme vychovávat skautingem ochránce přírody už od dětství, musíme je především učit přírodu poznávat a pozorovat. Když se nám podaří vštípit dětem lásku k přírodě a budou o ní vědět dostatek informací, aby ji dokázali obdivovat, jistě žádné z nich zbytečně nezničí ani lísteček, nezašlápne broučka. Budou si totiž vážit jejich přínosu pro ostatní tvory, pro nás všechny.

Šestý bod zákona zaručuje také ochranu cenných děl lidských. Co si pod tímto pojmem můžeme představit? Jsou to snad uznávaná umělecká díla či architektura? Jistě, ale nejen to. Jedná se o všechna díla, která jsou výsledkem lidské práce, o díla, která byla stvořena s ušlechtilým cílem. A úkolem vůdců je předat dětem dovednost, ocenit práci a snahu ostatních a vážit si jí. A to nejlépe tak, že děti sami poznají, kolik úsilí stojí něco užitečného a krásného zároveň vytvořit. Nejúčinněji se tomu skauti učí na skautském táboře, který si musí nejdříve sami vybudovat.

7. **Skaut je poslušný rodičů, představených a vůdců.** Je potřeba si uvědomit, že pokud chceme dosáhnout v libovolně početné skupině společných cílů, musíme se domluvit na dodržování pravidel. Každá skupina musí mít někoho, kdo uděluje příkazy. Ostatní je musí respektovat, jinak společného cíle nedosáhnou. Každá společnost je závislá na spolehlivosti všech svých členů. Pokud nebude splněn i ten nejdrobnější úkol, nebude fungovat celek. Každý skaut si musí tuto skutečnost uvědomit a přijmout svou zodpovědnost, někdy aniž by dokázal pochopit souvislosti. Vůdce naopak nesmí nikomu naložit větší břemeno, než je schopen unést. Musí si dobře promyslet své příkazy, aby neztratil důvěru svých svěřenců.

Skautská poslušnost se však opět vztahuje i na sebevýchovu. Musíme naplňovat své ideály, které jsme dobrovolně přijali, plnit své cíle.

8. **Skaut je veselý myslí.** Veselá mysl je umění podívat se na svůj život i na své okolí s nadhledem. Pomáhá nám překonávat každodenní potíže,

dokáže nás vytrhnout např. ze sebelítosti. Úsměv na tváři je maličkost, díky které dokážeme potěšit své blízké i lidi, jež potkáme jedenkrát v životě. Někoho rozesmát je dozajista i dobrým skutkem. Samozřejmě je třeba citlivé vnímání situace, aby smích nebyl vnímán jako výsměch nebo urážka!

9. **Skaut je hospodárný.** Při vyslovení slova hospodárnost si většina z nás představí šetření peněz. Hospodárnost ve skautském zákoně však znamená vážit si nejen věcí a peněz, ale i zdraví, času, lidských vztahů. Skaut si má vážit všech svých i cizích věcí, užívat je šetrně, aby je nepoškodil. Je důležité vědět, že za vším se skrývá práce, která nemá být promarněna. Ve skautských oddílech se této zásadě děti učí prakticky tím, že si musí spoustu věcí sami vyrobit. Příkladem může být vlastnoruční zhotovení skautského zápisníku nebo výroba stanových podsad, výzdoba klubovny apod. Stejně je potřeba naučit se zacházet s časem - svým i cizím. Svůj čas si musí každý umět dobře rozvrhnout, aby dokázal splnit své povinnosti i radosti. Smysluplným využitím vlastního času dokážeme brát ohledy i na čas ostatních, abychom je nezdržovali zbytečně či proti jejich vůli.
10. **Skaut je čistý v myšlení, slovech i skutcích.** Desátý bod shrnuje všechny body předchozí, protože pravda, věrnost, přátelství ani ostatní hodnoty nemohou existovat bez čistoty. Být čistý v myšlenkách, slovech a skutcích je však nejobtížnějším úkolem, který před nás skautský zákon staví. Schopnost jej plnit nezískáme najednou, jenom rozhodnutím. Ale toto rozhodnutí, ač je pouze prvním krokem, je velmi důležité. Bez něj nelze pokračovat a zdokonalovat se! Jak ovšem dosáhnout toho, abychom na své rozhodnutí nezapomínali a měli stále ochotu a vůli k plnění zvoleného cíle? Musíme si „jenom“ dobře ujasnit, proč chceme jít cestou skautingu. Čím je skautská cesta prospěšná pro mě samého a pro moje okolí. Jakým ideálům se chci co nejvíce přiblížit. Když si budeme vědomi, proč jsme se

my osobně vydali cestou čistoty, můžeme si své důvody ve chvílích pochybností připomenout. Jen přesvědčivý cíl nám pomůže vytrvat.¹¹⁴

Skautský zákon je formulovaný především pro děti a mladé lidi, tak aby mu dobře rozuměli. Můžeme v něm proto některé zásady nalézt i vícekrát. Teoreticky by samozřejmě šel zkrátit do menšího počtu bodů, ale z výchovného hlediska by to nebylo správné. V praxi je potřeba zákon dětem především vysvětlit, například na každé schůzce se věnovat jednomu bodu. Když jsme si jisti, že naši svěřenci zákonu správně rozumí, není už vhodné jim jej připomínat formou příkazů. Neznamená to však, že už se zákonu nebudeme věnovat. Mnohem lepší je, když si všímáme chování dětí a každý úspěch či pokrok ihned pochválíme. Obecně platí, že pozitivní motivace je účinnější.

Abych uvedla do souvislosti skauting s logoterapií, budu se nyní zabývat tím, jakým způsobem napomáhá tato organizace naplňovat v kapitole č. 1.3.2 popsané tvůrčí, zážitkové a postojevé hodnoty. Na první pohled rozvíjí skautský zákon hodnoty zážitkové a hodnoty tvůrčí. Pokusila jsem se rozdělit jednotlivé body do následujících dvou skupin, podle toho, jaké hodnoty který bod podporuje. Platí přitom však, že jde o převažující náplň každého jednotlivého bodu zákona. Některé z nich bych totiž mohla zařadit do obou skupin. Například bod č. 5 (Skaut je zdvořilý) jsem přiřadila k hodnotám zážitkovým, protože si myslím, že jeho plněním člověk obohacuje především sám sebe – své prožívání, rozvíjí svou vnitřní krásu. Stejně tak bych ale souhlasila s jeho zastoupením u hodnot tvůrčích, neboť tím, že člověk někomu např. podrží dveře, slušně pozdraví a usměje se přitom, obdarovává zároveň ostatní. A přijmutí zdvořilosti za programový cíl, za běžnou náplň života už dle mého názoru patří do hodnot tvůrčích.

¹¹⁴ Srov. JIROUŠEK, Zbyněk, JIROUŠKOVÁ, Maruška. Myšlenkové základy skautingu, historie. In *Skripta k vůdcovským zkouškám*. Chrudim : Junák - svaz skautů a skautek ČR, 1999. s. 2-8.

Zde tedy uvádím výše předeslané rozdělení:

Zážitkové hodnoty	Tvůrčí hodnoty
1. Skaut je pravdomluvný	3. Skaut je prospěšný a pomáhá jiným
2. Skaut je věrný a oddaný	4. Skaut je přítelem všech lidí dobré vůle a bratrem každého skauta
5. Skaut je zdvořilý	6. Skaut je ochráncem přírody a cenných výtvorů lidských
7. Skaut je poslušný rodičů, představených a vůdců	9. Skaut je hospodárný
8. Skaut je veselý myslí	10. Skaut je čistý v myšlení, slovech i skutcích

Vyvstává otázka, kde jsou hodnoty postojové? Že skauting může rozvíjet i tuto skupinu hodnot, bych ráda ukázala na následujícím příkladu. Jedná se v něm o dívku - Terezu, která byla jako malá adoptována do křesťanské rodiny a díky ní také začala později chodit do skautského (a zároveň křesťanského) oddílu. Byla to vždy velmi živá a veselá dívka a svou rodinu měla moc ráda, přestože ne vždy to v ní měla jako nevlastní dítě jednoduché (mám tím na mysli především sourozenecké vztahy). Během jednoho letního tábora jí nenadále přijel navštívit otec. Bohužel se ukázalo, že důvodem jeho nečekaného objevení byla skutečnost, že této dívce zemřela maminka. Paradoxně teprve v tuto chvíli všichni ostatní podle chování Terezy pochopili, jak moc Terezka maminku milovala. Samozřejmostí bylo, že otec odvezl dceru z tábora domů. Jaké však bylo překvapení, když se asi po třech dnech Tereza vrátila zpět na tábor! Vysvětlila to tím, že mezi ostatními skautkami, svými kamarádkami, se cítí lépe, bezpečně. Skautský oddíl jí pomohl zvládnout těžkou situaci tím, že jí dlouhodobě poskytoval stabilní zázemí, kterému mohla plně důvěřovat. Ona sama pak byla příkladem pro všechny ostatní skautky. Zůstala stejnou veselou holčkou, přestože jí zemřela nejbližší osoba, přestože jí zároveň nastaly nové povinnosti. Na její statečnost si jistě vzpomene každý účastník tehdejšího tábora, který se dostane do podobné nebo i zcela jiné obtížné situace.

Mnohokrát jsem již zdůraznila, že pro plnění skautského zákona a pro skautský styl života se člověk musí svobodně rozhodnout. Své odhodlání vytrvat na této cestě stvrzuje složením skautského slibu. „Slib není smlouva. Když řeknu slibuji, znamená to: rozhodla jsem se to a to udělat. Není to právní norma jako u smlouvy. Také tu není určená kontrola jinými lidmi, ba ani odpuštění nebo trest při nedodržení slibu. Slib patří do kategorie morální odpovědnosti osobnosti. Zda skautka, skaut dodržuje slib a činí tak ze všech sil a jak nejlépe to umí, to občas mohou vidět lidé okolo, cele hodnotit to však může jen každá, každý sám u sebe. Je to věc jeho svědomí, jeho morální úrovně.“¹¹⁵ Doslovné znění slibu je následující:

Skautský slib:

“Slibuji na svou čest, jak dovedu nejlépe:

- sloužit nejvyšší Pravdě a Lásce věrně v každé době,
- plnit povinnosti vlastní a zachovávat zákony skautské,
- duší i tělem být připraven pomáhat vlasti i bližním.”

Skaut může ukončit slib dodatkem: “K tomu mi pomáhej Bůh.”¹¹⁶

Skautský slib zavazuje nejen k plnění zákona, ale vyjadřuje přihlášení se ke všem třem skautským principům, tak jak byly popsány výše. Složením slibu se člověk stává členem velkého společenství lidí, kteří mají společný cíl, jít za stejnými idejemi. Tato skupina své členy podporuje ve vytrvalosti, dodává jim odvahu být odlišní a zůstat věrni svému závazku.

Pro život podle skautského slibu a zákona je důležité, abychom si uvědomovali své chování a hodnotili ho s myšlenkou na vše, k čemu jsme se zavázali. Abychom ke stejnému cíli vedli i děti, je nutné se v praxi k těmto základním idejím skautingu neustále vracet. Samozřejmě musíme obměňovat

¹¹⁵ VAŇKOVÁ, Iva. Slib a zákon - duchovní dimenze skautingu. In *Skautský seminář o výchově mládeže a formace vůdců : 2. díl*. Praha : Ekumenická lesní škola, 1996. s. 114.

¹¹⁶ ŠMAJCL, F. PRANČL, Z. *Stanovy Junáka*. Poslední aktualizace 21. 10. 2001. Dostupné na WWW: <<http://verjnost.skaut.cz/skauting/dokumenty-a-odkazy>>

formu. Někdy stačí si o slibu nebo zákonu popovídat, jindy je vhodnější uvést správně cílenou hru.

Jako příklad, jak je možné se věnovat skautským principům především v křesťansky zaměřených oddílech, uvádím v příloze postup zpracovaný ThMgr. Milanem Matyášem. Jedná se o vyhledání pasáží z Bible, které souvisí se skautským slibem, heslem, zákonem. Tato metoda je vypracovaná na dobu skautského tábora, kdy každý den je věnován jedné části slibu či zákona. Na základě přečteného biblického textu mohou účastníci tábora přemýšlet nad souvislostmi mezi křesťanstvím a skautingem, cíli skautingu i nad vlastní osobností. Každý den je čtení a přemítání ukončeno krátkou modlitbou.

3.6 Metodika výchovy

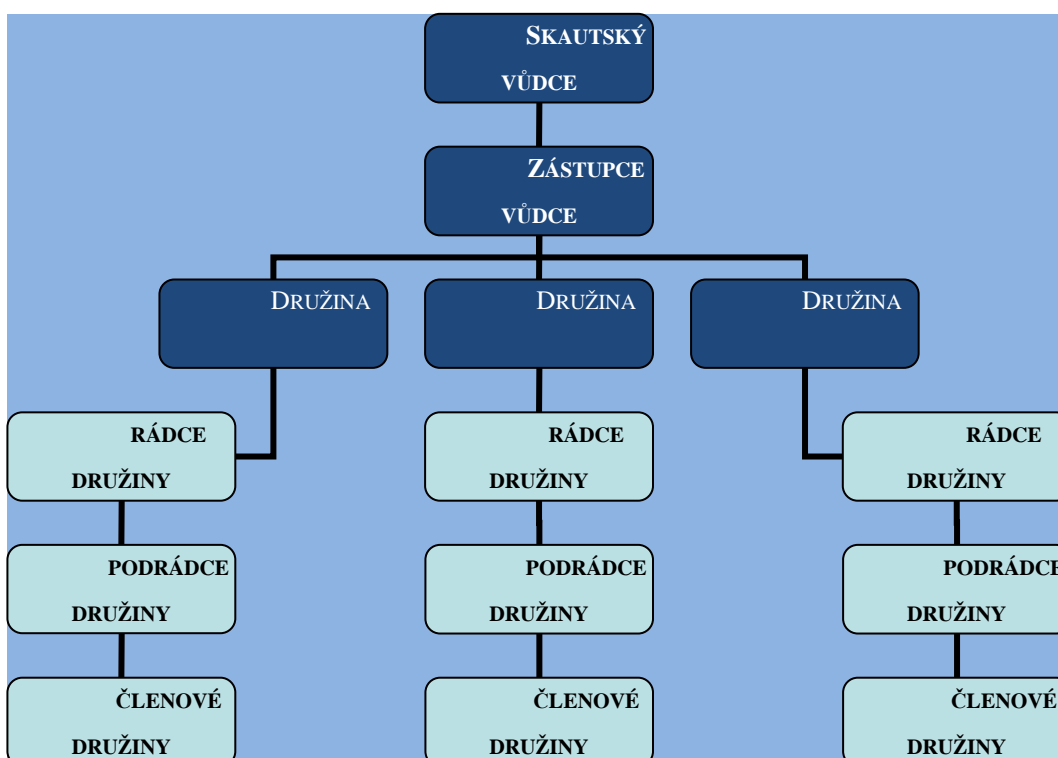
V předchozích kapitolách o skautingu jsem se snažila vysvětlit skautské hnutí pomocí jeho idejí. Ovšem skautská organizace je vytvořená pro děti již od nejmladšího školního věku a domnívat se, že se dětem sdělí cíl a ony už budou samy vědět, jak toho cíle (pokud ho přijmou za svůj) dosáhnout, je očividně nesmyslné. Skauting je jedinečný právě tím, že má propracovanou metodiku své výchovy a že svých cílů dosahuje u dětí postupně a nenásilnou formou. Jedná se o program, který děti baví a u kterého se rozvíjí osobnost člověka, aniž by si to dotyčný uvědomoval.

Další skutečností, která dle mého názoru působí velmi příznivě na vnímání skautingu jeho členy, je důraz na sebevýchovu. Tato metoda je plně praktikována obzvláště u adolescentů, kde již jiný než demokratický styl řízení vůbec nepřipadá v úvahu. U adolescentů již také neplatí, že by si tito mladí lidé neuvědomovali rozvoj své osobnosti. Naopak sebepoznání a seberozvoj je důležitým úkolem v roverských skupinách, na kterém by se měli adolescenti sami podílet a sami hledat prostředky k jeho dosažení.

V následujícím textu budu rozebírat jednotlivé dílčí výchovné metody, které jsou ve skautingu používány. Jejich vzájemná kombinace a účinnost je ověřená více než stoletou praxí a za tuto dobu byla rozpracována do detailů.

3.6.1 Oddílové společenství

Právě skautský oddíl je prostředím, které působí na každého jednotlivce, každého svého člena, výchovně zcela mimoděčně. Proto je také tato výchova nejpřirozenější a nejpůsobivější. Abych mohla lépe demonstrovat, jak fungují vztahy v oddíle, nejprve popíšu jeho organizační schéma, znázorněné na následujícím diagramu.

Skautský oddíl má ve svém čele vůdce, který plní funkci pedagoga a za pomoci svého zástupce působí na základní jednotky skautského systému výchovy – na družiny. Družina je skupinkou několika (zpravidla 6–8) chlapců/dívek přibližně stejného věku. Vzniká většinou formálně, ale brzy po svém vzniku získává charakter neformální sociální skupiny. Sami členové družiny si zvolí svého rádce – jednoho svého člena, který bude vystupovat jménem celé skupiny a bude úzce spolupracovat s vedením oddílu. Na tuto volbu by měl dohlížet skautský vedoucí, aby proběhla v souladu se sledovaným cílem – totiž že družinový rádce bude zároveň pedagogem své družině a bude k tomu mít potřebné

vlastnosti a schopnosti. Zároveň musí být družinový rádce člověkem s přirozenou autoritou a ostatní členové skupiny mu musí plně důvěřovat. Při zmiňované volbě tedy musí vůdce oddílu všem „voličům“ vysvětlit a zdůraznit, že hledají někoho, koho si váží a kdo bude prospěšný celé skupině, nejen např. určité dvojici či trojici.

V této základní jednotce – družině tedy probíhá samotná výchova dětí. Sdružování do malých skupin je přirozeným přáním dětí. Již samotná příslušnost k určité „partě“ je jim tedy naplněním základních sociálních potřeb. Zároveň zde nenásilně probíhá **výchova „správným“ prostředím**. Ve fungujícím skautském oddíle existuje určitý standard morálních pravidel, která členové oddílu již nevědomky dodržují. Přijde-li pak do takového oddílu nováček, osvojí si automaticky tato pravidla jen tím, že se přizpůsobí ostatním. V nově vzniklém oddílu je však potřeba přibližovat se budoucímu vytyčenému standardu postupně, aby se členové oddílu nezalekli spousty předpisů, kterými by se měli najednou řídit.¹¹⁷

Zde je namístě zdůraznit, že činnost oddílu probíhá pravidelně. Většinou jednou do týdne bývají tzv. oddílové schůzky a rovněž jedenkrát týdně se konají tzv. družinové schůzky. Na oddílových schůzkách jsou přítomni všichni členové oddílu a schůzku vede oddílový vedoucí. Družinovou schůzku naopak připravuje družinový rádce pouze pro svou družinu. Kromě pravidelných schůzek jsou součástí programu různé jednodenní či vícedenní výpravy většinou do přírody a vyvrcholením celoroční činnosti se stává letní tábor. Dost často dochází i k tomu, že kromě organizované činnosti se členové oddílu schází i mimo ni. K přejímání vzorců chování existuje tedy dostatek příležitostí a praxe potvrzuje, že k němu opravdu dochází.

Skautská družina však nemá pouze funkci rádce. Existuje mnoho úkolů, které má družina na starosti a tyto úkoly jsou rozděleny mezi všechny její členy. Družinový rádce si většinou zvolí svého zástupce – podrádce, který mu pomáhá

¹¹⁷ Srov. NOVÁK, Matyáš. *Výchova Člověka ve skautském oddíle* [online]. [2005] [cit. 2009-06-10]. Dostupný z WWW: <<http://els.skaut.org/download.detail.php?id=287>>.

obzvláště s přípravou programu schůzek. Dále může v družině fungovat např. kronikář, zdravotník, nástěnkář, knihovník, kreslíř, přírodovědec, vlajkonoš apod. Podstatné je, že každý z družiny má mít na starosti určitou oblast, ve které vyniká nebo se o ni zajímá. Přijmutím a plněním určitého úkolu, určité funkce ve skupině je podporována samostatnost a zodpovědnost.

Dalším důležitým prvkem výchovy, působícím v oddíle, je **napodobování vzorů**. Přirozeným vzorem pro děti se většinou stává především vedoucí oddílu, popř. družinový rádcí. Proto je velmi důležitá osobnost vůdce, jeho zástupce a výběr rádců. Vedoucí také může působit na své svěřence tím, že jim vhodné vzory k napodobování nabízí a seznamuje s nimi.

3.6.2 Život v přírodě

"Šťastní hoši! Zde spíte klidně na volných nadech přírody ve zdravém, svěžím vzduchu lesním, šťastnější než synek největšího boháče v nádherném paláci. Který z vás poznal by jinak kouzlo nocí v lese? Vyrůstli by jste, mluvili a horovali o krásách jejich dle líčení básníka, hudebníka a štetce malířova, ale málokterý z vás prožíval by je od prvního záblesku hvězd ve všech fázích, s tajemnými zvuky jejich až po chvíli, kdy růžové paprsky sluneční za jásavého koncertu ptactva pozlatí vrcholky stromů. Ať vás přivedla sem vážná snaha, nebo touha po romantice tohoto života, stejně vzpomínati budete jednou těchto okamžiků jako nejkrásnějších, nejvolnějších ve svém životě a mnoho užitečného odvezete si odtud po celý život."¹¹⁸

Citát, který jsem vybrala jako úvod do této kapitoly, považuji za krátké a přesto barvitě shrnutí důvodů, pro které je ve skautingu důležité pěstovat vztah skauta s přírodou. Nenápadně je v něm zmíněno, že příroda vychovává člověka pro život a právě to je cílem skautingu!

V této kapitole se budu věnovat zodpovězení dvou následujících otázek:

1. Proč pěstovat vztah skauta k přírodě?

¹¹⁸ SVOJSÍK, Antonín Benjamín In: SVOBODA, Milan. *Hledání zaváté stezky*. Praha : Leprez, 1994. s. 9.

2. Jak pěstovat vztah skauta k přírodě?

ad 1.:

Odpovědí na to, proč by vlastně měl skautský program obsahovat zprostředkování vztahu mezi dětmi a přírodou je celá škála. K té hlavní a nejspíš všezahrnující odpovědi jsme dospěli (pod vedením prvního českého skautského vůdce) již v úvodu. Abychom si však mohli uvědomit celé spektrum důvodů, uvedu některé z nich. Jen tímto způsobem je totiž možné si s úžasem povšimnout, kolik nejrozmanitějších směrů výchovy při pobytu v přírodě rozvíjíme, kolik výchovných cílů najednou plníme.

Důvody pro výchovu pobýtem v přírodě lze rozdělit několika různými způsoby, například podle působení na rozvoj tělesné, duchovní či duševní zdatnosti nebo podle přínosu pro nás (s téměř okamžitým účinkem), resp. pro přírodu/lidi v budoucnosti. Já jsem si vybrala druhý způsob dělení:

Nejdříve tedy uvedu několik pozitivních důsledků, které přináší vztah s přírodou skautům.

- V přírodě načerpáme novou energii pro všední starosti, odpočineme si v konejšivém klidu lesa, louky, rybníka. A dokonce i pozdější vzpomínka na dřívější prožitky nám pomůže lépe zvládat běžné povinnosti.
- Tím, že trávíme čas v přírodě, se otužujeme a zvyšujeme svou tělesnou kondici.
- Pokud se nám podaří vypěstovat v dětech dobrý vztah k přírodě, podporujeme tím i šanci na lepší vztahy mezi nimi a ostatními lidmi.
- Pozorováním a snahou o pochopení přírody rozvíjíme dobré a pro spokojený život potřebné vlastnosti jako jsou trpělivost, chápavost, vnímavost, ohleduplnost, empatie, samostatnost, sebedůvěra, ale i bystrost, všímavost a všechny smysly.
- Poznáváním živé i neživé přírody pěstujeme v dětech smysl pro estetično, pro krásu.
- V přírodě se můžeme naučit, jak dosáhnout rovnováhy, harmonie.

- Tím, že učíme děti lásce k přírodě, tedy i k domovu, k vlasti, v nich podporujeme i rozvoj vlastenectví.

A jakým způsobem můžeme ovlivnit současnou výchovou v přírodě její stav v budoucnosti? Pokud se nám podaří vychovat lidi, kteří porozumí přírodním procesům, pochopí přírodní děje, bude v budoucnu mnohem snazší napravit škody, které byly, obecně řečeno, v minulosti napáchány člověkem nebo které dosud působíme v přírodě, ať už kvůli vlastní bezohlednosti či kvůli neznalosti přijatelnějších způsobů výroby.

Naším cílem by mělo být naučit děti, co může pro přírodu udělat každý jedinec, i když je to třeba "jen" dítě. Když toto zvládneme, bude snad napříště více šetřeno s energií, snad si budeme v budoucnu více vážit vody, tepla a celkově prostředí, v němž žijeme.

Pokud se nám, pomocí přírody, podaří vychovat dobré lidi, dobré občany, kteří mají alespoň některé z vlastností ideálního skauta, můžeme si být jisti, že naše snaha bude předávána dál!

ad 2.:

Stejně jako jsme našli mnoho důvodů pro neustálý rozvoj našeho vztahu k přírodě, existuje i dostatek způsobů, jak vštípit tento vztah i dětem tak, aby jim to nebylo „proti srsti“. Cestu k našemu cíli tedy ozdobíme a zahalíme do nejrůznějších pomůcek, prostředků, které vedou ke zdaru. Každý vedoucí sám pro sebe však musí vědět, proč dělá zrovna to a ne ono, pokud chce dosáhnout vytyčené mety.

Chvilíčku se zastavím u oné mety. Co je vlastně tou metou? Je to snad pýcha, že jsme naučili šestileté dítě spolehlivě rozeznat javor klen od mléče? Ne! Je to jen a pouze výchova dítěte v dobrého člověka, kvůli které se v oddílech učíme lásce k přírodě. V praxi je však vhodnější rozdrobit si tento velký a složitý cíl na menší dílčí "cílečky" a věnovat se jim postupně. (Stejně při jejich plnění budeme rozvíjet více schopností.) Ale teď už k jednotlivým prostředkům pro splnění úkolu, který si vedoucí dobrovolně berou na svá bedra.

Jednou z nejpřirozenějších cest k našemu cíli je samozřejmě samotný **pobyt v přírodě**. Při něm děti samy vnímají, jaká je příroda "mocná čarodějka".

V každém ročním období je co obdivovat, co poznávat. Příroda sama tady povzbuzuje přirozenou lásku ke kráse, ale důležité je upozornit děti i na to, co samo o sobě není tak nápadné, ale přesto záhadné a přitažlivé. Například kůra stromů. Na první pohled nic zvláštního, ale na "druhý" pohled je to už podivuhodné tajemství, neboť každý strom má kůru jinak uspořádanou. Některý ji má jemnou, jiný hrubou či šupinatou, zvrásněnou podélně nebo napříč, hnědou, stříbrnou, šedavou, každý zkrátka tu svou.

Jako ti, kteří mají děti provázet při jejich pátrání po porozumění přírodě, však nemusíme ani nesmíme zůstat stranou. Musíme pomoci přírodě, aby si děti přitáhla do své náruče a už nikdy nepustila. Aby toto bylo možné, musíme si i naše nejkratší vycházky do přírody pečlivě promyslet a připravit do detailů. Nechceme přece ztroskotat třeba na tom, že nám děti přijdou nevhodně/nedostatečně oblečené, čímž si naprosto zkazí chuť vydat se na další výpravu. I na takové maličkosti je třeba myslet, pokud chceme, aby toulka přírodou byla úspěšná. Oč důležitější je pak samotný program! Pro program, který má prohloubit vztah k přírodě, platí samozřejmě vše, co pro program s jiným cílem. Tedy hlavně to, že děti musí bavit. Musí tedy být především hodně pestrý, což nám zajišťují většinou různé hry.

Existují však vůbec **hry**, které by nám pomohly splnit vše, co jsme si určili? Existují a je jich dost. Máme bohatý výběr her přírodovědných, her v přírodě, ekologických her atp. V metodice těchto her je třeba oproti běžným hrám vyzdvihnout některé skutečnosti:

- Především je důležitá osobnost vedoucího her, který musí jednak vymyslet správnou motivaci pro hráče, ale také zvládnout usměrňovat celý průběh hry vytyčeným směrem.
- Jak pro vedoucího tak pro hráče je užitečnější, pokud se hraje v menší skupině (např. po družinách). Tím se může zvýšit koncentrace hráčů a zintenzivnit prožitky.
- Nakonec je důležité zdůraznit, že každá hra ztratí svůj výchovný charakter, pokud nenásleduje její zhodnocení. U přírodovědných her to platí dvojnásob, neboť zde je někdy pro hráče dost obtížné pochopit

smysl hry. Někdy proto bývá vhodné diskutovat o prožívaném již v průběhu hry.

Bohužel žádný učený z nebe nespadl, takže být dobrým vedoucím her se musíme teprve učit, dělat si po hře zhodnocení sami pro sebe a brát si z něj ponaučení pro příště.

Kromě her existují však i **jiné činnosti**, kterými můžeme spolupracovat s přírodou. Jsou to činnosti, na něž nám stačí i doba jedné schůzky, ale jdou provádět i na výpravách nebo jako část tábora. Tyto činnosti bývají nazývány jako ekologické. Takovou klasickou je asi sbírání odpadků. Stačí si vybrat jen malou oblast nedaleko klubovny a nestačíme se divit, kolik odpadu zde najdeme. Aby měla tato činnost nějakou přitažlivost i pro menší děti, může být sbírání odpadků cestou například prvním úkolem při obyčejné šipkované.

Nebo je možné dát dětem na jedné schůzce za úkol třídít doma z odpadků papír, odnášet ho do k tomu určené popelnice a příští týden si o tom popovídat a sdělit si navzájem své zkušenosti. Jindy můžeme diskutovat o tom, jak kdo šetří s vodou a společně se dohodnout, že kupř. nenecháme téct vodu celou dobu, po kterou si čistíme zuby atd.

Důvodů, proč nezanedbávat ve skautském oddíle prohlubování vztahu každého jedince s přírodou i (nebo snad právě) v dnešní době je nepřeberně. Možností jak toho dosáhnout je také dostatek a tato kapitola zdaleka neobsahuje jejich vyčerpávající výčet. Proto bych jen ráda připomněla, že se na ně nesmí zapomínat – stačí trochu zapojit fantazii.

3.6.3 Aktivita

Pro skautského vůdce (resp. pro oddílovou radu) je velmi složité sestavovat program schůzek, výprav a tábora tak, aby byl přitažlivý pro děti a zároveň vedl ke splnění cílů výchovy, tj. především k všestrannému rozvoji osobnosti. Základní pomůckou, kterou svým členům poskytuje skautská organizace, je tzv. **Skautská stezka**. Jedná se o soubor dokumentů, které jsou rozpracovány pro jednotlivé věkové skupiny skautů a skautek (tzn. cca 11–15 let)

a které poskytují seznam kompetencí, jichž by měl každý jednotlivec dosáhnout. Zároveň obsahují seznam činností, kterými je možné danou kompetenci získat.

Naše největší organizace Junák má skautskou stezku rozpracovanou na šest rozvíjených oblastí a 27 k nim náležejících kompetencí:

- Co umím a znám
 - Praktický život
 - Fyzická zdatnost
 - Buď připraven
 - Hledání řešení
 - Vyjadřování
 - Zručnost
 - Můj oddíl
- Můj domov
 - Moje rodina
 - Moje parta
 - Družina jako tým
- Kdo jsem
 - Já a můj život
 - Moje svědomí
 - Osobní rozvoj
- Svět okolo nás
 - Já a demokracie
 - Já občan
 - Propojený svět
 - Různost světa
 - Příběhy našeho světa
- Můj kamarád
 - Vztahy mezi lidmi
 - Moje vztahy
 - Komunikace mezi lidmi
 - Pomoc druhým

- Příroda kolem nás
 - Pobyt v přírodě
 - Vnímání přírody
 - Poznávání přírody
 - Hodnota přírody
 - Šetrné chování¹¹⁹

Plnění skautské stezky se může stát kostrou programu pro celý oddíl. Aby však stezka naplňovala poslání skautingu, je potřeba děti k jejímu skládání správně motivovat. Nejpoužívanější metodou zůstává osvědčené zahrnutí splnění úkolu do hry.

Prostřednictvím **hry** člověk získává nové prožitky a zkušenosti, které jej formují a rozvíjí jeho potenciál. Otázku Co je to hra? si kladlo v minulosti již mnoho myslitelů a vědců. Uvedu zde definici holandského historika J. Huizinga: „Hra je dobrovolná činnost, která je vykonávána uvnitř pevně stanovených časových a prostorových hranic, podle dobrovolně přijatých, ale bezpodmínečně závazných pravidel, která má svůj cíl v sobě samé a je doprovázena pocitem napětí a radosti a vědomím *jiného bytí*, než je *všední život*.“¹²⁰ Ve hře se tedy dostáváme do jiného světa. V něm si můžeme „natrénovat“ dovednosti, znalosti, pocity, které nám pomohou lépe poznat vlastní chování a reakce na určité situace. Když se s podobnou situací potkáme ve skutečnosti, lépe se ovládneme a zvládneme situaci podle svého nejlepšího svědomí.

Hlubší smysl her lze v obecné rovině nalézat v následujících oblastech:

- Působí na sféru emocionální a psychickou.
- Dovedou ovlivnit pocity a postoje hráčů.
- Obohacují je o zážitky a nové zkušenosti.
- Pomáhají zvyšovat sebedůvěru a sebehodnocení.

¹¹⁹ *Stezka pro skautský věk* [online]. [2008] [cit. 2009-06-10]. Dostupný z WWW: <<http://krizovatka.skaut.cz/novy-skautsky-program-3/materialy-ke-stazeni/stezka-pro-skautsky-vek/>>.

¹²⁰ HUIZINGA, J. In: PRÝMASOVÁ, Lenka, LUKAVSKÁ, Eva. *Co je hra a kdy je soutěž hrou?* [online]. 2008 [cit. 2009-06-08]. Dostupný z WWW: <<http://www.rvp.cz/clanek/2329>>.

- Přinášejí nové pohledy na vlastní tělesnost, potěšení z vlastní existence.
- Jsou významným prostředkem rozvíjejícím sociální vztahy.
- Budují důvěru k ostatním lidem. Učí ohleduplnosti a odpovědnosti.
- Podporují komunikaci a spolupráci.
- Rozvíjejí psychomotoriku, tělesné schopnosti a zvyšují tělesnou kondici.
- Otvírají příležitosti k získávání prožitku přírody.¹²¹

Zcela jistě není výše uvedený přehled úplný, ale poskytuje názornou ukázkou toho, jak různě lze chápat hru. Pro skauting je důležité, že organizátor hry vždy musí vědět, jakého cíle chce pomocí hry dosáhnout. A nemusí se vždy jednat o utužování psychiky, duchovní rozvoj nebo zvýšení fyzické kondice. Dobrým cílem hry může být i relaxace, zklidnění. Mnoho her však plní více cílů najednou – i to je jedním z argumentů, proč je dobré hrát hry.

3.7 Rovering jako cesta k nalezení smyslu života

Výchova ve skautingu se provádí většinou ve skupinkách oddělených podle věku (obzvláště v družině by měly být děti srovnatelné věkové kategorie) a pohlaví. Důvodem pro toto rozdělení je převažující názor, že chlapci a dívky mají v dětství rozdílné nároky především ohledně přístupu dospělých k dětem a také že se v oddělené skupině rychleji rozvíjí jejich osobnost. Nicméně názory na tuto věc se různí a vedou se o ní rozsáhlé debaty. Ve skautingu je proto možné nalézt oddíly pouze vlčat/světlušek (dětí 6-11 let), skautů/skautek (dětí 11-15 let), i oddíly věkově smíšené (což je dokonce častější). Ve skautském hnutí lze najít i oddíly koedukované (smíšeného pohlaví), ale vyskytují se velmi zřídka.

Zcela jiná situace panuje ve věku roverů a rangers (chlapců a dívek od 15 let). Tito mladí lidé se sdružují do vlastních speciálních oddílů, zvaných roverský kmen. Tyto oddíly bývají složeny z adolescentů obou pohlaví, kteří většinou mají

¹²¹ NEUMAN, J.: *Dobrodružné hry a cvičení v přírodě*. Praha: PORTÁL, 1998. S. 19-20.

za sebou výchovu v klasickém skautském oddíle, a skauting je zaujal natolik, že se mu chtějí věnovat i nadále. Jsou tam lidé, kteří se v budoucnu chtějí stát vůdci, ale především se jedná o adolescenty, jež pochopili přínos skautingu pro vlastní osobu i pro společnost a mají zájem se nadále rozvíjet. Roverské kmeny jsou samozřejmě otevřené i pro nové zájemce, kteří dosud se skautingem nemají žádnou zkušenost. Většinou se jedná o kamarády současných roverů, zlákané vyprávěním o činnostech, prováděných v oddíle.

Jak tedy vlastně vypadá programová náplň roverského kmene? A jakým způsobem vychovává? Tyto otázky se pokusím zodpovědět v následujícím textu.

Rozdíl mezi mladším skautem a roverem spočívá především v tom, že rover je členem skautingu naprosto cíleně. Sám se rozhodl pro členství a má v sobě naději, že v roverském kmene spíše nalezne vlastní identitu, než kdyby ji hledal osamocen. Již vlastní název rover vypovídá o tom, jakou odpovědnost na sebe adolescent přijal. Překlad tohoto názvu totiž znamená poutník. Rover je tedy ten, kdo se rozhodl životem putovat a hledat si své cíle. Roverský program má za úkol pomáhat adolescentům při jejich hledání vlastní totožnosti a zároveň má naplňovat heslo všech roverů, které zní: Sloužím. Na první pohled si tato dvě tvrzení mohou odporovat, ale vysvětlení poskytne bližší rozbor. Náplní roverského (a tím i celoživotního) poslání by totiž měla být služba nejen ostatním, ale i služba sobě! Je to právě služba, která by se v různých svých podobách měla stát smyslem života dospělých skautů.

3.7.1 Služba sobě

Roverská služba sobě je úzce spjatá se službou bližním. Zahrnuje totiž především sebepoznání a s ním související způsob seberealizace. Tato seberealizace by již měla být zaměřena směrem k ostatním, neboť jak poznatky logoterapie, tak i skautská zkušenost ukazují, že celkové zdraví člověka lze dlouhodobě udržovat pouze v případě, že smysl našeho života je dán do souvislosti s naší užitečností ostatním.

Cesty k sobě jsou různé. „K pochopení sebe sama potřebujeme opakovaně zkoušet vlastní síly, experimentovat se sebou, někdy snad i trochu těkat, dělat

chyby, ale umět se z nich poučit, hledat nové koníčky i cesty ke vzdělání, pouštět se do řešení různých záhad života. Je to vlastně rozsáhlé sbírání a třídění životních zkušeností i poučení z kladných, nebo záporných příkladů jiných osob.“¹²²

Každý člověk se vyznačuje originalitou, jedinečností a na základě této individuality má každý určeno vlastní poslání. Pro naplnění svého poslání by měl každý začít u poznání svých talentů, osobitých schopností, ale i hranic a mezí. Toto poznání by mělo směřovat k cíli, využít své dané dispozice za účelem vykonat v životě co nejvíc. Skautská výchova, skautská etika, skautská filosofie, skautské paradigma světa a života (určité chápání, vidění a definování světa a života) napomáhají tomu, aby pomyslný hledáček poutníka zaměřil ten správný cíl.¹²³

Na cestě za **sebepoznáním** v roverském věku se velmi osvědčuje zážitková pedagogika. „Výchova pomocí prožitků nutí konfrontovat účastníky se silnými prožitky v aktivitách plných určitého stupně rizika a dobrodružství. Motivuje mladé lidi k sebevýchově pomocí nevšedních zážitků, překonává jednotvárnost všedních dnů a tělesné i duševní hranice možností účastníků. Napomáhá k sebepoznání a pomáhá při hledání místa ve světě. Díky ní získáváme důvěru v sebe i ostatní lidi při skupinových prožitcích.“¹²⁴ Do roverského programu patří fyzicky náročná turistika - putování po horách, za netradičními cíly, dálkové či noční pochody, výpravy do cizích zemí, etapové cesty pěšky či na kole. Dalším lákavým a často využívaným programem jsou základy horolezectví nebo jiné náročné sporty jako rafting, paragliding aj. Tyto aktivity je však nutné provádět pod vedením zkušených instruktorů a dodržovat bezpečnostní pravidla. Společné prožitky z přírody, hlubokých lidských vztahů, které jsou posilovány společným překonáváním a zvládáním mimořádných obtíží a překážek, stmelují roverský kmen. Zážitky však roveři nezískávají jen při samotných akcích, ale i při

¹²² BŘICHÁČEK, Václav. *Moji milí...* Praha : Junák - svaz skautů a skautek ČR, 2008. s. 70.

¹²³ Srov. RUSEK, Ladislav. *Naplnění života : Skautská seberealizace*. Praha : Ekumenická lesní škola, 2008. 48 s. ISBN 978-80-254-3238-9. S. 9-12.

¹²⁴ KARAS, Zdeněk. *Zážitky ve skautské výchově* [online]. c2003 [cit. 2009-06-09]. Dostupný z WWW: <<http://els.skaut.org/download.detail.php?id=349>>.

jejich přípravě, kdy jsou nuceni si dopředu zajistit potřebné vybavení, do detailu naplánovat průběh akce, potřebné náklady a případná rizika, a při vyhodnocení akce, kdy shrnují získané zkušenosti, dávají dohromady pořízenou dokumentaci a často připravují soubor poznatků a doporučení pro případnou další podobnou akci svoji nebo někoho jiného (většinou ze skautského hnutí).

Roverský program se skládá také z pravidelných schůzek, jejichž náplň si připravují sami členové kmene. Sami si domlouvají témata, kterými se budou zabývat a sami si stanovují cíle. Vůdce kmene plní vlastně „jen“ funkci toho, kdo dává nové návrhy a podněty a v případě potřeby zasáhne a usměrní negativní trendy. Roverské schůzky již nemívají proměnlivý charakter schůzek skautských (časté střídání aktivit různého typu, sloužící k udržení pozornosti), ale často jsou jejich součástí dlouhé rozhovory na rozličná témata dle zájmu členů. Výměna názorů je pro mladé lidi velmi důležitá, protože je nutí hlouběji se zamýšlet nad danou věcí, učí se při ní akceptovat i vyvracet názory ostatních a poznávají, že takřka v každém názoru najdou své zastánce, ale i odpůrce. Kromě rozhovorů se na schůzkách nadále hrají nejrůznější hry, které však již bývají více zaměřené buď právě na sebepoznání či sebereflexi nebo na překonávání vlastních sil, či např. na rozvoj spolupráce. Samozřejmě se i roveři věnují hrám, jejichž prvotním cílem je zábava. Ale jak jsem již předeslala v kapitole 3.6.3, většinou se i při těchto zábavných hrách rozvíjí další schopnosti.

Na základě důkladnějšího sebepoznání by se měl rover rozhodnout, jaký směr dá svému životu – jakým způsobem dojde právě u něj k seberealizaci, tj. co se pro něj stane pravým úspěchem. Co by si však měl rover pod pojmem pravý úspěch, seberealizace představit? „Je to dosažení vytyčených cílů, je to splnění přijatých úkolů, ať už uložených nebo dobrovolně zvolených a přijatých. Je to např. získání a udržení dobrého jména, pověsti (ale ne touhy po slávě!). Je to i přiblížení se limitům (hranicím) vlastních schopností, vymezených talentem, inteligencí, fyzickými danostmi atd. Je to však především dobře, čestně, krásně prožitý vlastní život, vnější i vnitřní. Je to i stupeň užitečnosti druhým – tj.

zabezpečení blízkých osob (rodina) – a na vyšším stupni užitečnosti celé společnosti, v níž žijeme. Ještě vyšší cíl – užitečnost národu, lidstvu.“¹²⁵

3.7.2 *Služba okolnímu světu*

Na počátku utváření roveringu stál záměr Baden-Powella připravit další lákavé činnosti pro chlapce, kteří již prošli základní skautskou výchovou. Cílem byla pouť za lepším lidstvím, odpoutávání od osobních zájmů a služba druhým lidem. Každý rover stojí před rozhodnutím, čemu dá přednost, jak bude postupovat, co upřednostní, na co se zaměří a co naopak odmítne. Přijatou povinnost služby je možné uskutečňovat v několika různých směrech.

U roverských kmenů, složených převážně z adolescentů majících za sebou život ve skautském oddíle, se většinou předpokládá následná **služba oddílům i celému skautskému hnutí**. Roveři často pomáhají při organizaci větších akcí (nebo jsou sami organizátory), s výstavbou tábora, při výcviku nováčků nebo jako zástup za nemocného rádce. Největší a nejcennější službou v tomto směru je samotné vedení oddílů, smečky vlčat či roje světlušek, nebo alespoň podíl na jejich vedení. Každý rover, který má nadání pro systematickou práci s oddílem, je dostatečně motivovaný a dokáže si najít alespoň trochu času, by se měl vedení věnovat. Jedná se o práci nanejvýš zodpovědnou a závisí na ní kontinuita skautského hnutí.

Další oblastí, která by neměla být opomíjena, je **služba nejbližším**. Přestože v době adolescence často dochází k jistému ochladnutí vztahů mladého člověka s rodiči, popř. jinými blízkými příbuznými, rover by si měl uvědomit, že vděčnost rodině nesmí být překryta generačními či jinými rozpory. Zároveň by měl rover působit aktivně a podporovat dobrou pohodu i v ostatních sociálních skupinách, kterých je členem (školní třídy, různé zájmové kroužky i neformální skupiny).

¹²⁵ RUSEK, Ladislav. *Naplnění života : Skautská seberealizace*. Praha : Ekumenická lesní škola, 2008. 48 s. ISBN 978-80-254-3238-9. S. 6.

Velmi vhodné a pro skauting přínosné je, když se kmen angažuje ve **službě obci**. Tato oblast leží převážně právě na roverech. Oni mají za úkol zprostředkovávat komunikaci mezi skautským střediskem (několik oddílů z jedné obce nebo územní oblasti) a veřejností. Jako příklad je možné uvést organizování dětského dne pro celé město. Při takové akci se mohou rodiče dětí i děti samotné blíže seznámit se skautingem a hlavně osobně poznat vedoucí oddílů, což bývá důležité v případě získávání potenciálních nováčků.

V zahraničí bývá často převažující náplní programu roverských kmenů **služba nemocným a postiženým**. Souvisí to s názorem, stále nabývajícím na významu, že všichni lidé, tedy i sociálně slabí, nemocní, mají nárok na kvalitní prožití života. Postupně dochází k zvyšování kontaktů mezi jednotlivými skupinami obyvatelstva – např. domovy pro stárnoucí či osamělé osoby jsou stavěny uprostřed sídliště, začínají mizet speciální školy. Převládá snaha, aby všichni občané i všechny děti bez ohledu na svůj celkový stav žili co nejvíce pospolu. U nás se podobný styl myšlení prosazuje jen pomalu, ale v některých kmenech již začíná docházet k většímu zapojení do služby v sociální oblasti. Ta se může projevat např. pravidelnými návštěvami v nemocnicích či v domovech důchodců nebo dětských domovech, přípravou programu pro postižené děti i pomocí jednotlivým potřebným osobám.

Pod pojem služby zahrnujeme i **službu přírodě**. Jak jsem již uvedla výše, vztah s přírodou je pro skautský život velmi důležitý a ochrana přírody je náplní nejen pro roverský věk, ale pro všechny skauty. Roverský kmen se však může na tuto oblast více specializovat. Pokud se jeho členové aktivně zajímají o dění v přírodě, může se stát tato forma služby velmi prožitkovou pro každého jednotlivce. Kmen se může v této oblasti více vzdělávat a následně organizovat nejrůznější ekologické akce, většinou ve spolupráci s odborníky. V dnešní době jsou také široké možnosti dobrovolnické činnosti v zahraničí, u níž bude dalším pozitivním efektem i seznámení se s cizím prostředím, zvýšení samostatnosti, zkušenost s novými vztahy a v neposlední řadě uvědomění si vlastní odpovědnosti za prostředí, v němž žijeme.

Nejtěžším, ale také nejdůležitějším úkolem je **služba vyššímu řádu**. Jedná se o základní úkol pro rovera, který má zájem najít své místo v životě. Předpokládá to postupně objevovat duchovní kulturu, pěstovat ji v sobě, promýšlet duchovní rozměr skautingu a vlastního vnitřního života. Jedná se o složité úkoly, na které nelze najít odpověď v krátké době. Mnohdy trvá hledání řadu let. Skauting patří k myšlenkovým systémům, ve kterých panuje přesvědčení, že lidské bytí je v podstatě dobré a dobro je souhrnem všech morálních hodnot, o jejichž dosažení je třeba usilovat – od dětství přes dospělost až ke stárnutí. V první řadě jde o to, abychom v sobě, ve vlčatech, ve skautech i v roverském kmeni povzbuzovali hlas svědomí, který nás zavazuje k mravnímu jednání v každém věku i v každém prostředí. Mezi možnosti, jak podporovat vlastní duchovní život, patří např. ranní a večerní soustředění a ukázkování se, pravidelná modlitba, četba inspirativních textů, poslech duchovní hudby, vycházky do přírody a naslouchání přírodě, posunování vlastních možností, různé relaxační a meditační techniky a mnoho dalších.¹²⁶

Přestože jsem roverskou službu rozdělila na dvě části – službu sobě a okolnímu světu, chtěla bych zdůraznit, že se obě oblasti prolínají. Ve službě ostatním, přírodě i vyššímu řádu může rover rozvíjet poznávání sebe sama. Prostřednictvím zážitků a prožitků získaných během služby, která je primárně zaměřena na okolní svět, dospěje mladý člověk (ale i dospělý) snáze k poznání, co je jeho osobním posláním, tedy smyslem života.

3.8 Zhodnocení skautingu podle stanovených kritérií

Pro evaluaci skautingu jsem si v kapitole č. 3.2 stanovila pět kritérií. V kapitole o skautingu jsem se těmito kritérii průběžně prakticky zabývala. V této části uvádím shrnutí způsobu, jakým skauting pracuje se zvolenými hodnotami.

¹²⁶ Srov. BŘICHÁČEK, Václav. *Moji milí...* Praha : Junák - svaz skautů a skautek ČR, 2008. s.68 - 74.

Prvním ze stanovených ukazatelů je **odpovědnost**. V dnešní době se stává výchova k odpovědnosti ještě významnější, vzhledem k tomu, že jsou lidé přehlcováni různými podněty. Mezi nimi si musí vybírat věci podstatné, pro něž se rozhodnou. Za svá rozhodnutí pak musí přijmout odpovědnost. Skauting podporuje schopnost se rozhodovat na základě přijatých morálních pravidel již od raného dětství. Samotné vstoupení do skautského hnutí znamená dobrovolné přijetí určitých pravidel. V rámci programu jsou skauti konfrontováni s nutností samostatně se rozhodovat pro určitá řešení v různých situacích.

Jak jsem již uvedla v části diplomové práce, zabývající se psychoterapií, výchovu k odpovědnosti lze důsledně provádět prostřednictvím rozvoje **svědomí**. Tomuto aspektu je ve skautské stezce věnována celá jedna oblast. V ní je skautům podle jejich věkové kategorie nabídnuto několik možností aktivit, směřujících k povzbuzování hlasu svědomí. Z nich si skaut musí určitý počet vybrat a splnit. Základním požadavkem je důkladné porozumění skautskému zákonu a slibu a konfrontace každodenního jednání s přijatými zásadami. Z možných aktivit, nabídnutých ve stezce pro věkové rozmezí cca 14-15 let, jsem pro ilustraci vybrala tyto:

- Když se rozhoduji o něčem závažném, dokážu se zamyslet nad tím, co mě k mému rozhodnutí opravdu vede. Prokážu to na třech konkrétních příkladech v rozhovoru s někým, komu důvěřuji.
- Přijmu nějakou službu, která vyžaduje spolehlivost, budu ji vykonávat aspoň tři měsíce.
- Pokusím se zjistit své dobré i špatné vlastnosti a spolu s někým, komu důvěřuji, si sestavím konkrétní plán, jak dál postupovat k dosažení nějakého zlepšení.
- Představím členům své družiny svůj žebříček hodnot a srovnám jej s hodnotami skautského zákona.¹²⁷

¹²⁷ *Listy aktivit* [online]. 2008 [cit. 2009-06-10]. Dostupný z WWW: <<http://krizovatka.skaut.cz/novy-skautsky-program-3/materialy-ke-stazeni/stezka-pro-skautsky-vek/>>.

Schopnost **empatie** skauting rozvíjí již působením prostředí. Skauti provádějí většinu činností v rámci malého týmu – družiny, v níž se učí brát ohledy na své kamarády a jednat nejen ku prospěchu svému, ale celé skupiny. V roverském věku také často dochází ke službě sociálně potřebným a díky této zkušenosti dochází u adolescentů k pochopení druhých. Rozvoj empatie je také podporován zasazením skautské činnosti do přírody.

Naše **svoboda** je vlastně schopností se správně rozhodovat a nést za tato rozhodnutí odpovědnost. Můžeme ji rozvíjet podporováním vlastního duchovního života. Duchovní život se týká každého člověka. V té nejzákladnější podobě je totiž rozvojem naší dispozice ke svobodnému životu – je výchovou svobody k pravdě a lásce. Samotná dispozice svobody vytváří základ našeho lidství, naší lidské důstojnosti. V ní je velikost i ohrožení člověka. V praxi skautského hnutí probíhá rozvoj svobodného rozhodování se pro dobro a následného uskutečňování ve dvou rovinách – v rozvoji svědomí a schopnosti vytvářet dobré vztahy.¹²⁸

Rozvoj **spravedlnosti** úzce souvisí s přijetím určitých mravních zásad a schopnosti podle těchto zásad jednat v souladu s vlastním svědomím. Mravní kodex skautského stylu života představuje naplňování skautského slibu a zákona.

Na základě skutečností uvedených v tomto souhrnu je zřejmé, skautská výchova v sobě zahrnuje všechna výše uvedená kritéria. Zároveň nás toto všechno dovádí k poznání, že se rozvoj zvolených hodnot vzájemně prolíná.

¹²⁸ ZAJÍC, Jiří. *Kdo jsem*. Praha : Junák - svaz skautů a skautek ČR, 2008. s. 7.

ZÁVĚR

Nyní v závěru své diplomové práce bych ráda shrnula poznatky, k nimž jsem během studia problematiky hledání smyslu došla.

Hledání smyslu života se objevuje ve všech oblastech lidského bytí. Většina lidí se jednou dostane do situace, která je přinutí zabývat se otázkou smyslu života. Každý přece stojí o to, aby jeho život někam směřoval a měl nějaký určitý cíl. Záleží hodně na charakteru jedince, jak se k této skutečnosti postaví. Je tudíž důležité, aby každý jedinec byl schopen sám si při tomto hledání najít správnou cestu. Z tohoto důvodu je nezbytné, aby výchova každého individua nebyla o nic ochuzena. Jedinec by se měl rozvíjet ve všech složkách své osobnosti a nezanedbávat žádnou stránku svého vývoje.

Abyste nedocházelo ke zbytečně promarněným životům lidí, kteří celý svůj život hledají sami sebe a nemohou proto najít ten správný směr, musíme se nejprve věnovat výchově dobrých vychovatelů a pedagogů všeobecně. Bude-li dostatek kompetentních osobností, jež budou schopny odpovědně vychovávat naše budoucí generace, nebudeme se muset tolik strachovat o budoucnost našich dětí. Samozřejmě se nejedná pouze o vychovatele, ale v úvahu bychom měli brát i rodiče a jiné společensky uznávané autority, které by měli jít vzorem svým chováním nejen dětem, ale celé společnosti. Člověk je přeci tvor společenský a na něm závisí fungování celé této struktury.

Jako cíl své diplomové práce jsem si stanovila představit skauting jako pedagogický systém a posoudit jeho přínos v problematice hledání smyslu života. V prvních dvou kapitolách jsem došla k poznání několika hodnot, jež jsou důležité při stanovování smyslu života každého jednotlivce. Na základě těchto kritérií jsem posuzovala skauting a jeho přínos výchovnému procesu. Dospěla jsem k názoru, že v rámci skautské činnosti jsou zvolené hodnoty rozvíjeny. Proto si dovoluji doporučit skauting jako vhodnou výchovnou formaci pro oblast hledání smyslu života.

Ráda bych zde ještě zmínila, že přestože skauting považuji za velmi přínosnou volnočasovou aktivitu, ve skutečnosti vždy záleží na osobnosti vůdce jednotlivých oddílů. I ty nejlepší myšlenky mohou být totiž v praxi znehodnoceny špatným pochopením. Z tohoto důvodu je nutné se neustále zaměřovat na vzdělávání a osobnostní růst každého vůdce.

Hledat smysl života je bezpochyby velmi složitý problém, který se každého z nás hluboce dotýká. Celá řada filosofů, teologů, psychologů i pedagogů hledá možnou alternativu odpovědi. Beze smyslu se těžko žije a ještě hůř umírá. Chápat smysl své existence je skutečně nezbytné. Tím smyslem pak může být skutečně cokoli a kdokoli (V. E. Frankl), především však Bůh, neboť pouze v Něm lze najít smysl veškerého bytí (N. Berďajev).

PŘÍLOHA

I NA SKAUTSKÉM TÁBOŘE S BOŽÍM SLOVEM¹²⁹

Připravil: ThMgr. Milan Matyáš - Asan
Pro 16 dní

Buď věrný až do smrti, a dám ti vítězný věnec života.
Zjevení Janovo 2, 10

1. Skautský slib

Slibuji na svou čest, jak dovedu nejlépe:

- milovat svou vlast a věrně jí sloužit v každé době,
- plnit povinnosti vlastní a zachovávat skautské zákony,
- duší i tělem být hotov pomáhat bližnímu.

K tomu mi pomáhej Bůh.

Co říká Bible:

Kdybych mluvil jazyky lidskými i andělskými, ale lásku neměl, jsem jenom dunící kov a zvučící zvon.

Kdybych měl dar proroctví, rozuměl všem tajemstvím a obstál všechno poznání, ano kdybych měl tak velikou víru, že bych hory přenášel, ale lásku neměl, nic nejsem.

A kdybych rozdal všechno, co mám, ano kdybych vydal sám sebe k upálení, ale lásku neměl, nic mi to neprospěje.

Láska je trpělivá, laskavá, nezávidí, láska se nevychloubá a není domýšlivá. Láska nejedná nečestně, nehledá svůj prospěch, nedá se vydráždit, nepočítá křivdy. Nemá radost ze špatnosti, ale vždy se raduje z pravdy. Ať se děje cokoli, lásky vydrží, láska věří, láska má naději, láska vytrvá.

1 Pavel 13, 1 - 7, 13

Zapiš si a zapamatuj:

A tak zůstává víra, naděje, láska - ale největší z té trojice je láska.

1 Kor 13,13

Modli se a přemýšlej:

Pane, jsou to krásná slova, která jsem vyslovoval při skautském slibu. Ale musím se ptát sám sebe i před Tebou: Opravdu je splním?

Mám-li být upřímný, pak musím přiznat: Slovům skautského slibu mnoho dlužím. A ty to víš. Prosím, odpusť. Dej mi pochopit, že skautskému slibu budu moci dostát jedině tehdy, když mě v životě ve všem, co budu děla a o čem budu přemýšlet, povede - láska. Ta láska, kterou jsi nám i mě ukázal na Pánu Ježíši

¹²⁹ MATYÁŠ, Milan. *I na skautském táboře s Božím slovem* [online]. [1992] [cit. 2009-06-10]. Dostupný z WWW: <<http://els.skaut.org/download.php>>.

Kristu.

O lásku prosím, Pane můj - i proto, abych mohl plnit všechno, co jsem při skautském slibu splnil.

Pane, odpusť mi.

Pane, pomoz mi nedobré napravit a dobré svými činy rozmnožit.

Pane, zůstaň se mnou, zůstaň s námi se všemi!

2. Milovat svou vřast a sloužit jí věrně v každé době

Co říká bible:

Ze země vyraší pravda,

z nebe bude vyhlížet spravedlnost.

Hospodin dopřeje dobrých časů,

svou úrodu vydá země.

Žalm 85, 12 - 13

A toto je Boží přikázání: věřit jménu jeho Syna Ježíše Krista a navzájem se milovat, jak nám přikázal.

1 Jan 3, 23

Zapiš si a zapamatuj:

Jestliže tedy zachovávejte královský zákon, jak je napsán v Písmu: milovati budeš bližního svého jako sám sebe, dobře činíte.

Jakub 2, 8

Modli se a přemýšlej:

Pane, zase je to tady: Bez lásky nedokáži v životě nic kloudného - ani poctivě milovat svou vlast a sloužit jí věrně za všech okolností. Moje vlast, to je země, ve které žiji, to jsou lidi, se kterými se denně setkávám, se kterými chodím do třídy i se kterými jsem tady na táboře. Ty mi říkáš, že tyto všechny lidi mám rád, protože jsi mi je dal jako bližní. Ty nejlépe víš, jak to stále neumím, protože často myslím víc na sebe, než na druhé. Pomoz mi, abych miloval svou vlast především tak, že v každé době budu mít rád ty, kdo jsou mi nablízku.

Pane, odpusť mi.

Pane, pomoz mi nedobré napravit a dobré svými činy rozmnožit.

Pane, zůstaň se mnou, zůstaň s námi se všemi!

3. Plnit povinnosti vlastní a zachovávat zákony skautské

Co říká Bible:

Podle slova Božího však také jednejte, nebuďte jen posluchači - to byste klamali sami sebe.

Jakub 1, 22

Zapiš si a zapamatuj:

Dítky, nemilujte pouhým slovem, ale opravdovým činem.

1 Jan 3, 18

Modli se a přemýšlej:

Pane, doznávám, že jsem silnější v slovech než v činech. Plnit - poctivě a věrně - všechno, k čemu jsem se zavázal, je mnohem těžší, než o tom mluvit a než nosit skautský kroj. Ústava světového skautského hnutí mne zavazuje plnit povinnosti vůči Tobě, Nebeský Otče, vůči mým bližním a vůči sobě samému. Všechny tyto

tři povinnosti jsou mými skautskými povinnostmi.

Jenom tehdy, když budu všechny dodržovat, mohu říci, že plním povinnosti vlastní a zachovávám zákony skautské. Opět musím pokorně přiznat, že jsem si všechno ulehčil a tyto trojí skautské povinnosti nevzal tak docela vážně. Mám co dohánět v plnění tvé svaté vůle, služby vůči ostatním lidem, ale i vůči sobě, a to právě proto, že často Tebe i své bližní přehlížím.

Pane, odpusť mi.

Pane, pomoz mi nedobré napravit a dobré svými činy rozmnožit.

Pane, zůstaň se mnou, zůstaň s námi se všemi!

4. Duší i tělem být hotov pomáhat bližnímu

Co říká Bible:

Nikomu nebuďte nich dlužni, než abyste se navzájem milovali, neboť ten, kdo miluje druhého, naplnil zákon. Vždyť přikázání (Desatera) nezczizolžíš, nezabiješ, nepokradeš a kterákoliv jiná jsou obsažena v tomto slovu: Milovati budeš bližního svého jako sebe samého. Láska neudělá bližnímu nic zlého. Je tedy láska naplněním zákona.

Řím 13, 8 - 10

Nikomu neoplácejte zlým zlé. Vůči všem mějte na mysli jen dobré. Je-li možno, pokud to záleží na vás, žijte se všemi lidmi v pokoji. Nechtějte sami odplácet, milovaní, ale nechte místo pro Boží soud, neboť je psáno: Mě patří pomsta, já odplatím, praví Pán. Ale také: Jestliže má tvůj nepřítel hlad, nasyt' ho, a má-li žízeň, dej mu pít, tím ho zahanbíš a přivedeš k litoosti. Nedej se přemoci zlem, ale přemáhej zlo dobrem.

Řím 12, 17 - 21

Zapiš si a zapamatuj:

Láska neudělá bližnímu nic zlého.

Řím 13, 10

Modli se a přemýšlej:

Pane, ty sám jsi přišel do našeho světa ve svém Snyu Ježíši Kristu. A od těch dob přichází k nám ke každému Ježíš Kristus v podobě našich bližních. Cokoliv učiním komukoliv z mých bližních, činím to samému Kristu. Zapiš mi to do srdce: Duší i tělem, celou svou bytostí mám být kdykoliv a kdekoliv připraven ke službě bližnímu - ke službě samému Kristu.

Pane, odpusť mi.

Pane, pomoz mi nedobré napravit a dobré svými činy rozmnožit.

Pane, zůstaň se mnou, zůstaň s námi se všemi!

5. Tak mi pomáhej Bůh

Co říká Bible:

Já jsem dveře. Kdo vejde skrze mne, bude zachráněn, bude vcházet i vycházet a nalezne pastvu. Zloděj přichází, jen aby kradl, zabíjel a ničil. Já jsem přišel, aby (mé ovce, tj. ti, kdo věří ve mne) měli život a měli ho v hojnosti.

Jan 10, 9-10

Já jsem vinný kmen, vy jste ratolesti. Kdo zůstává ve mně a já v něm, ten nese hojné ovoce; neboť beze mně nemůžete činit nic.

Jan 15, 5

Není totiž rozdílu: všichni zhřešili a jsou daleko od Boží slávy; jsou ospravedlnováni zadarmo jeho (Boží) milostí a vykoupením v Kristu Ježíši.

Řím 3, 22b-24

Zapiš si a zapamatuj:

Milostí Boží jsem to, co jsem...

1 Kor 15, 10

Modli se a přemýšlej:

Pane, ve skautském slibu jsem se zavázal k plnění mnohých kezkých a ušlechtilých věcí. Musím se však ptát: Dokáži to všechno? Nebudu se vymlouvat, že to či zase ono nejde splnit, protože mi v tom brání mnoho jiných okolností? Při svém skautském slubu jsem se obrátil k Tobě s prosbou, abys mi pomohl. Bez tvé pomoci a bez Tvého požehnání nedokáži být takovým, jakým si mne přeješ mít. Nedokáži ani poctivě plnit svůj skautský slib. Proto znovu prosím: Tak mi pomáhej Bůh!

Pane, odpusť mi.

Pane, pomoz mi nedobré napravit a dobré svými činy rozmnožit.

Pane, zůstaň se mnou, zůstaň s námi se všemi!

6. Skautské heslo: Bud' připraven!

Co říká Bible:

Přišli do Kafarnaum. Když byl doma ptel se jich (Ježíš): O čem jste cestou uvažovali? Ale oni mlčeli, neboť cestou se mezi sebou dohadovali, kdo je největší. Ježíš usedl, zavola svých Dvanáct a řekl jim: Kdo chce být první, bud' ze všech poslední a služebník všech.

Mk 9, 33-35

Proto i vy buďte připraveni, neboť Syn člověka přijde v hodinu, kdy se nenadějete.

Mat 24, 44

Zapiš si a pamatuj:

Bděte tedy, protože neznáte den ani hodinu.

Mat 25, 13

Modli se a přemýšlej:

Pane, Tvůj Syn mi připomíná, abych byl každou hodinu připraven ke službě bližním, k přemáhání těžkostí a překážek, k činu, který by se Tobě líbil. Často zapomínám na to, že připravenost k dobrému a k prosazování Tvé svaté vůle patří k základním vlastnostem věrného a poslušného křesťana. Ty sám mne tomu trpělivě uč.

Pane, odpusť mi.

Pane, pomoz mi nedobré napravit a dobré svými činy rozmnožit.

Pane, zůstaň se mnou, zůstaň s námi se všemi!

7. Skautský zákon: (1)Junák je pravdomluvný

Co říká Bible:

Mějte porozumění jeden pro druhého. Nesmýšlejte vzsoko, ale věnujte se všedním službám. Nespoléhejte se na svou vlastní chytrost. Nikomu neodplácejte

zlým zlé. Vůči všem mějte na mysli jen dobré. Je-li možno, pokud to záleží na vás, žijte se všemi pokoji.

Řím 12, 16-18

Ke všem lidem mějte úctu, bratrstvo milujte, Boha se bojte, krále ctěte.

1 Petr 2, 17

Zapiš si a zapamatuj:

Vaše slovo buď ano, ano - ne, ne; co je nad to, je od zlého.

Mat 5, 37

Modli se a přemýšlej:

Pane, svými ústy a jednáním necítil jsem vždy Tvou svatou pravdu, jak jsi nám ji zjevil ve svém Synu, a tak jsem nebyl pravdivý ke svým bližním.

Pane, odpusť mi.

Pane, pomoz mi nedobré napravit a dobré svými činy rozmnožit.

Pane, zůstaň se mnou, zůstaň s námi se všemi!

8. Skautský zákon: (2) Junák je věrný a oddaný

Co říká Bible:

Tu vystoupil jeden zákoník a zkoušel ho: "Mistře, co mám dělat, abych měl podíl na věčném životě?" Ježíš mu odpověděl: "Co je psáno v Zákoně? Jak to tam čteš?" On mu odpověděl: "Miluj Hospodina, Boha svého, z celého svého srdce, selou svou duší, celou svou silou, celou svou myslí a miluj svého bližního jako sám sebe." Ježíš mu řekl: "Správně jsi odpověděl. To čin a budeš živ." Zákoník se však chtěl ospravedlnit, a proto Ježíšovi řekl: "A kdo je můj bližní?" Ježíš mu odpověděl: "Jeden člověk šel z Jeruzaléma do Jericha a padl do rukou lupičů; ti jej obrali, sbili a nechali ležet polomrtvého. Náhodou šel kolem kněz, ale když ho uviděl, vyhnul se mu. A stejně se mu vyhnul i levita, když přišel k tomu místu a uviděl ho. Ale když jeden Samařan na své cestě přišel k tomu místu a uviděl ho, byl pohnut soucitem; přistoupil k němu, ošetřil jeho rány olejem a vínem a obvázal mu je, posadil jej na svého mezka, zavezl do hostince a tam se o něj staral. Druhého dne dal hostinskému dva denáry a řekl: Postarej se o něj, a bude-li tě to stát víc, já ti to zaplatím, až se budu vracet. Kdo z těch dvou, myslíš, byl bližním tomu, který upadl mezi lupiče?" Zákoník odpověděl: "Ten, který mu prokázal milosrdenství." Ježíš mu řekl: "Jdi a jednej tak."

Luk 10, 25-37

Zapiš si a pamatuj:

Ale když jeden Samařan přišel k tomu místu a uviděl ho, byl pohnut soucitem.

Luk 10, 33

Modli se a přemýšlej:

Pane, svými skutky i myšlenkami jsem nejednou zrazoval Tebe i své bližní. Dej mi pochopit, že věrnost a oddanost Tvé svaté Pravdě, která je pravdou o lásce k člověku - bližnímu, činí mou křesťanskou víru teprve přesvědčivou před druhými lidmi a poslušnou před Tebou.

Pane, odpusť mi.

Pane, pomoz mi nedobré napravit a dobré svými činy rozmnožit.

Pane, zůstaň se mnou, zůstaň s námi se všemi!

9. Skautský zákon: (3) Junák je prospěšným a pomáhá jiným

Co říká Bible:

Potom byly židovské svátky a Ježíš se vydal do Jeruzaléma. V Jeruzalémě je u Ovcí brány rybník, hebrejsky zvaný Bethesda, a u něho pět sloupořadí. V nich lehávalo množství nemocných, slepých, chromých a ochrnutých. Byl tam i jeden člověk, nemocný již třicet osm let. Když Ježíš spatřil, jak tam leží, a poznal, že je už dlouho nemocen, řel mu: "Chceš být zdrav?" Nemocný mu odpověděl: "Pane, nemám nikoho, kdo by mě donesl do rybníka, jakmile se voda rozvíví. Než se tam sám dostanu, jiný mne předejde." Ježíš mu řekl: "Vstaň, vezmi své lůžko a chod'." A hned byl ten člověk uzdraven, vzal své lože a chodil.

Toho dne však byla sobota. Židé řekli tomu uzdravenému: "Je sobota, a proto nesmíš nosit lože." Odpověděl jim: "Ten, který mě uzdravil mi řekl: Vezmi své lože a chod'." Zeptali se ho: "Kdo je ten člověk, který ti řekl? Vezmi své lože a chod'?" Ale uzdravený neodpověděl, ko to je, nebož Ježíš se mu ztratil v zástupu, který tam byl. Později vyhledal Ježíš toho člověka v chrámu a řekl mu: "Hle, jsi zdrav. Už nehřeš, aby tě nepotkalo něco horšího." Ten člověk šel a oznámil Židům, že je to Ježíš, kdo ho uzdravil. A proto Židé zařali Ježíše pronásledovat, že takové věci dělal v sobotu. On však jim odpověděl: "Můj Otec pracuje bez přestání, proto i já pracuji."

Jan 5, 1-17

Podle toho jsme poznali, co je láska, že on (Ježíš) za nás položil život. A tak i my jsme povinni položit život za své bratry. Má-li někdo dostatek a vidí, že jeho bratr má nouzi, a bez soucitu se od něho odvrátí - jak v něm může zůstat Boží láska?

1 Jan 3, 16-17

Milování, milujte se navzájem, neboť láska je z Boha a každý, kdo miluje, z Boha se narodil a Boha zná. Kdo nemiluje, nepoznal Boha, protože Bůh je láska.

1 Jan 4, 7-8

My milujeme, protože Bůh napřed miloval nás. Řekne-li někdo: Já miluji Boha, a přitom nenávidí svého bratra, je lhář. Kdo nemiluje svého bratra, kterého vidí, nemůže milovat Boha, kterého nevidí.

1 Jan 4, 19-20

Zapiš si a zapamatuj:

Pane, nemám nikoho...

Jan 5, 7

Kdo nemiluje, nepoznal Boha, protože Bůh je láska.

1 Jan 4, 8

Modli se a přemýšlej:

Pane, jak často jsem myslel na svůj vlastní prospěch a odmítal jsem sloužit v lásce druhým lidem. V takových chvílích jsem byl v Tvých očích lhářem.

Pane, odpusť mi.

Pane, pomoz mi nedobré napravit a dobré svými činy rozmnožit.

Pane, zůstaň se mnou, zůstaň s námi se všemi!

10. Skautský zákon: (4) Junák je přítelem všech lidí dobré vůle a bratrem každého junáka

Co říká Bible:

A hned tu bylo s andělem množství nebeských zástupů a takto chválili Boha: Sláva na výsostech Bohu a na zemi pokoj mezi lidmi; Bůh v nich má zalíbení.

Luk 2, 13-14

Zapiš si a zapamatuj:

Sláva na výsostech Bohu a na zemi pokoj mezi lidmi; Bůh v nich má zalíbení.

Luk 2, 14

Modli se a přemýšlej:

Pane, moje přátelství nebylo vždy upřímné, čisté a bezelstné, moje bratrství mnohdy pošpinila má neposlušnost Tvé svaté vůle. Nebyl jsem vždy oddaným přítelem pokoje mezi lidmi, který přinesl mezi nás betlémský Spasitel.

Pane, odpusť mi.

Pane, pomoz mi nedobré napravit a dobré svými činy rozmnožit.

Pane, zůstaň se mnou, zůstaň s námi se všemi!

11. Skautský zákon: (5) Junák je zdvořilý

Co říká Bible:

Každému, kdo tě prosí, dávej, a co ti někdo vezme, nepožaduje nazpět. Jak chcete, aby lidé jednali s vámi, tak jedněte vy s nimi.

Luk 6, 30-31

Zapiš si a zapamatuj:

Jak chcete, aby lidé jednali s vámi, tak jedněte vy s nimi.

Luk 6, 31

Modli se a přemýšlej:

Pane, moje srdce je poskvrněné mnohou neposlušností a projevy nevychovanosti. Jsem mnohem citlivější na to, jak druzí jednají a mluví se mnou, než na to, jak já se chovám k ostatním lidem. A přitom jsou mými bližními.

Pane, odpusť mi.

Pane, pomoz mi nedobré napravit a dobré svými činy rozmnožit.

Pane, zůstaň se mnou, zůstaň s námi se všemi!

12. Skautský zákon: (6) Junák je ochráncem přírody a cenných výtvořů lidských

Co říká Bible:

I Bůh řekl: "Učiňme člověka, aby byl naším obrazem podle naší podoby. Ať lidé panují nad mořskými rybami a nad nebeským ptactvem, nad zvířaty a nad celou zemí a nad každým plazem plazícím se po zemi."

Bůh stvořil člověka, aby byl jeho obrazem, stvořil ho, aby byl obrazem Božím, muže a ženu je stvořil. A Bůh jim požehnal a řekl jim: "Plod'te a množte se a naplňte zemi. Podmaňte ji a panujte nad mořskými rybami, nad nebeským ptactvem, nade vším živým, co se na zemi hýbe."

Gen 1, 26-28

Hospodin Bůh postavil člověka do zahrady v Edenu, aby ji obdělával a sčezil.

Gen 2, 15

Ale Ježíš si je zavolal a řekl: "Víte, že vládcové panují nad národy a velcí je utlačují. Ne tak bude mezi vámi: Kdo se mezi vámi chce stát velkým, buď vaším služebníkem; a kdo chce být mezi vámi první, buď vaším otrokem. Tak jako Syn člověka nepřišel, aby si dal sloužit, ale aby sloužil a dal svůj život jako výkupné za mnohé.

Mat 20, 25-28

Zapiš si a pamatuj:

Kdo se mezi vámi chce stát velkým, buď vaším služebníkem.

Mat 20, 26

Modli se a přemýšlej:

Pane, nechránil jsem Tvoje stvoření, i když jsi i mne k tomu povolal a nevážil jsem si plodů poctivé práce a díla svých předků i součastníků, i když mi prokazuješ úctu ke každému dobrému a krásnému úsilí druhých lidí. Učiň mne velkým tím, že budu věrným služebníkem druhých lidí a také ochráncem jejich díla i Tvého stvoření.

Pane, odpusť mi.

Pane, pomoz mi nedobré napravit a dobré svými činy rozmnožit.

Pane, zůstaň se mnou, zůstaň s námi se všemi!

13. Skautský zákon: (7) Junák je poslušný rodičů, představených a vedoucích

Co říká Bible:

Cti svého otce i matku, abys byl dlouho živ na zemi, kterou ti dává Hospodin, tvůj Bůh.

Ex 20, 12

Pán však dovede vytrhnout zbožné ze zkoušky, ale nespravedlivé uchovat pro trest v den soudu; a to především ty, kdo se svévolně ženou za poskvřujícími vášněmi a pohrdají každou autoritou.

2 Petr 2, 9-10

Vládcové přece nejsou hrozbou tomu, kdo jedná dobře, nýbrž tomu, kdo jedná zle.

Řím 13, 3

Zapiš si a zapamatuj:

A proč vy přestupujete přikázání Boží... Vždyť Bůh řekl: Cti otce i matku.

Mat 15, 3-4

Modli se a přemýšlej:

Pane, Tvé přikázání, abych ctil svého otce a svou matku, jsem nejednou zlehčoval neposlušností a odmítnutím. Ani své učitele a představené jsem neměl vždy v poslušné úctě, někdy dokonce v pyšném sebevědomí, že jsem chytřejší než oni.

Pane, odpusť mi.

Pane, pomoz mi nedobré napravit a dobré svými činy rozmnožit.

Pane, zůstaň se mnou, zůstaň s námi se všemi!

14. Skautský zákon: (8) Junák je veselý myslí

Co říká Bible:

Radujte se v pánu vždycky, znovu říkám, radujte se! Vaše mírnost ať je známa všem lidem. Pán je blízko. Netrapte se žádnou starostí, ale v každé modlitbě a prosbě děkujte a předkládejte své žádosti Bohu. A pokoj Boží, převyšující každé pomýšlení, bude střežit vaše srdce i mysl a Kristu Ježíši.

Filip 4, 4-7

Zapiš si a zapamatuj:

Radujte se v pánu vždycky, znovu říkám, radujte se!

Filip 4, 4

Modli se a přemýšlej:

Pane, často jsem si pletl veselí s hrubostí a humor s neukázněnou a škodolibou bezcitností. Dej mi, prosím, poznat, že skutečná radost a pravé veselí vychází z víry v Ježíše Krista.

Pane, odpusť mi.

Pane, pomoz mi nedobré napravit a dobré svými činy rozmnožit.

Pane, zůstaň se mnou, zůstaň s námi se všemi!

15. Skautský zákon: (9) Junák je spořivý

Co říká Bible:

Bude tomu, jako když člověk, který se chystal na cestu, zavolal své služebníky a svěřil jim svůj majetek; jednomu dal pět hřiven, druhému dvě, třetímu jednu, každému podle jeho schopností, a odcestoval.

Ten, který přijal pět hřiven, ihned se s nimi dal do podnikání a vyzískal jiných pět. Tak i ten, který měl dvě, získal jiné dvě. Ten, který přijal jednu, šel, vykopal jámu a ukryl peníze svého pána.

(Když se pán vrátil, nastalo účtování. První dva služebníky, kteří svěřené hřivny rozmnožili, pochválil:) Správně, služebníku dobrý a věrný, nad málem jsi byl věrný, ustanovím tě nad mnohým; vejdi v radost svého pána.

(Třetímu služebníku, který z opatrnosti svěřenou hřivnu zakopal a tedy nerozmnožil, pán řekl:) Služebníku špatný a líný... Měl jsi dát mé peníze penězoměncům, abych přišel a to, co mi patří, si vybral i s úrokem. Vezměte mu tu hřivnu a dejte tomu, který má deset hřiven! Neboť každému, kdo má, bude přidáno; kdo nemá, tomu bude odňato i to, co má.

Mat 25, 14-30

Kořenem všeho toho zla je láska k penězům. Z touhy po nich někteří lidé zbloudili z cesty víry a způsobili si mnoho utrpení.

Tim 6, 10

Zapiš si a zapamatuj:

Správně, služebníku dobrý a věrný, nad málem jsi byl věrný, ustanovím tě nad mnohým.

Mat 25, 21

Modli se a přemýšlej:

Pane, zapomínal jsem na Tvé slovo, že kořenem zla je milování peněz a tak jsem ušlechtilou spořivost zaměňoval za sobeckou chamtivost a hamižné lakomství. Učiň ze mne dobrého a věrného služebníka i nad uspořenými penězi.

Pane, odpusť mi.

Pane, pomoz mi nedobré napravit a dobré svými činy rozmnožit.

Pane, zůstaň se mnou, zůstaň s námi se všemi!

16. Skautský zákon: (10) Junák je čistý v myšlení, slovech i skutcích

Co říká Bible:

Stvoř mi, Bože, čisté srdce,
obnov v mém nitru pevného ducha

Žalm 51, 12

Především střež a chraň své srdce, vždyť z něho vychází život.

Přís 4, 23

Neboť ze srdce vycházejí špatné myšlenky, vraždy, cizoložství, smilství, loupeže, křivé svědectví, urážky. To jsou věci, které člověka znesvěcují.

Mat 15, 19-20

Zapiš si a zapamatuj:

Čím srdce přetéká, to ústa mluví. Dobrý člověk z dobrého pokladu srdce vynáší dobré; zlý člověk ze zlého pokladu vynáší zlé.

Mat 12, 34b-35

Modli se a přemýšlej:

Pane, připomínáš mi, že nejvíce záleží na tom, co mám ve svém srdci. Toužím věrně plnit i desátý bod skautského zákona. Proto prosím: Stvoř mi čisté srdce!

Pane, odpusť mi.

Pane, pomoz mi nedobré napravit a dobré svými činy rozmnožit.

Pane, zůstaň se mnou, zůstaň s námi se všemi!

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Bible a dokumenty Magisteria:

Bible. Ekumenický překlad, Česká biblická společnost, Praha : 1995. ISBN 80-85810-11-5.

JAN PAVEL II. *Centesimus annus*. Praha : ZVON, 1991. ISBN 80-7113-050-8.

JAN PAVEL II. *Evangelium vitae*. Praha : ZVON, 1995. ISBN 80-7113-139-3.

Vyznání víry církve. Překlad 1. dílu katolického katechizmu pro dospělé. České Budějovice: SDRUŽENÍ SV. JANA NEUMANNA, 1999 ISBN 80-86074-15-3

Ostatní zdroje:

BALCAR, Karel. *Logoterapie a existenciální analýza Viktora E. Frankla* [online]. 2007 [cit. 2007-06-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.slea.cz/index.php/odborne-texty-mainmenu-2/4-karel-balcar/5-karel-balcar-logoterapie-a-existencinalviktora-e-frankla>>.

BENDLOVÁ, P. *Hodnoty v existenciální filosofii Gabriely Marcela*. Praha : ACADEMIA, 2003. ISBN 80-200-1070-X

BERĎAJEV, N. *O hodnotě křesťanství*. Brno : Větrné mlýny, 1998. ISBN neuvedeno.

BŘICHÁČEK, Václav. *Moji milí...* Praha : Junák - svaz skautů a skautek ČR, 2008. 167 s. ISBN 978-80-86825-23-6.

BŘICHÁČEK, V. *Skautský oddíl I.* Liberec : SKAUTSKÉ PRAMENY, 1992. ISBN 80-85421-04-6.

BŘICHÁČEK, V. *Poselství skautské výchovy*. Liberec : SKAUTSKÉ PRAMENY, 1991. ISBN 80-85421-02-X.

BURIÁNEK, J. *Sociologie*. Praha: FORTUNA, 2001. ISBN 80-7168-754-5.

CIPRO, Miroslav. *J.H. Pestalozzi a výchova*. Praha : M. Cipro, 1996. 26 s. ISBN neuvedeno.

ČÁP, J., MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele*. Praha: PORTÁL, 2001. ISBN 80-7178-463-X.

DIENELT, Karl. *Die anthropologischen Grundlagen der Pädagogik : Konstruktiv-analytische Reflexionen zum Thema \"Pädagogische Anthropologie\"*. Kastellaun : A. Henn Verlag, c1977. 190 s. ISBN 3-450.03908.3.

DZIWIŠZ, S. DRAZEK, C. a spol. *Síla v slabosti Jana Pavla II*. Kostelní Vydří : KARMELITÁNSKÉ NAKLADATELSTVÍ, 2006. ISBN 80-7195-080-7.

JIROUŠEK, Zbyněk, JIROUŠKOVÁ, Maruška. *Myšlenkové základy skautingu, historie*. In *Skripta k vůdcovským zkouškám*. Chrudim : Junák - svaz skautů a skautek ČR, 1999. s. 2-8.

LUKASOVÁ, Elisabeth. *Logoterapie ve výchově*. Praha : Portál, 1997. 207 s. ISBN 80-7178-180-0.

FRANKL, V. E. *Co v mých knihách není*. Brno: CESTA, 1997. ISBN 80-85319-66-7.

FRANKL, V. E. *Lékařská péče o duši*. Brno : Cesta, 1994. ISBN 80-85319-39-X.

- GIDDENS, A. *Sociologie*. Praha: ARGO, 1999. ISBN 80-7203-124-4.
- HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: PORTÁL, 2004. ISBN 80-7178-927-5.
- HOLM, G. N. *Úvod do psychologie náboženství*. Praha: PORTÁL, 1998. ISBN 80-7178-217-3.
- JANKE, Wolfgang. *Filosofie existence*. Praha : Mladá fronta, 1994. 248 s. ISBN 80-204-0510-0.
- KAPLÁNEK, M. *Pastorace mládeže*. Praha : Salesiánská provincie Praha ve spolupráci se Sal. střediskem mládeže v Praze – Kobyliších, 1999. ISBN neuvedeno.
- KŘIVOHLAVÝ, J. *Mít pro co žít*. Praha : NÁVRAT DOMŮ, 1994. ISBN 80-85495-33-3.
- MACEK, Petr. *Adolescence : Psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. 1. vyd. Praha : Portál, 1999. 208 s. ISBN 80-7178-348-X.
- MATYÁŠ, Milan. *I na skautském táboře s Božím slovem* [online]. [1992] [cit. 2009-06-10]. Dostupný z WWW: <<http://els.skaut.org/download.php>>.
- MUCHOVÁ, L. *Úvod do náboženské pedagogiky*. Olomouc : Matice cyrilometodějská s. r. o., 1994. ISBN neuvedeno.
- NAKONEČNÝ, M. *Encyklopedie obecné psychologie*. Praha: ACADEMIA, 1998. ISBN 80-200-0625-7.

NAVRÁTIL, Zdeněk. *Putování za prvním principem* [online]. 2002 [cit. 2009-06-10]. Dostupný z WWW: <<http://els.skaut.org/download.detail.php?id=360>>.

NAVRÁTIL, Zdeněk. *Skauting a společnost* [online]. 2004 [cit. 2009-03-05]. Dostupný z WWW: <<http://els.skaut.org/download.detail.php?id=346>>.

NĚMEC, J. a kolektiv: *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času*. Brno: PAIDO, 2002. ISBN 80-7315-012-3.

NĚMEC, J. *Od prožívání k požitkářství*. Brno: PAIDO, 2002. ISBN 80-7315-006-9.

NEUMAN, J.: *Dobrodružné hry a cvičení v přírodě*. Praha: PORTÁL, 1998. ISBN 80-7178-405-2.

NOVÁK, Matyáš. *Výchova Člověka ve skautském oddíle* [online]. [2005] [cit. 2009-06-10]. Dostupný z WWW: <<http://els.skaut.org/download.detail.php?id=287>>.

PALOUŠ, Radim. *Čas výchovy*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1991. 237 s. ISBN 80-04-25415-2.

PLHÁKOVÁ, A. *Dějiny psychologie*. Praha : GRADA, 2006. ISBN 80-247-0871-X.

PRŮCHA, J. *Moderní pedagogika*. Praha : PORTÁL, 1997. ISBN 80-7178-170-3.

PRŮCHA, J. *Přehled pedagogiky*. Praha : PORTÁL, 2000. ISBN 80-7178-399-4.

PRÝMASOVÁ, Lenka, LUKAVSKÁ, Eva. *Co je hra a kdy je soutěž hrou?* [online]. 2008 [cit. 2009-06-08]. Dostupný z WWW: <<http://www.rvp.cz/clanek/2329>>.

RATZINGER, J. *Úvod do křesťanství*. Brno: PETROV, 1991. ISBN 80-85247-13-5.

RUSEK, Ladislav. *Co je a co není skauting*. Olomouc : L. Rusek, 2003. 4 s. ISBN neuvedeno.

RUSEK, Ladislav. *Naplnění života : Skautská seberealizace*. Praha : Ekumenická lesní škola, 2008. 48 s. ISBN 978-80-254-3238-9.

ŘEHÁK, Bohuslav. *Antonín Benjamín Svojsík - Jak šel životem* [online]. 2006 [cit. 2009-06-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.adam.cz/view.php?cisloclanku=2006090401>>.

ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. Praha: PANORAMA, 1989 ISBN 80-7038-078-0

SPOUSTA, V. *Kapitoly z pedagogiky volného času*. Brno: Masarykova univerzita - pedagogická fakulta 1996. ISBN 80-210-1274-9.

STÖRIG, H. J. *Malé dějiny filosofie*. 2. rozšíř. Vyd. Praha : ZVON, 1992. ISBN 80-7113-058-3.

SVOBODA, Milan. *Hledání zaváté stezky*. Praha : Leprez, 1994. 304 s. ISBN 80-900821-8-1.

ŠMAJCL, F. PRANČL, Z. *Stanovy Junáka*. Poslední aktualizace 21. 10. 2001. Dostupné na WWW: <<http://verjnost.skaut.cz/skauting/dokumenty-a-odkazy>>

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie - dětství, dospělost, stáří*. Praha: PORTÁL, 2000. ISBN 80-7178-308-0.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I*. Praha : KAROLINUM, 1996. ISBN 80-7184-317-2.

VÁŽANSKÝ, M. *Základy pedagogiky volného času*. Brno : PRINT – TYPIA, 2001. ISBN 80-86384-00-4.

ZAJÍC, Jiří. *Kdo jsem*. Praha : Junák - svaz skautů a skautek ČR, 2008. 112 s. ISBN 978-80-86825-32-8.

ZAJÍC, Jiří. *Skauting v České republice a postavení katolíků v něm* [online]. 2006 [cit. 2009-06-10]. Dostupný z WWW:

<http://krizovatka.skaut.cz/organizace/odbory-a-komise/odbor_duchovni_vychovy/dokumenty/1388-skauting_a_katolici/>.

Čekatelská zkouška [online]. 2006 [cit. 2009-06-10]. Dostupný z WWW:

<<http://krizovatka.skaut.cz/organizace/dokumenty/e-knihovna/#results>>.

<http://www.etsetoninstitute.org/> [online]. 2008 [cit. 2009-03-06]. Dostupný z WWW: <<http://www.etsetoninstitute.org/biography/>>.

Listy aktivit [online]. 2008 [cit. 2009-06-10]. Dostupný z WWW:

<<http://krizovatka.skaut.cz/novy-skautsky-program-3/materialy-ke-stazeni/stezka-pro-skautsky-vek/>>.

Myšlenkové základy skautingu [online]. Tiskové a distribuční centrum, 2001 [cit. 2009-03-07]. Dostupný z WWW:

<<http://krizovatka.skaut.cz/organizace/dokumenty/e-knihovna/detail-953/>>. ISBN 80-86109-73-9.

Robert Baden Powell : šéf světového skautského hnutí [online]. 2007 [cit. 2009-03-07]. Dostupný z WWW: <<http://verejnost.skaut.cz/media/100-let-skautingu/robert-baden-powell-sef-svetoveho-skautskeho-hnuti/>>.

Skautský seminář o výchově mládeže a formace vůdců. K 80. narozeninám vůdce lesních škol Jana Remišera. Praha: Ekumenická lesní škola, 1992. ISBN 80-85528-13-4.

Stezka pro skautský věk [online]. [2008] [cit. 2009-06-10]. Dostupný z WWW: <<http://krizovatka.skaut.cz/novy-skautsky-program-3/materialy-ke-stazeni/stezka-pro-skautsky-vek/>>.

Www.skautabs.cz : Prohlášení přípravného výboru hnutí Skauta - českého skautingu ABS [online]. 2004 [cit. 2009-03-01]. Dostupný z WWW: <<http://www.skautabs.cz/rs2/view.php?cisloclanku=2004112702>>.

Www.skaut.org [online]. 2003 [cit. 2009-03-06]. Dostupný z WWW: <<http://www.skaut.org/skauting.svet.php>>.

Www.wikipedia.org [online]. 2009 [cit. 2009-03-07]. Dostupný z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Woodcraft>>.

ABSTRAKT

KNÍŽKOVÁ, J. *Výchova k hledání smyslu života ve skautingu*. České Budějovice 2007. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce M. Kaplánek.

Klíčové pojmy: smysl života, hledání identity, volný čas, skauting, adolescence, výchova, náboženství / křesťanství

Práce se zabývá otázkou smyslu života. Pomocí vědeckých disciplín filosofie, teologie, psychologie a pedagogiky se snaží poukázat na důležitost této problematiky. Stěžejní oblastí hledající tyto otázky se stává období adolescence, kdy mladý člověk je již dostatečně připraven věnovat se otázkám smyslu života. Adolescent však potřebuje kompetentní vedení, které mu pomůže ke správnému rozvoji a zodpovědnému nalezení odpovědí. Práce si klade za cíl na příkladu skautingu ukázat, že právě toto volnočasové hnutí napomáhá ke stanovení hodnotového žebříčku mladých lidí. Skauting chápe svou povinnost hledat v životě vyšší hodnoty a pomáhat zodpovězení otázek po smyslu života.

ABSTRACT

Education for the search of the meaning of life in scouting.

Key concepts: the meaning of life, the search of identity, free time, scouting, adolescence, education, religion/Christianity

The thesis deals with the question of the meaning of life. With the help of the scholastic disciplines of philosophy, theology, psychology and pedagogy, it tries to point out the importance of this problem. The key moment in which these questions arise is at the time of adolescence, when the young person is sufficiently ready to deal with the question of the meaning of life. However, an adolescent needs competent guidance to help him develop in the right way and find the appropriate answers. Taking the Scouts Movement as an example, the thesis aims to show that this free time organization helps provide young people with a set of values. Scouting is aware of its responsibility in searching higher values in life and in answering the questions about the sense of life.